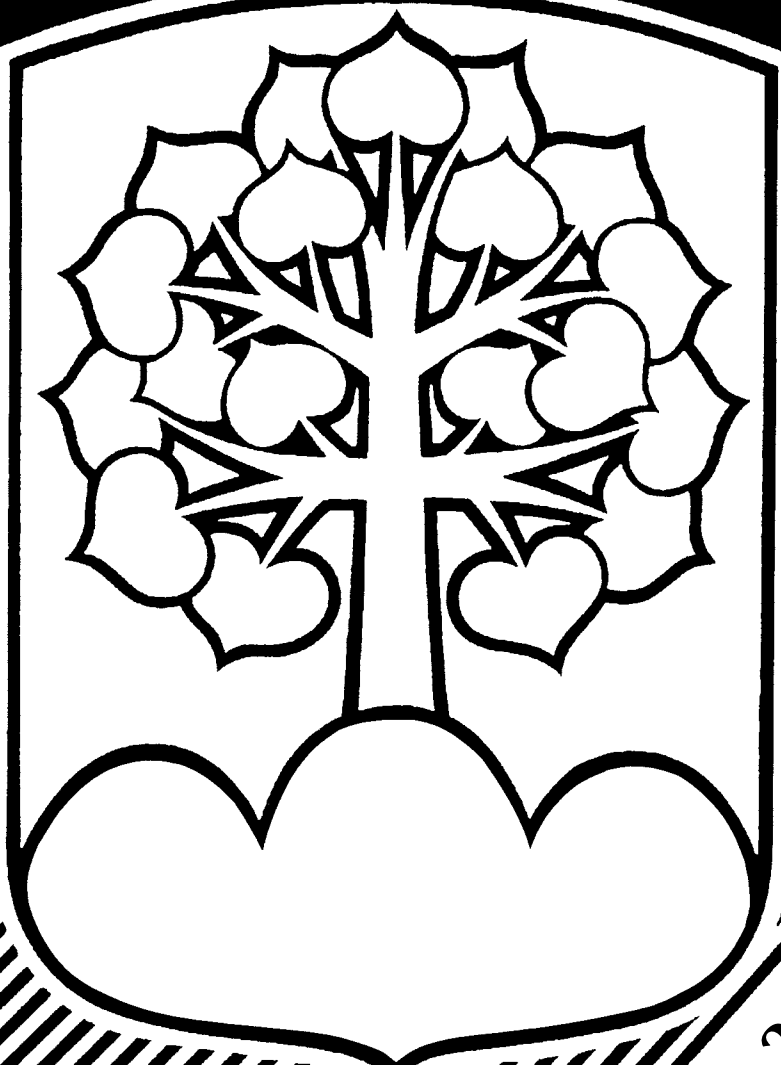

GENEALOGICKO - HERALDICKÝ
HLAS

1-2
2011

SLOVENSKÁ GENEALOGICKO- HERALDICKÁ SPOLOČNOSŤ

člen Medzinárodnej konfederácie genealogických
a heraldických spoločností
www.genealogy-heraldry.sk

Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť
(zal. 1991 v Martine) podporuje záujemcov
o genealógiu, heraldiku a príbuzné disciplíny,
osobitne tých, ktorí skúmajú pôvod
a príbuzenské vzťahy slovacikálnych rodín
a osobností.

Za týmto účelom poskytuje konzultácie,
organizuje vedecké a vzdelávacie podujatia,
vydáva periodikum Genealogicko-heraldický hlas
a ďalšie publikácie, pripravuje rôzne výskumno-
zberateľské akcie, buduje vlastnú knižnicu
a archív.

ČLENSTVO

Spoločnosť je otvorená pre domácich
i zahraničných členov. Členstvo (individuálne
alebo kolektívne) vzniká po zaregistrovaní
vyplnenej prihlášky a zaplatení členského
príspevku na príslušný kalendárny rok

ČLENSKÉ PRÍSPEVKY

Slovensko:

EUR 7,00/rok

EUR 5,00/rok pre študentov a dôchodcov

Česká republika:

EUR 9,00/rok

Pokiaľ je to možné, príspevky poukazujte
priamo na účet SGHS

KONTAKT

Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť

Nám. J. C. Hronského 1,036 01 Martin

Telefón: 043/245 14 59

E-mail: genealogy@snk.sk

BANKOVÉ SPOJENIE

Názov príjemcu: Slovenská genealogicko-
heraldická spoločnosť

Adresa: J. C. Hronského 1, 036 01 Martin

Číslo účtu: 17237362/0200

IBAN: SK630200000000017237362

BIC (swiftový kód): SUBASKBX

Názov banky: Všeobecná úverová banka, a. s.

Adresa banky: M. R. Štefánika 2, 036 01 Martin

GENEALOGICKO-HERALDICKÝ HLAS

Časopis Slovenskej genealogicko-heraldickej spoločnosti a Kabinetu genealógie Slovenskej národnej knižnice. Vychádza 2-krát do roka. Predplatné zahrnuté v členskom príspevku.

Ročník 21/2011, číslo 1 – 2.

Zostavovateľ a zodpovedný redaktor:

Mgr. Milan Šišmiš

Redakčná rada:

PhDr. Peter Keresteš, PhD.

Doc. PhDr. Vladimír Rábik, PhD.

PhDr. Radoslav Ragač, PhD.

Technická spolupráca:

Ivan Bílý

Odborné príspevky v tomto periodiku boli posúdené členmi redakčnej rady a týmito odbornými spolupracovníkmi:

Mgr. Martin Bartoš

Doc. PhDr. Frederik Federmayer, PhD.

PhDr. Milan Šišmiš

© Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť, Martin 2011

ISSN 1335-0137

Ď A K U J E M E Z A 2 % Z V A Š E J D A N E

Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť

Sídlo: Nám. J. C. Hronského 1.

036 01 Martin

IČO: 14225875

Právna forma:

Občianske združenie
podľa zákona č. 83/1990 Zb.

Informácie a formuláre:

<http://www.genealogy-heraldry.sk/slo/podpora.html>

OBSAH

ŠTÚDIE – ČLÁNKY

- Bernard Jozef Meliš
Niekoľko spresňujúcich poznámok k rodokmeňu magistra Donča 3
- Libor Bernát
Rod Kalinkovcov 7
- Peter Keresteš
Neznáma ujlacká vetva Forgáčovcov 25

MATERIÁLY

- Marek Ďurčo
Šľachtické rody zo Zemianskych Mitíc do 18. storočia 38

HERALDICKÝ ALBUM

- Peter Brindza
Erby a pečate trnovských kurialistov 1599 – 1701 50

SPOLOČNOSTI – INŠTITÚCIE

- Anna Krzemińska
Genealogické služby poľských archívov 57

SKÚSENOSTI

- Marek Rímsky
Netradičné názvy mesiacov v maďarčine 64

PRÍBEHY

- O človeku, ktorý chcel zmeniť sobášny vek* 65

ANOTÁCIE – GLOSY

- 68

KRONIKA

- 82

OHLASY

- 85

ROZHLADY

- Není dobře býti člověku samotnému...
O manželstve* 90

POST SCRIPTUM

- Zdenko G. Alexy
Pol storočia zasväteného heraldike 92

FROM THE CONTENTS

- 102

MAĽOVANIE RODOKMEŇOV

Maľovanie rodokmeňov a ich výtvarné spracovanie na dreve

www.rodokmeny.eu

tel.: +420 607 906 388

+420 283 930 268

www.starecasy.cz

NEKOĽKO SPRESŇUJÚCICH POZNÁMOK K RODOKMEŇU MAGISTRA DONČA

Bernard Jozef Meliš

Zvolenský, rábsky a komárňanský župan, magister Donč (1277/78 – 1345) patrí medzi najvýznamnejšie osobnosti slovenských a uhorských dejín 14. storočia. Pochádzal z rodu, ktorého členovia vystupovali v dôležitých štátnych funkciách od prvej štvrtiny 13. storočia.

Do Dončovho života výrazne zasiahli politické udalosti prelomu 13. a 14. storočia. Spočiatku ho nachádzame medzi šľachtou poplatnou Matúšovi Čákovi, od ktorého sa okolo roku 1312, keď sa odohrala bitka pri Rozhanovciach, odklonil a stal sa podporovateľom kráľa Karola Róberta. Kráľ využíval Dončove služby v oblasti diplomatickej i vojenskej, cenil si ho ako dobrého radcu a chcel ho mať vždy nablízku. Preto mu v roku 1333 udelil Komárňanský hrad (s panstvom), vzdialený len na skok od kráľovského sídla na Vyšehrade.

Po uverejnení rozsiahlejšej štúdie o živote magistra Donča¹ sa venujem na týchto stránkach spresneniu niektorých údajov v rodokmeni, ktorý publikoval Pál Engel.²

Kedy zomrel magister Donč

Zúženie časových intervalov úmrtia samotného Donča, ako aj jeho syna Ladislava, nám umožnili zachované znenia listín týkajúcich sa dediny Zumberg, dnes súčasť Pezinka.³ Zumberg vlastnil príslušník rodu grófov zo Svätého Jura a Pezinka Šebuš, ktorý mal za manželku Dončovu dcéru Kláru. Šebuš sa dostal kvôli nevhodnému správaniu do nezávideniahodnej situácie, z ktorej mu pomohol jeho test Donč. Požičal mu 500 hrivien striebra na zaplatenie pokút a za to dostal do zálohu dedinu Zumberg so všetkým príslušenstvom.⁴ To sa stalo roku 1335.

Z ďalších listín týkajúcich sa Zumbergu sa dozvedáme, že Donč tento ústupok spravil určite len kvôli svojej dcére a Šebuša nemal v láske. Dokladá to jeho výslovné pranie, aby sa Zumberg, ktorý chcel časom previesť na svoju dcéru, nedostal do rúk Šebuša alebo jeho detí, ktoré by mal s druhou manželkou po prípadnej Klárinej smrti. Šebuš nebol schopný splatiť dlh ani po desiatich rokoch, pretože 20. júna

¹ MELIŠ, B. J. Zvolenský župan magister Donč. In *Historický zborník*, roč. 19, 2009, č. 1, s. 134 – 153.

² ENGEL, P. *Magyar középkori adattár, Magyar világi archontológiája 1301 – 1457. Középkori magyar genealógia*. Budapest : Arcanum adatbázis, 2001 (CD-nosič), Zólyomi rokonság, 1. tábla.

³ Bližšie k Zumbergu pozri DUBOVSKÝ, J. – ŽUDEL, J. *Dejiny Pezinka*. Bratislava : Obzor, 1982, s. 197 – 199.

⁴ NAGY, I. (ed.) *Codex diplomaticus hungaricus Andegavensis (CDHA) III*. Budapest : Magyar Tudományos Akadémia, 1883, č. 106, s. 151.

1345 bola vydaná listina, ktorou Donč dáva Zumberg Kláre s vyššie spomenutou podmienkou.⁵

Podľa všetkého však štatúcia Kláry do držby Zumbergu neprebehla počas života magistra Donča, pretože po jeho smrti sa k Zumbergu dostali Dončovi synovia. Z listiny vydananej kráľom Ľudovítom 22. júla 1345 sa dozvedáme, že časť dediny Zumberg mal Dončov syn Ladislav. Ten svoju časť dal švagrovi Šebušovi s pripomienkou, že tak koná bez zásahu do častí svojich bratov.⁶ Ladislav konal jasne proti vôli svojho otca, ktorý „zvolával Boží trest“ na každého, kto by protirečil jeho úmyslu darovať Zumberg Kláre a zabrániť Šebušovi a jeho potomkom z prípadného druhého manželstva prístup k právam na túto dedinu. Medzi tými, ktorí by mohli protirečiť jeho úmyslom, Donč spomínal aj svojich synov. Dá sa teda povedať, že azda na základe ich dobrých vzťahov so Šebušom Donč predpokladal udalosť, ktorá sa nakoniec 22. júla 1345 aj stala.

Keď Dončov syn Ladislav dával Zumberg Šebušovi, nespomenul popri častiach svojich bratov otcovu časť dediny. Preto možno predpokladať, že Donč skutočne zomrel veľmi krátko po vydaní svojho „testamentu“ z 20. júna 1345, v ktorom sám seba označuje za „Bohom volaného z tohto sveta“. Preto nám v Zumbergu už v júli 1345 vystupujú aj ďalší Dončovi synovia.

Dátum úmrtia Dončovho syna Ladislava

Na základe kráľovskej listiny z 22. júla 1345 môžeme upraviť aj údaj o úmrtí Dončovho syna Ladislava. Podľa Engela Ladislav zomrel pred Popolcovou stredou roku 1345, ktorá v tom roku pripadla na 9. február. Engel sa pritom odvoláva na listinu palatína Mikuláša zo 16. mája 1349, keď sa pred palatína dostavili zástupcovia Dončových synov a Ladislavovho syna Jána so svedectvami dokazujúcimi, že právo je na ich strane. Zlou interpretáciou Engel stotožnil Popolcovú stredou roku 1349 s Popolcovou stredou v roku 1345.⁷

V listine zo 16. mája 1349 sa hovorí o vytyčovaní nových hraníc dediny Okoč (okres Dunajská Streda), ktorú mal vtedy v držbe magister Donč a jeho synovia Ladislav, Štefan a Mikuláš. Dňa 14. júna 1344 k nim prišiel palatínov človek Mikuláš, syn Štefana, a oznámil im nové rozhodnutie ohľadne hraníc. Spor sa naťahoval, Donč aj jeho syn Ladislav medzitým zomreli a Ladislavove práva prešli na jeho syna Jána. Keď sa Dončovi žijúci synovia a ich synovec Ján dostavili pred palatína – na Popolcovú stredou, ktorá v roku 1349 pripadla na 26. februára, Donč aj jeho syn Ladislav už nežili.⁸

Ladislav mohol zomrieť aj dávnejšie, už pred 22. marcom 1347. Vtedy budínska kapitula vydala odpis privilégia Bela IV. (donácie zo 14. októbra 1268 na hrad

⁵ CDHA IV, 1884, č. 313, s. 515.

⁶ CDHA IV, č. 316, s. 518.

⁷ Magyar Országos Levéltár, Budapest, Diplomataikai Fényképgyűjtemény (DF) 248155.

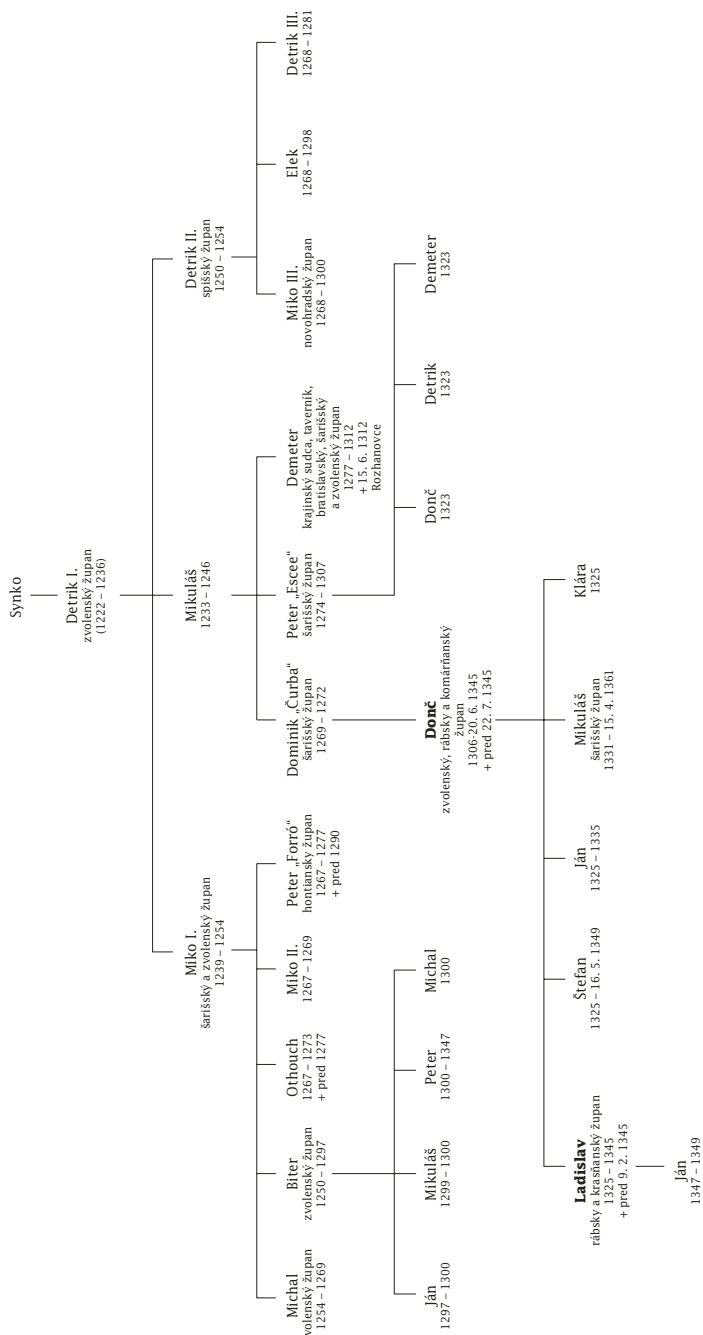
⁸ DEDEK, L. C. *Monumenta Ecclesiae Strigoniensis (MES) III*. Esztergom 1924, č. 909, s. 682 – 683.

Komárno komesovi Walterovi). Žiadateľmi boli Dončovi synovia Štefan a Mikuláš.⁹ Ladislav ako najstarší z nich sa (už) nespomína. Ak už nežil alebo sa počítalo s jeho blízkym úmrtím, mohol ho (ako podielníka komárňanského panstva a podobne ako v prípade dediny Okoč) zastupovať syn Ján. Ten však medzi žiadateľmi nefiguruje. Ak Ján nebol ešte dospelý, mohli ho zastupovať jeho strýcovia, čo sa však v listine takisto neuvádza.

Na základe dostupných prameňov bolo možné posunúť aj spodnú hranicu Ladislavovej smrti z 22. júla 1345 na 19. október 1345. Vtedy sa totiž ešte mal (spolu s bratmi Štefanom a Mikulášom) vyjadriť k štatúcii majetku susediaceho s komárňanským panstvom.¹⁰ Dončov najstarší syn Ladislav teda odišiel z tohto sveta niekedy medzi 19. októbrom 1345 a 22. marcom 1347, resp. 26. februárom 1349. Ďalšie skutočnosti by sa dali dedukovať z Jánových majetkových vzťahov, tie však nateraz nepoznáme.

⁹ *MES III*, č. 818, s. 626.

¹⁰ *MES III*, č. 765, s. 575.

Rodokmeň magistra Donča podľa P. ENGELA, Magyar középkori adattár. Zólyomi rokonság I. tábla.
Osoby s upravenými údajmi sú zvýraznené.

ROD KALINKOVCOV

Libor Bernát

V 16. storočí vplyvom reformácie, najmä jednej z jej požiadaviek – zrušenia celibátu kňazov, došlo v Uhorsku k demografickým, kultúrnym a iným zmenám, ktoré mali vplyv aj na život jednej veľkej a významnej spoločenskej vrstvy – elity zaoberajúcej sa vzdelávaním žiakov a pastorálnou činnosťou. Kazatelia a učitelia, ktorí prijali reformáciu a slová knihy Genezis 1, 27 – 28 „... požehnal a riekol im: Plodte a množte sa a naplňte zem...“, začali zakladať vlastné rodiny. K tým, ktoré v Uhorsku v tomto období vystúpili do popredia, patrili tiež Kalinkovci. Pochádzali z Ružomberka. Učiteľskej, kazateľskej a cirkevno-organizátorskej činnosti venovali sa v niekoľkých generáciách. Viacerí sa stali vysokými cirkevnými (evanjelickými) hodnosťarmi. Pestovali vzťahy s vplyvnými magnátskymi rodmi a vzdelancami, boli literárne činní a v roku 1620 nobilitovaní. V 16. a 17. storočí nadviazali rodinné vzťahy s viacerými poprednými rodinami svojej doby: Augustíniovcami, Lochmanovcami, Maršovskými, Mokošíňovcami, Príleskými, Tarnóciovcami a ďalšími.¹

¹ Ako východiská k štúdiu dejín tohto rodu nám poslúžili heslá v *Slovenskom biografickom slovníku* (Martin : Matica slovenská, 1986 an., ďalej len SBS), resp. v *Biografickom lexikóne Slovenska* (Martin : Slovenská národná knižnica, 2002 an. ďalej len BLS) a tam uvedená ďalšia literatúra.

Zo starších autorov sa Kalinkovcom azda najviac venoval Ján Mocko (MOCKO, J. Diarium Kalinkii. In: *Cirkevné listy*, 7, 1893, č. 1, s. 11 – 13; tenže: Joachim Kalinka, biskup ilavský. In *Cirkevné listy*, roč. 7, 1893; súborne *Biskup Joachim Kalinka. Obraz jeho života, práce a utrpenia*. Békešská Čaba : Evanjelické cirkevné kníhkupectvo, 1897).

Z rukopisných prameňov najcenejšie sú uchovávané v *Ústrednej knižnici SAV v Bratislave*, v oddelení rukopisov a starých tlačí (denník Joachima Kalinku z rokov 1671 – 1673: Diarium (Revere)ndissimi olim Joachimi Kalinkii... Posonii scriptum, na mikrofilm, sign. Mf 191; tam aj odpis – Zväzky 365, *Rem ecclesiasticarum*, Vol. X. Fol.; originál diára by mal byť v archíve Nitrianskeho seniorátu ECAV na Myjave, sign. VI. A. 48), v *Ústrednom archíve Evanjelickej cirkvi a. v. na Slovensku* v Bratislave (ďalej *ÚA ECAV*, *Triplisic ordinis matriculae ordinatorum...* bez ev. č., f. 99 – 102, /M. Tarnóci/: *Threnographia Prosapiae Kalinkianae*. Práca vyšla aj tlačou – v Zittau v roku 1678), v *Národnej knižnici v Prahe* (životopisy Joachima Kalinku a Martina Tarnóciho asi z konca 17. alebo začiatku 18. storočia, sign. MS. B 11 /MS. XXVI A 4/, fol. 29a – 45b a 46a – 52b – citujeme podľa *Bohemika z Městské knihovny v Žitavě*. Zpracovaly E. Urbánková a B. Wižďálková. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1971, s. 93; nemali sme ich k dispozícii), v *Evangélikus Országos Levéltár* v Budapešti (životopis Joachima Kalinku od Jozefa Šuleka z rokov 1793 – 1795, sign. 150 V.43 – nemali sme ho k dispozícii; citujeme podľa FRIMMOVÁ, E. Bratislavské mimoriadne súdy v Diariu Joachima Kalinku. In *Obdobie protireformácie v dejinách slovenskej kultúry z hľadiska stredoeurópskeho kontextu*. Ed. Ján Doruľa. Bratislava : Slavistický kabinet SAV 1998, s. 104), v knižnici a. s. *Tranoscius v Liptovskom Mikuláši*, resp. v *Archíve literatúry a umenia SNK* v Martine (ďalej *ALU SNK*, rukopisné materiály k dejinám cirkví na území Trenčianskej stolice od J. L. Holubyho z 80-tych rokov 19. storočia, sign. A 1254 až 1257 a J 3333, a ďalšie), v Štátnych archívoch a inde.

K súdobému administratívemu členeniu evanjelickej cirkvi pozri *Evanjelická encyklopédia Slovenska*. Zost. Borislav Petřík. Bratislava : BoPo pre Generálny biskupský úrad Evanjelickej cirkvi a. v. na Slovensku, 2001, s. 428 – 429.

Ružomberok (1736)

O Kalinkovcoch z Ružoberka

Magistrátne protokoly Ružomberka dokladajú, že Kalinkovci žili v tomto meste už v druhej polovici 16. a ešte aj v prvej polovici 17. storočia. Ich priezviská boli zapisované v tvaroch Kalinka aj Kalina (*Kalina, Kalyna, Kalynowech, Kalinowa*).

Reprezentantom a zrejme blízkym príbuzným najstaršej známej generácie evanjelických kazateľov Kalinkovcov z Ružomberka bola Anna Kalinková, žijúca v meste na konci 16. storočia. Z protokolov sa nepodarilo zistiť meno jej manžela, iba mená jej detí – Babuše a Gregora Kalinovcov. Spomínajú sa vo viacerých majetkovoprávných transakciách (1604 – 1613). V roku 1604 najskôr Babuša odkúpila dom od svojej matky Anny a brata Gregora a v tom istom roku aj Gregor zabezpečil nehnuteľnosť pre svoju rodinu – kúpil dom od Mikuláša Kuchára. Babuša Kalinová žila ešte v roku 1608.

Poslednými známymi ružomerskými členmi rodu sú Anna, Dorota a Matej Kalinovci, ktorí vystupujú v protokoloch v rokoch 1653 – 1667. Možno predpokladať, že boli potomkami Gregora. Dorota bývala na „Podhore“, no dom napokon predala Ondrejovi Pieckovi. Anna Kalinová zas svoj dom „kalinovský“, zdedený po matke, darovala v roku 1653 manželovi Matejovi Kačkovi (*Kačzka*). Ako sa vyjadrila, „*on sam o ni mal starost v jej nemoci a opieral ji a jej lože čistil ... a tak za tuto lasku darovala jemu dom*“. Krátko potom zrejme zomrela. Z tohto zápisu pochádza aj informácia, že jej manžel pochádzal z obce Lipovec pri Tešíne (teda zo Sliezska).

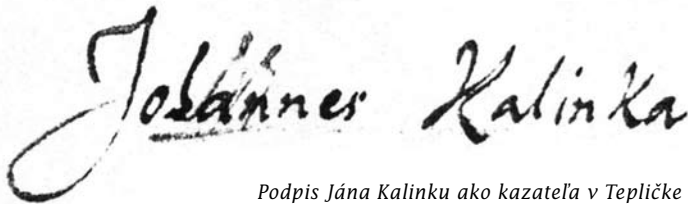
Napokon sa vlastného domu zbavil aj Matej. V roku 1667 predal „*dom kalinovský*“ Dávidovi Krížovi, s podmienkou, že v ňom môže bývať až do svojej smrti. Matej bol azda posledným mužským potomkom Kalinovcov/Kalinkovcov, ktorí ostali v Ružomberku.²

² Štátny archív v Bytči (ďalej ŠA Bytča), pobočka Liptovský Mikuláš, Magistrát mesta Ružomberok, Mestský protokol č. 1, s. 149, 150, 160, 176, 303, 305, 334, 338. Za spoluprácu pri výskume v týchto materiáloch ďakujeme PhDr. Petrovi Vítekovi, riaditeľovi archívu v Liptovskom Mikuláši a PhDr. Petrovi Kerestešovi zo Štátneho archívu v Nitre.

Počiatky vzdelaneckej vetvy – Ján Kalinka (1567 – 1640/1)

V starších prameňoch vystupujú Kalinkovci z kazateľskej vetvy rodu pod menami *Kalinkius*, *Kalinkiusz*, *Kalinckius*.³ Ich prvým známym predkom bol Štefan, kazateľ, ktorému sa s Katarínou Šlosárovou (*Szlosziar*) z Bystrého v Ružomberku v roku 1567, kde rodina v tomto i nasledujúcom období pôsobila, narodil syn Ján (1567 – 1640/1).⁴ Ten v diele *Cum Deo! Justa Cygnea, Seu Exeqvialia Rev. & Nobili Viri D. Johannis Kalinkii...* (S Bohom. Zaslúžené labutie čiže pohrebné lúčenie J. Kalinku... Trenčín 1638) zachytil aj podrobnosti z vlastného života.⁵

Študoval v Ružomberku, Trenčíne a v rokoch 1595 – 1596 vo Wittenbergu.⁶ Po návrate sa stal rektorom v Trenčíne⁷ a od roku 1598 v rodisku. 1. augusta 1601 bol v dolnosliezskom Brzegu (dnes v Poľsku) vysvätený za ružomerského diakona. V rokoch 1603 – 1609 pôsobil ako kazateľ v Tepličke nad Váhom. Podľa kontuberniálnych zápisníc 25. júna 1603 podporil vylúčenie nevhodne sa správajúceho lietavského kazateľa Ladislava Straňavského z kontubernia,⁸ zúčastnil sa zasadnutia, ktoré sa konalo 13. septembra 1607, 23. októbra 1608 riešil akýsi spor s rektorom Matejom Gálikom a 21. januára 1609 bol zvolený za orátora Hornotrenčianskeho kontubernia (predsedajúceho prítomných kňazov, ktorý o. i. čítal rozhodnutia kontuberniálnych zasadnutí). Krátko plnil aj funkciu kontuberniálneho notára (v samostatnej truhlici, od ktorej mal kľúče senior, opatroval archív, pokladňu a pečatidlo kontubernia). V tom istom roku odišiel do Radvane (vo Zvolenskom senioráte, dnes

A handwritten signature in black ink on a light background. The signature reads 'Johannes Kalinka' in a cursive script. The 'J' is large and loops around the first part of the name. The 'K' is also prominent and loops around the 'a' in 'Kalinka'.

Podpis Jána Kalinku ako kazateľa v Tepličke nad Váhom

³ Threnographia Prosapiae Kalinkianae, ref. 1 a inde.

⁴ BLS 4, 2010, s. 377 uvádza ako rok jeho narodenia rok 1567, starší autori tiež 1559 (PILÁRIK, Š. *Currus Jehovae mirabilis, to jest Divný povoz Boží. Životopis Štefana Pilárika, ním samým napísaný a vydaný roku 1679*. Liptovský Mikuláš : Tranoscus, 1900, s. 21, SLÁVIK, J. *Dejiny zvolenského a. v. bratstva a seniorátu*. Banská Štiavnica : vdova a syn Augusta Joergesa, 1921, s. 701) aj 1586 (napr. ALU SNK, J 1967, Ioannis Rezik – Gymnasiologia ... Sectio I. Caput XV. De Schola Rosaeburgensi, § XIV – dielo vyšlo aj tlačou; KLEIN, J. S. *Nachrichten von den Lebensumständen und Schriften evangelischer Prediger in allen Gemeinden des Königreichs Ungarn*, 2. Leipzig und Ofen 1789, s. 267 – 271, LOMBARDINI, A. Slovenský Plutarch. In *Slovenské pohľady*, roč. 7, 1887, č. 2, s. 44).

⁵ MIŠIANIK, J. et al. *Dejiny staršej slovenskej literatúry*. Bratislava : Slovenská akadémia vied, 1958, s. 98.

⁶ BARTHOLOMAEIDES, I. L. *Memoriae Ungarorum qui in alma condam universitate Vitebergensi a tribus proxime concludendis seculis studia in ludis patriis coepta confirmarunt*. Pesthini : J. T. Trattner, 1817, ho neuvádza.

⁷ ALU SNK, J 1967, Ioannis Rezik – Gymnasiologia ... Sectio II. Caput XXI. De Schola Trenchiniensi ho v zozname neuvádza.

⁸ ALU SNK, A 1256 – I, s. 465.

časť Banskej Bystrice). Tam sa stal v roku 1626 seniorom a v tejto funkcii pôsobil 14 rokov. V roku 1630 prešiel do Dubového (dnes v okrese Zvolen), kde v roku 1640 alebo 1641 aj zomrel.

J. Slávik ho charakterizoval ako rázneho a aktívneho muža, ktorý napomínal spolubratov, aby sa nehašterili, nesúdili, vždy konali podľa slov Písma, niekedy však veľmi prísneho až bezohľadného.⁹ V tomto duchu vystupoval nielen proti katolíkom, ale aj kalvínom. Kandidoval tiež na funkciu superintendenta. V nezvestnej latinskej kronike *Meletémata* (Rozhovory) opísal udalosti na strednom Slovensku začiatkom 17. storočia. V roku 1620 bol tu, na sneme protestantských stavov v Banskej Bystrici (kde Gabriela Betlena 25. augusta zvolili za uhorského kráľa) ocenený titulom „poeta laureatus“ (vavrínom ovenčený básnik) a povýšený do zemianskeho stavu s predikátom „de Rosenberg“ (z Ružomberka). Originál nobilitačnej listiny sa nepodarilo nájsť.¹⁰ Jeho potomkovia v Trenčianskej stolici armáles nikdy nepublikovali.¹¹

Rodina a príbuzní seniora Kalinku

Ján Kalinka sa oženil s Annou Vierou (Fides) Mokošiniovou, dcérou Leonarda, farára v Partizánskej Lupči.¹² Mal synov Joachima (1601/2 – 1678), Jána (začiatok 17. storočia – po 28. apríli 1672) a dcéru Zuzanu, ktorá sa vydala za Jána Lochmana, asi neskoršieho liptovského seniora (1597 – 26. september 1645).¹³

Ján Kalinka ml. je pomerne neznáma osoba. V čase vyšetrovania svojho brata, vtedy už superintendenta Joachima Kalinku v Bratislave (v apríli 1672), bol kantorom v Šoproni. S bratom sa vtedy bál udržiavať styky.¹⁴ Je pomerne neobvyklé, že mu tento nezabezpečil výhodnejšie miesto. Asi v druhej polovici 17. storočia pôsobil istý (tento?) Ján Kalinka aj na škole v Ilave.¹⁵

V dejinách Hradnianskeho kontubernia sa spomína aj ďalší Ján Kalinka „Rosembergensis“, syn Juraja Kalinku a Barbory Jakobeiovej,¹⁶ rektor v (Malej) Hradnej, ktorého gróf Gašpar Iľešházi povolal 29. júna 1646 za kazateľa do Pravotíc. Ordinoval ho Joachim Kalinka. Hoci boli nepochybne blízky príbuznými (azda bratrancami), v dlhom ordinačnom zápise niet o tom zmienky.¹⁷

⁹ SLÁVIK, ref. 4, s. 32 – 33.

¹⁰ FEDERMAYER, F. *Lexikón erbov šľachty na Slovensku I. Trenčianska stolica. Šľachta Trenčianskej stolice podľa súpisov z rokov 1596 a 1646/1647*. Bratislava, Hajko & Hajková 2000, s. 99.

¹¹ Podľa informácie zo *ŠA Bytča*. Za ňu i viaceré ďalšie informácie z tohto archívu ďakujeme archivárovi Mgr. Miroslavovi Martinickému.

¹² K Mokošiniovcom pozri *SBS* 4, 1990, s. 212, tiež KOVAČKA, Miloš et al.: *Osobnosti Žilinskej synody*. In *Akty a závery. Zákony a ustanovenia Žilinskej synody*. Martin : Slovenská národná knižnica, 2010, s. 79.

¹³ *SBS* 3, 1989, s. 420. Tam aj o jeho ďalších príbuzných.

¹⁴ *ALU SNK*, A 1255, s. 420 – 421; MOČKO, ref. 1, 1893, č. 7, s. 111; FRIMMOVÁ, ref. 1, s. 104.

¹⁵ ŽIBRITOVÁ, G. *Listy barónky Kataríny Sidónie Révaiovej z rokov 1656 – 1702*. In *Rod Révai v slovenských dejinách*. Ed. Miloš Kovačka et al. Martin : Slovenská národná knižnica, 2010, s. 284.

¹⁶ *ALU SNK*, A 1254 – I, s. 135, tiež J 3333, s. 56.

¹⁷ *ÚA ECAV*, Triplicis ordinis, ref. 1, f. 243; tiež *ALU SNK*, J 3333, s. 113, 114.

Superintendent Joachim Kalinka (1601/2 – 1678)

Joachim Kalinka sa narodil v Ružomberku. Mysliac pri svojom priezvisku na známy ker, kalinu, niekedy sa podpisoval aj ako „Sambucus“. Holuby k tomu poznamenal, že „do botaniky sa slabo rozumel, lebo sambucus neznamená kalinu, ale bez (bazu – pozn. red.)“¹⁸

Kalinka študoval v Radvani (dnes miestna časť Banskej Bystrice), Kremnici, Bytči, Bánovciach nad Bebravou a v Prešove. Univerzitu kvôli nedostatku finančných prostriedkov a vojnovým udalostiam nenavštevoval. Nebolo to nič neobvyklé, veď zo superintendencie (Trenčianskej, Liptovskej a Oravskej) študovalo na univerzite len asi 10% všetkých kazateľov a pedagógov. V roku 1624 sa stal kantorom v Radvani, kde bol kazateľom jeho otec. Jeho zať M. Tarnóci dosvedčoval, že „krásnym spevom ozdoboval chór chrámu radvanského.“¹⁹ O rok neskôr učil už v Ružomberku. 16. marca 1627 tu bol superintendentom Jánom Hadikom ordinovaný za diakona.²⁰ V roku 1629 odišiel do (Malej) Hradnej, odtiaľ v roku 1635 do Rajca. Bol tiež orátom Hornotrenčianskeho kontubernia.

Už o rok (1636) ho barón Štefan Ostrožič povolal za kazateľa do Ilavy, kde sa 8. októbra 1636 stal aj dekanom Dolnotrenčianskeho kontubernia a neskoršie (18. januára 1640) notárom.²¹ S podporou Gašpara Ilešháziho ho 14. februára na bánovskom konvente magnátov, zemanov a zástupcov kontuberní zvolili a 18. apríla 1646 v jeho pôsobisku inštalovali za superintendenta Trenčianskej, Oravskej a Liptovskej stolice.²²

Podľa mladších cirkevných historikov, napr. Ondreja Seberíniho (1824 – 1895), Kalinka „byl muž krásnych darův ducha, vysokoučený bohoslovec a zvláště výtečný řečník.“²³ Ján Mocko (1843 – 1911) o ňom píše, že „bol muž hlbokých nábožensko-mravných zásad. Čo veril, to s životom plnil.“²⁴ Bol tiež dobrým organizátorom. Vo funkcii superintendenta často navštevoval jednotlivé zbory (ako vidno z mnohých záznamov z jeho vizitačných protokolov), usiloval tiež o zjednotenie vnútrocirkevných predpisov. Diskusia o jeho návrhu (*Symmetria legum*), ktorá začala na generálnej kongregácii v Žiline 6. novembra 1647, však nevedla ku konkrétnym opatreniam.²⁵

Záležalo mu tiež na rozvoji vzdelávania všeobecne, podporoval nižšie i vyššie evanjelické školy, vo svojom kontuberniu organizoval zbierky na prešovské evanjelické kolégium.

¹⁸ ALU SNK, A 1256 – II, s. 789; tiež A 1255, s. 409.

¹⁹ MOCKO, ref. 1, 1893, č. 3, s. 50.

²⁰ ÚA ECAV, Triplicis ordinis, ref. 1, f. 168.

²¹ ALU SNK, A 1255, s. 372.

²² ALU SNK, A 1254 – II, s. 623, A 1255, s. 372.

²³ SZEBERINYI, O. Pantheon slovenských cirkevných augšb. vyznání spisovatelů. In *Korouhev na Sionu*, roč. 1, 1878, s. 148.

²⁴ MOCKO, ref. 1, 1897, s. 11.

²⁵ ALU SNK, A 1256 – I, s. 15 – 22.

Prenasledovanie, diárium a život v exile

Po odhalení Vešelénia sprisahania proti Habsburgovcom, zosilneli snahy o potlačenie protestantských cirkví v Uhorsku. V roku 1671 začali v Bratislave procesy najmä s evanjelickými kňazmi. 8. júla 1671 bol predvolaný a od 10. júla 1671 sa v Bratislave nútene zdržiaval aj Kalinka. Bol vypočúvaný a mnohými spôsobmi presvedčaný, aby konvertoval. V tomto období si začal viesť denník, ktorý ostal autentickým svedectvom o jeho živote a sčasti aj o živote jeho rodiny v tomto období.²⁶ Z Bratislavy sa vrátil domov v máji 1672, teda až po desiatich mesiacoch.

V septembri 1673 bol však do Bratislavy predvolaný znova – aj s ďalšími protestantskými kňazmi a hodnosťarmi. Jeden z nich konvertoval, ďalším bolo zakázané pôsobiť kazateľsky, niektorí sa museli z krajiny vysťahovať (do piatich mesiacov, bez rodín), iní boli odsúdení na práce (galeje) v Taliansku. Kalinka vplyvom okolností podpísal prehlásenie, že sa vzdáva cirkevných hodností, a spolu so zaťom Martinom Tarnócim a ďalšími kňazmi, zanechajúc rodinu (manželku, dcéry s rodinami; v tom čase bol už prastarým otcom),²⁷ odišiel do dolného Saska. Pôsobil v Žitave (Zittau v Nemecku, blízko českých a poľských hraníc), ktorá bola vtedy aj významným strediskom českých pobelohorských exulantov, začas tiež ako farár v Neusalzi.

V tomto období zvedol viaceré zápasy o vlastnú česť s niektorými spoluexulantmi, ktorí ho obviňovali zo zrady evanjelickej cirkvi. Návratu do vlasti sa nedožil – zomrel 75-ročný, 17. júna 1678 v Žitave.²⁸ Pochovával ho miestny farár Michal Schultz. Zrejme on do žitavskej matriky vtedy poznačil: „*Junius, 19. Ist ein Pulß außgebeiert worden H. Joachim Kalinkius gewesenenen Superintendentens zu Illawa in Nieder Ungarn, gratis. Hora 2. ist mit einer Leichen Predigt begraben worden oben gedachter H. Superintendentens.*“²⁹

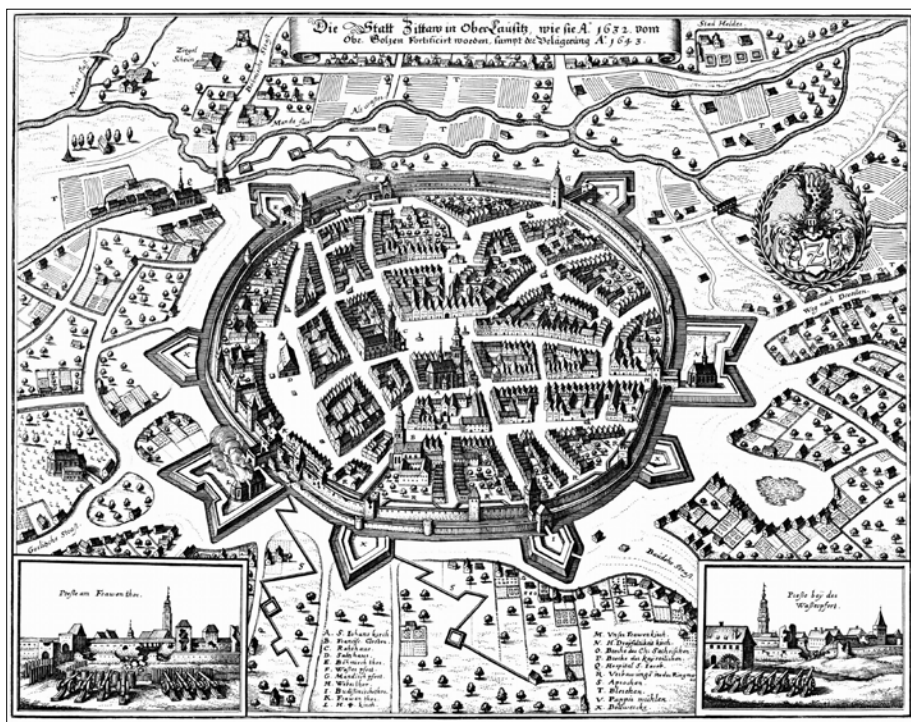
Joachim Kalinka bol pochovaný pri chráme Svätého Kríža. Historik a jeho životopisec Mocko píše: „Kalinkov hrob označený bol i pomníkom i nápisom. V léte minulého roku (asi 1896 – pozn. red.) obrátil som sa listovne na jedného žitavského farára s prosbou, či je Kalinkov hrob dosiaľ zachovaný a dostal som za odpoveď, že márne pátral po jeho hrobe. Hrobár, vraj, pamätá sa, že asi pred 20 rokmi prišiel dotaz o Kalinkovom hrobe a vtedy, vraj, jedon úd starej českej cirkve, našiel ten kameň

²⁶ *Diarium R(ever)endissimi olim Joachimi Kalinkii ...*, ref. 1. Z denníka čerpali mnohí autori, napr. L. Paulíny, J. L. Holuby, J. Mocko (ref. 1), v poslednom období FRIMMOVÁ, ref. 1, s. 93 až 105; BERNÁT, L. Kriminálny proces Mikuláša Drábika v roku 1671. In *Studia Comenia et historica*, 31, 2001, č. 65 – 66, s. 60 – 120.

²⁷ Pri (prvom) odchode z Bratislavy začiatkom mája 1671 mu arcibiskup Selepčeni povedal, že nemal byť prepustený, lebo vraj bol kedysi mníchom. Na to mu Kalinka odpovedal: „... jako a kedy by som mohol byť mníchom, keď mám pravnikov?“ *ALU SNK*, A 1255, s. 435.

²⁸ *BLS* 4, 2010, s. 377 uvádza tento deň, starší autori a matrika 19. jún. Porovnaj BURIUS, J. *Micae historiae evangelicorum in Hungaria ab anno 1673 ad 1683*. Bratislava : Typis Wigandianis, 1864, s. 111, HORNYÁNSZKY, V. *Beiträge zur Geschichte ewangelischen Gemeinden in Ungarn*. Pest : Hornyánszky & Hummel, 1867, 2. vyd., s. 77.

²⁹ Za vyhľadanie tohto údajá ďakujeme p. Uwe Kahlovi z oddelenia starých fondov Christian-Weise-Bibliothek v Zittau (2.8.2011).

Zittau – miesto exilu Joachima Kalinku a ďalších evanjelických exulantov. Kalinka, ktorý tu v roku 1678 aj zomrel, bol pochovaný pri kostole Svätého Kríža – na obrázku vľavo, v juhozápadnej časti opevnenia.

a nápis jeho odpísal, ale ten istý, vraj, niekoľkými mesiacmi pred mojim dotazom zomrel a druhý nik nevie o ňom.³⁰

Rodina Joachima Kalinku

Kalinka sa ešte ako ružomerský diakon (1627 – 1629) zasnúbil a potom oženil so Zuzanou Vrankovou, dcérou Stanislava Vranku (*Corvinus, Korvinius, Korvini*), kazateľa v Badíne a Bátovciach.³¹ Mali dvoch synov Zachariáša a Daniela a dve dcé-

³⁰ MOCKO, ref. 1, 1897, s. 123 – 124.

³¹ ALU SNK, A 1255, s. 481. Istý Tomáš Cornides-Vranka, rodák z Prievidze, bol farárom v Martine, Prievidzi a inde, 3. marca 1589 sa oženil, 28. decembra 1605 zomrel (PAULINY, L. *Dejepis superintendentie nitranskej*, 2. Senica : Ján Bežo, 1891, s. 235; ŠKROVINA, O. *Z historie turčianskeho evanj. seniorátu a jeho sborov*. Martin, 1929, s. 283). Holuby uvádza istého Martina Korvína (Corvinus) v roku 1659 ako rektora školy v Melčiaciach a poznáva, že „*neznat' skadiaľ a kedy prišiel.*“ (ALU SNK, J 3333, s. 310). V 17. storočí žili v Trenčianskej stolici v Hloží a neskôr v Trenčíne aj členovia zemianskej rodiny Vranovcov/Vranaiovcov (FEDERMAYER, ref. 10, s. 279 – 280). Či išlo o príbuzných Kalinkovej manželky, treba preskúmať.

ry Benignu a Annu. Po smrti prvej manželky (1655)³² sa Kalinka v tom istom roku oženil druhýkrát – s Annou Marklovskou, dcérou Jána Marklovského (*Marklowsky, Markovszky*) z Tešína, kazateľa v Bohumíne (dnes v ČR), neskôr v Brzegu (v Poľsku) a od roku 1631 v Svätej Helene (dnes súčasť Dražkoviec, okr. Martin), kde aj zomrel.³³ Marklovský bol v priateľskom styku s Jurajom Tranovským, v roku 1629 mu pomohol vydať *Odarum sacrarum sive Hymnorum ... libri tres*.³⁴ V čase dcérinho sobáša už nežil. Pochovaný bol 23. mája 1645 v Svätej Helene.³⁵

J. Mocko uvádza, že táto Kalinkova manželka bola „jazyka utrhačného a opak manželka svojho, k hosťom neprívetivá“ a Kalinkovi spôsobila nejednu nepríjemnosť.³⁶ Isté je, že v časoch jeho zadržiavania v Bratislave, musela sa dosť obracať, aby udržala hospodárstvo a rodinné príjmy v ako-tak dobrom stave.

Kalinkov švager, starší manželkin brat Samuel Marklovský, zastával akýsi úrad v Žiline. 28. apríla 1672 sestre oznamoval svoj sobáš s dcérou žilinského senátora Juraja Ďuranu a prosil ju, aby mu požičala na „dolomán“.³⁷ Jeho mladší brat Pavol Marklovský pôsobil v Kalinkovej superintendencii a Kalinkovci sa o neho do istej miery starali. V roku 1667 ho vystrojili na štúdiá do Sliezska.³⁸ V rokoch 1670 – 71 študoval v Jene, po návrate bol rektorom v Ilave, roku 1687 krátko kazateľom v Dubnici nad Váhom a na iných miestach.³⁹ Často písal Kalinkovi „dávajúc výraz vďačnosti svojej naproti dobrodincovi svojmu.“⁴⁰

Synovia – Zachariáš a Daniel

Duchovnú pochodeň v rode mal niest' ďalej najmä Zachariáš (1629 – 1656), Kalinkov starší syn z prvého manželstva. Po domácich štúdiách sa 1. septembra 1649 zapísal⁴¹ a 29. apríla 1651 získal magisterský titul na univerzite vo Witten

³² Pohrebnú kázeň *Epicedion in obitum Susannae Corvini* (Trenčín 1655) napísal Matej Gažúr, evanjelický kazateľ v Košeci. Nezachovala sa. *BLS* 3, 2007, s. 95; *Bibliografia tlačí vydaných na Slovensku do roku 1700. Diel 2*. Zost. Ján Čaplovič. Martin : Matica slovenská, 1984, s. 633 – 634.

³³ MOCKO, ref. 1, 1893, č. 7, s. 110, FRIMMOVÁ, ref. 1, s. 104.

³⁴ STÖCKL, W. Tranoscus. In: *Kyrios*, 2, 1937, s. 200.

³⁵ ŠKROVINA, ref. 31, s. 294. Dňa 7. mája 1648 zomrela a 10. mája bola v Púchove pochovaná istá Barbora Marková, manželka ilavského meštana Mikuláša Hrehuša. Kázal (*Verus mundus...* Trenčín 1648) Joachim Kalinka. Či išlo o Marklovského a teda aj Kalinkovu príbuznú, nevieme.

³⁶ MOCKO, ref. 1, 1893, č. 7, s. 111.

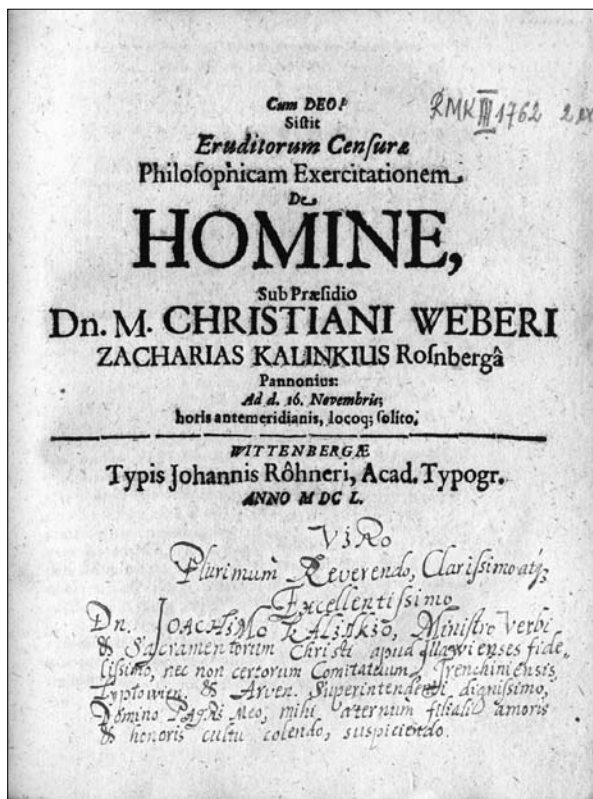
³⁷ MOCKO, ref. 1, 1893, č. 7, s. 110 – 111.

³⁸ Na partikulárnej kongregácii 5. júla 1667 Kalinka žiadal a dostal pre neho, „na studia do Slezska odchádzajúceho“ odporúčajúci list „pod pečatou contubernia“. *ALU SNK*, A 1255, s. 380.

³⁹ FRIMMOVÁ, ref. 1, s. 100, 104, porovnaj SLÁVIK, ref. 4, s. 108, tiež *ALU SNK*, A 1255, s. 294, 303.

⁴⁰ MOCKO, ref. 1, 1893, č. 7, s. 111.

⁴¹ 13. februára 1649 Joachim Kalinka žiadal richtára a radu mesta Trenčína, aby synovi prispeli na cestu a štúdiá. *Štátny archív v Bratislave, pobočka Trenčín*, Magistrát mesta Trenčína A XXIV.1 (1616 – 1678), Missiles, C8, fasc. 2, No. 15. Za informáciu a poskytnutie kópie listu ďakujeme p. Dr. Viere Bernátovej zo ŠA v Trenčíne.

Titulná strana filozofickej dizertácie o človeku, obhájenej Zachariášom Kalinkom 16. novembra 1650 na univerzite vo Wittenbergu s vpísaným venovaním otcovi. Originál v Slovenskej národnej knižnici, sign. SD 40129, prív. 8. Preklad venovania: „Mužovi najdôstojnejšiemu a najjasnejšiemu, výnimočnému pánovi Joachimovi Kalinkovi, najvernejšiemu služobníkovi slova a sviatosti Krista Pána u Ilavčanov, ako aj váženému superintendentovi viacerých stolic Trenčianskej, Liptovskej, Oravskej, môjmu pánovi otcovi, vážiac si ho za to, že ma zušľachtľoval nekonečnou otcovskou láskou a čestným spôsobom života.“

bergu.⁴² Ovládal niekoľko jazykov. Po návrate do vlasti v rokoch 1651 – 1654 bol rektorom školy v Prievidzi a v roku 1654 krátko aj v Nitrianskom Pravne. V Prievidzi často viedol verejné (teologické) dišputy, najmä s jezuitom Bonaventúrom Hocquardom, ktoré vyšli aj tlačou. Počas zadržiavania v Bratislave sa jeho otec v polemikách na ne odvolával.⁴³

15. marca 1654 ho otec z pozície superintendenta uviedol ako kazateľa do košeckej farnosti (susedila s otcovou ilavskou farnosťou).⁴⁴ 5. februára 1655 sa oženil s Helenou Maršovskou, dcérou Pavla Maršovského zo zemianskeho rodu, ktorý mal majetky v Trenčianskej a Nitrianskej stolici. Priatelia im pri tej príležitosti venovali gratulačné verše. Zozbieral a vydal ich kazateľ a literát Matej Gažúr (*Colossi Hymenaei...*, Trenčín 1655).

⁴² ASZTALOS, M. A wittenbergi egyetem magyarországi hallgatóinak névsora, 1601 – 1812. In MÁLYUS, E. (ed.) *Magyar protestáns egyháztörténeti adattár 14*. Budapest : Magyar Protestáns Irodalmi Társaság, 1930, s. 124.

⁴³ ALU SNK, A 1255, s. 643.

⁴⁴ ÚA ECAV, Triplicis ordinis, ref. 1, f. 302, tiež ALU SNK, A 1255, s. 643.

20. januára 1656 Zachariáš Kalinka chýbal na generálnej kongregácii v Dubnici nad Váhom, nezaplatil stolové a neposlal ani príspevok do kontuberniálnej pokladnice. Už vtedy bol ťažko chorý a zanedlho, ani nie 27-ročný, 12. marca 1656 v Košeci zomrel. Tam je aj pochovaný.⁴⁵ Holuby poznamenal, že „bol hodný syn hodného otca“.⁴⁶ Príležitostný spis k jeho úmrtiu *Mnema funereum ... Zachariae Kalinkii Rozenbergensis* (Trenčín, 1656) vydal opäť M. Gažúr.

Zo Zachariášovho jednoročného manželstva pochádzal syn Joachim. Už ako sirota navštevoval školu v Ilave, v roku 1671 pod vedením svojho (nevlastného) prastrýka Pavla Marklovského. Jeho nevlastná stará matka manželovi-superintendentovi vtedy referovala: „Joachim jest pilný školy, však ho i Paulus k tomu ma a napomína i examenuje.“⁴⁷ Moko však uvádza, že chlapec „lásku k vedám ani po otcovi, ani po starom otcovi nezdedil. Strojil sa učiť remeslo.“⁴⁸

Druhý superintendentov syn Daniel sa dal na svetskú dráhu (do štátnych služieb). Prežil svojho brata a v čase otcovho zadržovania v Bratislave intervenoval za jeho prepustenie u arcibiskupa i na cisárskom dvore. V tom čase (1671 – 72) bol ženatý.⁴⁹

Dcéry a ich rodiny – Martin Tarnóci

Dcéra Joachima Kalinka Benigna sa na jar roku 1650 vydala za Martina Tarnóciho (*Tarnoczi, Tárnoczi, Tarnoczy*, 1620 – 1685), zemianskeho syna z Beckova.⁵⁰ Tento zať sa po smrti Kalinkovho syna Zachariáša stal svokrovou asi najväčšou oporou. Pred vstupom do rodiny bol rektorom školy v Senici 1648 – 1649, potom v Trenčíne. 22. marca 1649 ho superintendent Kalinka uviedol ako kazateľa do Nového Mesta nad Váhom.⁵¹ V roku 1655 (inde sa uvádza že 29. marca 1656 na ludanickom konvente) sa ujal funkcie superintendenta stolíc Tekovskej, Nitrianskej, Bratislavskej a bojnického prepošstva. Opäť ho uvádzal Kalinka.⁵²

Po odsúdení v rokoch 1673 – 1681 žil so svokrom a ďalšími kazateľmi-exulantmi v Žitave. V tomto období napísal a vydal dielo *Threnographia prosapiae Kalinkianae (Žalospev na rodinu Kalinkovskú*. Zittau 1678), cenné svedectvo o osudoch tohto rodu.⁵³ Po návrate pôsobil v Diviakoch nad Nitricou a na Blatnickom hrade, kde aj zomrel. Pochovali ho 23. júla 1685 v kostole vo Svätom Ondreji (dnes časť Blatnice,

⁴⁵ ALU SNK, A 1255, s. 621, 644.

⁴⁶ ALU SNK, A 1255, s. 644.

⁴⁷ ALU SNK, A 1255, s. 412 (Kalinka list dostal 10. decembra 1671).

⁴⁸ MOKKO, ref. 1, 1893, č. 6, s. 100.

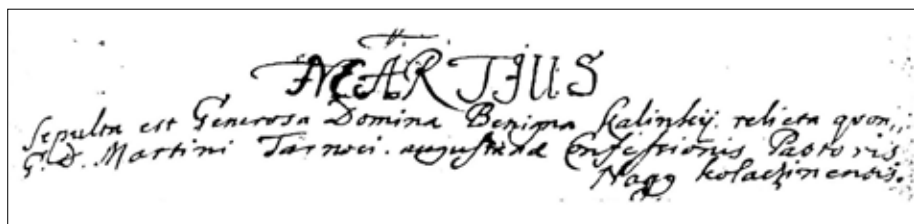
⁴⁹ BURIUS, ref. 28, s. 111; MOKKO, ref. 1, 1893, č. 6, s. 100; FRIMMOVÁ, ref. 1, s. 103.

⁵⁰ Holuby uvádza, že jeho otec Ondrej pochádzal z Košece, resp. tam pôsobil, a matka Katarína, rod. Felicisová bola z Varína („*Andreae Tarnóczy Kossoviensis et Catharinae Felicis Varnensis filius*“). ALU SNK, A 1254 – I, s. 48. K Tarnóciovcom pozri FEDERMAYER, ref. 10, s. 252 – 253 (a literatúra na s. 302), k Martinovi Tarnóciemu SBS 6, 1994, s. 28 – 29, z rukopisov napr. ÚK SAV, fasc. 684/110, *Tarnóczy Márton superintendens aláírása*, rukopis. Pozri aj ref. 1.

⁵¹ ÚA ECAV, Triplicis Ordinis, ref. 1, f. 278.

⁵² ALU SNK, A 1254 – II, s. 627.

⁵³ Ref. 1.

Záznam o úmrtí Benigny Kalinkovej zo 6. marca 1695 v rímskokatolíckej matrike zomretých dubnickej farnosti (Štátny archív v Bytči).

okr. Martin).⁵⁴ Jeho manželka-vdova Benigna zomrela v marci 1695 vo Veľkom Kolačine (dnes súčasť Novej Dubnice).⁵⁵ Tunajší rímskokatolícky kňaz ju do matriky zapísal ako „Benigna Kalinkii, relicta quon(dam) G. D. Martini Tarnoci, Augustanae Confessionis Pastoris“.⁵⁶

M. Tarnóci a B. Kalinková mali viacero dcér. Prvorodená Mária sa v roku 1669 (v nedeľu Deviatnik) vydala za ilavského rektora Eliáša Augustíniho.⁵⁷ Toho supeřintendent Kalinka 3. júna v uvedenom roku ordinoval za ilavského diakona. Neskôr bol kazateľom v Slatine nad Bebravou, Hliníku nad Váhom (dnes súčasť Bytče) a Banskej Štiavnici. Počas prenasledovania sa skrýval, najdlhšie vo Valaskej Belej.

Aj druhá dcéra Joachima Kalinku Anna sa vydala za zemana – Michala Príleského (z Prílesa, dnes súčasť Trenčianskej Teplej). Bol bratom úspešnejšieho Jána, ktorý zastával funkciu slúžneho (1661 – 1676). Michalova rodina zostala žiť v Prílese a Anna Kalinková sa stala pramatkou jednej veľmi rozvetvenej vetvy tohto rodu.⁵⁸ Otcovi bola asi zvlášť blízka, v listoch z obdobia bratislavských vypočúvaní ju volal „Anička mea“. V roku 1671 Príleský spočiatku robil svokrovi v Bratislave spoločnosť, vítal ho (v Kolačine), keď sa vracal domov, a bol pri ňom (pravdepodobne aj s manželkou, švagrinou Tarnóciovou a ďalšími príbuznými) aj v jeho posledných hodinách. V testamente, ktorý Kalinka (pri plnom vedomí) napísal pred svojou smrťou v Žitave, ho „plačúcim sirotám za tútora ustanovil, ... dôrazne napomenúc ho, aby dedičov jeho v pobožnosti a v bázni Božej udržoval.“⁵⁹

⁵⁴ ALU SNK, A 1254 – I, s. 48. Pauliny uvádza, že zomrel 3. a pochovali ho 5. augusta 1685. PAULINY, ref. 31, 1, s. 102.

⁵⁵ MOCKO, ref. 1, 1897, s. 95, 117.

⁵⁶ ŠA Bytča, Zbierka cirkevných matrik, Matricula ecclesiae Dubnicensis 1667 – 1793, sign. 193 I.

⁵⁷ ALU SNK, A 1254 – I, s. 239, tiež A 1255, s. 493 – 494, 502. Ženich bol synom Jána Augustíniho z Brezna, kazateľa v Dubnici a Martine. Jeho matkou bola Žofia Hallerová, inde sa uvádza Magdaléna Regisová. O Augustínim a Augustíniovcoch pozri viac v BLS 1, 2002, s. 121.

⁵⁸ V čase otcovho/svokrovho vyšetrovania v Bratislave (1671 – 1673) mali malé deti (FRIMMOVÁ, ref. 1, s. 99, 103). O Príleských viac FEDERMAYER, ref. 10, s. 191 – 192, potomstvo Anny Kalinkovej, vyd. Príleskej podrobne rozkresluje NAGY, I. *Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblakkal* 9. Pest : Mór Ráth, 1862, s. 481 – 486.

⁵⁹ MOCKO, ref. 1, 1897, s. 122.

Z Kalinkovho druhého manželstva pochádzala dcéra Katarína. V roku 1671 chodila k strýkovi do ilavskej školy: „Katharina jest tež pilna v čítaní, psaní, spívaní, modlení...“⁶⁰ Z 12. júna 1688 máme správu o istej Kataríne Kalinkovej (*Cath. Kalinkowa*), jej manželovi Bartolomejovi Kolejkovi (*Kolejka*), ich synovi a dcére.⁶¹ Či išlo o potomkov nebohého superintendenta, nevieme.

Hospodárske zázemie rodiny

Ako kňaz a cirkevný hodnostár užíval Joachim Kalinka aj s rodinnými príslušníkmi majetky patriace ilavskej farnosti v Ilave a v Tunežiciach (dnes časť Ladiec), kde mal aj svojich poddaných.⁶² V roku 1643 protestoval proti obyvateľom Ladiec, ktorí prepadli jeho tunežických poddaných.⁶³ Koncom apríla 1672 ho kontribúciami a často prechádzajúcimi vojskami sužovaní Tunežičania „ponížene prosia, jako svojho pána, aby jim obilia požičal, že mu ho potom z nového vrátia.“⁶⁴ Manželka mu vtedy písala: „už sem jim skoro do 40 korcův dala s jačmenom i žitom toť teraz, lanského mnoho sou dlužní a nemohli sme vybrat, nebo ani jedného zrna nemajú.“⁶⁵

Kalinkovci mali aj vlastné zemianske majetky v Bolešove a mladšie vo Veľkom Kolačíne. Od roku 1661 mali v zálohu aj poddaných v Prílese.⁶⁶ Na týchto i zverených pozemkoch chovali ovce a okrem obilia (jačmeňa a pšenice) pestovali aj chmel, z ktorého varili pivo, a šafran, vtedy dosť obľúbený, cenený a rozšírený.

Potomkovia v Bolešove

Kalinkovské majetky v Bolešove sa v prameňoch spomínajú v rokoch 1643, kedy pre ne s Joachimom Kalinkom viedol spor František Kubíni,⁶⁷ 1646/47, kedy Kalinku (*Kalinkusz*) zapísali do zoznamu tunajších šľachticov,⁶⁸ 1655⁶⁹ a aj v roku 1692, kedy sa ich už domáhali superintendentovi vnuci.⁷⁰

Kalinkovi potomkovia – azda Zachariášovi vnuci Ján a Daniel, synovia Joachima – žili v Bolešove ešte začiatkom 18. storočia. Ján bol 19. novembra 1713 svedkom pri so-

⁶⁰ *ALU SNK*, A 1255, s. 412 (z listu manželky Anny, rod. Marklovskej Joachimovi Kalinkovi, písaného v 1. adventnú nedeľu 1671 v Ilave).

⁶¹ *ALU SNK*, A 1254 – II, s. 555.

⁶² Holuby: „Tunežická obec prifárená bola ku Košeci, ale všetci tunežickí sedliaci boli poddanými ilavského farára a tomu poplatky a roboty i jako zemskému pánovi odvádzali.“ *ALU SNK*, A 1255, s. 603. Ilavskej (katolíckej) cirkvi ich ešte v r. 1489 venoval Blažej Maďar a cirkevným majetkom zostali až do konca 18. storočia. LIPTAK, B.: *Košeca*. Zbora : Ametyst, 2007, s. 14.

⁶³ Informácia M. Martinického, *ŠA Bytča*.

⁶⁴ *ALU SNK*, A 1255, s. 421.

⁶⁵ *ALU SNK*, A 1255, s. 423.

⁶⁶ Informácia M. Martinického, *ŠA Bytča*.

⁶⁷ Informácia M. Martinického, *ŠA Bytča*.

⁶⁸ FEDERMAYER, ref. 10, s. 99, tiež informácia M. Martinického, *ŠA Bytča*.

⁶⁹ *Slovenský národný archív*, Bratislava, Hodnoverné miesta turčianskeho konventu, autentické protokoly I., f. 581 – 583.

⁷⁰ Ref. 68, f. 331 – 332, tiež FEDERMAYER, ref. 10, s. 99 – 100.

báši Ondreja Dubnického. V obci žil ešte v 20-tych rokoch 18. storočia.⁷¹ V matrikách sme našli aj zápis o Kataríne Šándorovej (*Sandor*), vdove po Danielovi Kalinkovi: 29. decembra 1706 v Bolešove bola krstnou matkou Anny Masarčíkovej (*Massarczyk*).⁷²

Iné údaje o Kalinkovcoch sme v matrikách bolešovskej farnosti nenašli. Tieto matriky, žiaľ, neobsahujú ani zoznamy konvertitov a birmovaných, ktoré by mohli priblížiť ďalšie osudy (katolizáciu) tunajších potomkov rodu. Naše informácie o nich teda začiatkom 18. storočia predbežne končia.

Vo Veľkom Kolačíne

Keď bratislavský plebán Borčický Kalinku-superintendenta v Bratislave 9. októbra 1671 nahováral, aby konvertoval, argumentoval okrem iného tým, že „Kalinka síce je zeman a má svoje zemanské kúrie, ale len záložné: tieto si môže urobiť dedičnými, keď sa mu udelia i jeho potomkom jure perpetuitatis (dedične – pozn.); a čo viac, pridá sa – vraj – Kalinkovi ešte aj dedina Veľký Kolačín a – v Trenčí. Tepliciach čiastka, ktorá bola Rákoczyho: lebo tieto sú v rukách kráľových a cisárových, ktoré udeliť môže, komu chce...“⁷³

Z prestupu, ako vieme, nič nebolo, ale ani s kalinkovskými majetkami sa predbežne nehýbalo, iba, zanedbané, pustli. „V Kolačíne onehdajšieho času sem byla,“ písala 28. apríla 1672 Kalinkovi z Ilavy manželka. „Zeme všecy posial, než grunty všecy sou pusté (niet tu poddaných – pozn. aut.); všecko letí dolu...“⁷⁴ V čase Kalinkovho exilu a po jeho smrti sa o ne popri jeho manželke⁷⁵ starali zrejme najmä Prileskovci (zať Michal) a dcéra Benigna, ktorá tu dožila.

Pečať Joachima Kalinku

Krátko po príchode do Bratislavy, v júli roku 1671, chceli vyšetrovatelia Kalinku zastrašiť a ako svedka ho prizvali k smutnému divadlu, ktoré končilo verejnou popravou Mikuláša Drábika, moravského exulanta, vizionára, lednického kazateľa Jednoty bratskej. V Haus-, Hof- und Staatsarchive vo Viedni je listina, v ktorej sa Drábik zoči-voči smrti priznáva, že dielo *Lux in tenebris* písal zo zášti k Habsburgovcom, odvoláva svoje vízie ich skorého pádu a prestupuje na katolícku vieru.⁷⁶ Tento dokument mali podpísať a pečaťami potvrdiť viacerí svedkovia, medzi nimi aj Joachim Kalinka.

⁷¹ FEDERMAYER, ref. 10, s. 100.

⁷² Prezreli sme matriky 38 I. matrika rodná, úmrtná, sobášna 1700 – 1738 – na niektorých stranách sú zápisy veľmi vyblednuté a takmer nečitateľné, 39 II Matrica baptisatorum ecclesiae Bolesoviensis 1739 – 1842, 43 VI Matrica copulatorum a defunctorum ecclesiae Bolesoviensis 1739 – 1742 (uložené sú v *ŠA Bytča*).

⁷³ *ALU SNK*, A 1255, s. 403.

⁷⁴ *ALU SNK*, A 1255, s. 424.

⁷⁵ *Ilava*. Zost. A. Bagin a V. Bystrický. Martin : Osveta, 1991, s. 256.

⁷⁶ *Österreichisches Staatsarchiv*, Viedeň, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Hungarica – Specialia, Fasc. 294, Konvolut B, Nikolaus Drabik, f. 32, priznanie Drábika zo 16. 7. 1671 začínajúce slovami „Ja niže podepsaný...“

Veřej magice neb křivici ti dobrde zastaveneho v' i' b' l' ad
 neso d'ostani čas' mug gi' d' d' r' i' l' a' z' y. (Proces pred
 n' i' z' p' s' a' n' y' m' i' o' s' o' b' a' m' i' o' p' i' e' t' b' e' k' r' e' s' t' e' m' u' o' z' o' r' e' v' i' s' d' o' t' e' c' e' n' o
 s' e' m' s' e' z' d' o' b' r' y' m' a' d' o' r' a' r' y' m' d' i' n' a' s' t' e' m' s' r' e' d' i' n' a' l' a' g' i' s' s' e' d' o' r' a.
 d' a' l' a' b' y' v' i' z' i' t' o' m' a' y' s' t' i' d' o' m' u' g' p' o' s' l' e' d' n' i' v' e' o' l' e' t' d' o' m' i' s' t' a' n' e' s' o
 v' o' l' a' s' i' n' i' s' o' l' y' m' i' s' d' o' m' i' s' t' a' d' e' c' r' e' t' y' s' t' r' a' n' e' d' i' l' y' a' v' p' e' r' m' i' l' y.
 Actum in Bratislavskym m'ieste Leisprungku v' r' e' c' a' s'
 d' a' u' d' i' D' e' l' e' g' a' t' y' D' e' s' s' e' p' i' C' i' s' t' o' f' a' R' a' t' o' r' s' k' e' h' e' s' t' e
 n' a' e' s' t' e' s' d' n' e' d' n' i' e' s' i' e' d' e' d' i' l' y' L' e' t' t' a' E' i' s' i' c' o' r' s' o' d' e' l' i' s' k' e' s' o
 s' e' d' m' d' e' c' a' r' e' s' o' s' t' r' a' n' e.

K a: Mitular: Drabik
 straznicky a Manu Krapa

Coram me Joachimo Kalinko Suprattendente Ecclesiarum Eux
 gelicarum s'z Comitatu Teudinea Episcopi in Austria

Coram me Josepho Securio Medicina Doctore

Coram me Andrea Hungorij L: R: Civitatis
 Pozoniensis Capitane et Senatore

Coram me Joanne Exposito Anor. Lib. Reg. Civitatis Pozonij Senatore

Coram me Stephano Vataj Lib: Regij Civitatis Pozoniensis Senatore

Coram me Samuele Kralovij Lib: in Libecio Civitatis
 Pozonij Senatore

113

Tretia strana Drábikovho reverzu s podpismi a pečatami svedkov. Dokument vznikol niekoľko hodín pred Drábikovou popravou, 16. júla 1671 v Bratislave. Kalinkova pečať je druhá, hneď pod Drábikovou. Foto: Österreichisches Staatsarchiv, Viedeň.

Pečať Joachima Kalinku (z Drábikovho reverzu). Foto: Österreichisches Staatsarchiv, Viedeň.

Kontuberniálna pečať, v prvých decéniách 18. storočia používaná superintendentom Danielom Krmanom. Kresba J. L. Holubyho.

Vďaka tomu poznáme aj približný obsah Kalinkovej pečate.⁷⁷ V strede jej poľa oválneho tvaru je štvrtý zemiansky erb s prilbicou, klenotom a prikrývadlami, po stranách sprevádzaný majuskulnými literami. V prvom a štvrtom poli štítu (z korunky na pažiti?) vyrastá jeleň – v prvom poli obrátený doprava, v štvrtom poli opačne. Jeleň hľadiaci doľava je aj klenotom erbu. Obsah druhého a štvrtého poľa sa nám nepodarilo prečítať. Litery, na ľavej strane čitateľné ako R N I K D R L, na pravej takmer nečitateľné, pomohlo upresniť samotné Kalinkovo svedectvo.

V máji 1672, keď pečať použil znova a práve vďaka spomínaným literám vznikla pochybnosť o jej pravosti, Kalinka, „hotový aj s prísahou potvrdiť, že nikdy inej pečati neužíval a že je to jeho vlastná pečať a nie cudzia,“⁷⁸ litery následne vyložil. Išlo o iniciály R. N. J. K. D. R. L. S. C. T. L. A., ktoré znamenali „Reverendus Nobilis Joachimus Kalinkius De Rosenberg Liptoviensis, Superattendens Comitatus Trenchiensis, Liptoviensis, Arvensis.“⁷⁹

Kalinkovu pečať privesenú spolu s kontuberniálnou pečaťou na slávnostných-ordinačných diplomoch ilavského dekana Gašpara Zelníka z 23. mája 1647 a novomestského kazateľa Martina Tarnóciho z 22. marca 1651, spomínal v 80-tych rokoch 19. storočia aj Holuby, už vtedy však obe ako stratené, odtrhnuté.⁸⁰ Na Kalinkovom

⁷⁷ Ref. 86, fol. 3.

⁷⁸ ALU SNK, A 1255, s. 427.

⁷⁹ ALU SNK, A 1255, s. 428.

⁸⁰ ALU SNK, A 1255, s. 487 a A 1254 – II, s. 635. Pečať Hornotrenčianskeho kontubernia koncom 16. storočia opatroval kontuberniálny notár spolu s ďalšími predmetmi v samostatnej truhlici (ALU SNK, A 1256 – I, s. 6). Kontuberniálnu pečať používanú za Kalinku nepoznáme. Vyobrazenie pečate používanej Kalinkovým nástupcom Danielom Krmanom, v rokoch 1709 – 1740 (od roku 1729 väzneným) superintendentom Bratislavskej, Nitrianskej, Trenčianskej, Liptovskej a Oravskej stolice, zachoval Holuby (ALU SNK, A 1254 – II, s. 471).

liste z 13. februára 1649 uloženom v Štátnom archíve v Trenčíne sa zachovala clona z ním pritlačenej pečate.⁸¹ Žiaľ, je takmer nečitateľná. Pátranie po ďalších pečatných odtlačkoch v Štátnom archíve v Bytči a v archíve Trenčianskeho seniorátu neprinieslo nové výsledky.⁸² Pečať v Rakúskom štátnom archíve zostáva teda nateraz jedinou známou pečaťou superintendenta Kalinku a súčasne jediným známym zobrazením kalinkovského rodového erbú.

Ďalší Kalinkovci – evanjelickí kazatelia a učители

Ďalšími Kalinkovcami, s ktorými sme sa pri výskume stretli, boli Mikuláš, v roku 1603 (alebo 1610) rektor školy v Trenčíne,⁸³ kazateľ Martin zo Zvolenskej stolice, ordinovaný 17. júna 1706,⁸⁴ a tiež Rozália Kalinkiusová, ktorá sa v 18. storočí (v Trenčianskej stolici) domáhala majetku po svojom manželovi Michalovi Novákym v Pečeňanoch.⁸⁵

Okolo roku 1646 pôsobil v Banskej Bystrici ako rektor a v rokoch 1646 – 1647 ako evanjelický farár v Kyjaticiach (na Gemeri) Štefan Kalinka s manželkou Katarínou.⁸⁶ Pochádzal z Revúcej, pôsobil aj v Rozložnej a od roku 1655 v (Krásnohorskej alebo Muránskej) Dlhej Lúke.⁸⁷ Mal syna Jána, v rokoch 1660 – 1667 rektora v Kalinove, asi totožného s bohoslovcom, ktorý od 13. novembra 1655 študoval na univerzite vo Wittenbergu⁸⁸ a s kazateľom, ktorý v rokoch 1688 – 1690(?) pôsobil v Luboreči.⁸⁹

Príbuzenský vzťah týchto osôb k nami sledovaným Kalinkovcom nepoznáme.

Podľa databázy osobných mien, ktorú zverejňuje Jazykovedný ústav SAV v Bratislave, žilo v roku 1995 na Slovensku 50 mužských nositeľov priezviska Kalinka (v 20 lokalitách) a 494 nositeľov priezviska Kalina (v 148 lokalitách).⁹⁰ Ich vzťahy k vzdelaneckej, evanjelickej „dynastii“ Kalinkovcov 17. storočia môžu byť predmetom ďalšieho štúdia.

⁸¹ Ref. 51.

⁸² Za pomoc v tomto smere ďakujeme M. Martinickému zo ŠA v Bytči a p. Dr. Olge Kvasnicovej zo ŠA v Topolčanoch.

⁸³ *ALU SNK*, J 1967, Ioannis Rezik – Gymnasiologia, Sectio II. Caput XXI. De Schola Trenchiniensi, § VII, 1967; HORNÝANSZKY, ref. 28, s. 270, KLEIN, ref. 4, 1, s. 424; HOLUBY, J. L. *Veršiky, které při posvěcení vnovévystavené a.-ev. školy a fary trencanské četl...* Trenčín : F. X. Skarnitzl, 1889, s. 6.

⁸⁴ *ÚA ECAV*, Duplicis ordinis matriculae ordinatorum, bez ev. č., f. 21.

⁸⁵ Informácia M. Martinického, *ŠA Bytča*.

⁸⁶ *ALU SNK*, J 859, Lauček, M. Collectanea XIV, f. 106; HORNÝANSZKY, ref. 28, s. 95; *ALU SNK*, 107 K 9, Štefan Adamovič: Dejiny novohradského seniorátu. Kalinovo, nestr.; *Evanjelická encyklopédia Slovenska*, ref. 1, s. 301.

⁸⁷ *ALU SNK*, A 1257, s. 25, 26.

⁸⁸ ASZTALOS, ref. 41, s. 128 („Johannes Kalinkius Neopol. Hungarus“).

⁸⁹ *Evanjelická encyklopédia Slovenska*, ref. 1, s. 206.

⁹⁰ ĐURCO, P. et al. *Databáza vlastných mien a názvov lokalít na Slovensku*, 1998, <http://slovníky.korpus.sk>.

Pred odchodom z Bratislavy, začiatkom mája 1672, mal Kalinka predložiť predsedovi delegovaného súdu grófovi Jánovi Rottalovi isté prehlásenie (pravdepodobne, že po prepustení nebude poburovať evanjelických kňazov a veriacich). Okolnosti jeho spečatenia popisuje – podľa Kalinkovho Diária – Jozef Ľudovít Holuby (Archív literatúry a umenia SNK, Martin, sign. A 1255, s. 427 – 428).

Po skončenej hádke (náboženskej polemike s Jurajom Horváthom, cisárskym radcom a notárom delegovaného súdu v Bratislave, ktorá sa odohrala 2. mája popoludní) odebral sa Kalinka na byt, aby revers odpísal, podpísal a pečatou opatril.

Keď Kalinka reverz doniesol Horváthovi (4. mája o 2. hodine popoludní), tento ho čítal a prezeral aj pečať Kalinkovu a podal ju k prezretiu aj Valentínovi Szente (uhorskému vicepalatínovi), ktorý sa pýtal: „Jaké sú to litery na pečati?“ Kalinka odpovedal, že je to jeho meno a priezvisko, Szente to zapieral a hovoril, že je to čosi iného a naliehal, aby to Kalinka vysvetlil. Tento odpovedal, že každodenným upotrebovaním pečate oddávna litery sa zodrali. Szente ... na to, že je to vec podezrivá zlé pečať potrebuvať a preto že ju musí dať buď obnoviť alebo novú spraviť, lebo že táto nezretná pri tak vážnej veci upotrebená byť nesmie, keďže sa ten reverz dostane aj do rúk Jeho Veličenstva, kde sa aj na maličkosti ohľad bere.

Darmo sa Kalinka osvedčoval, že je hotový aj s prísahou potvrdiť, že nikdy inej pečati neužíval a že je to jeho vlastná pečať a nie cudzia. Horváth mu riekol, že tu netreba prísahy, ale len pečať, aby sa len vrátil na byt a dal si tie litery prezrieť a potom aby to prišiel oznámiť, ináč že povstanú nové ťažkosti, lebo že neslobodno podezrivú a nepovolenú pečať užívať.

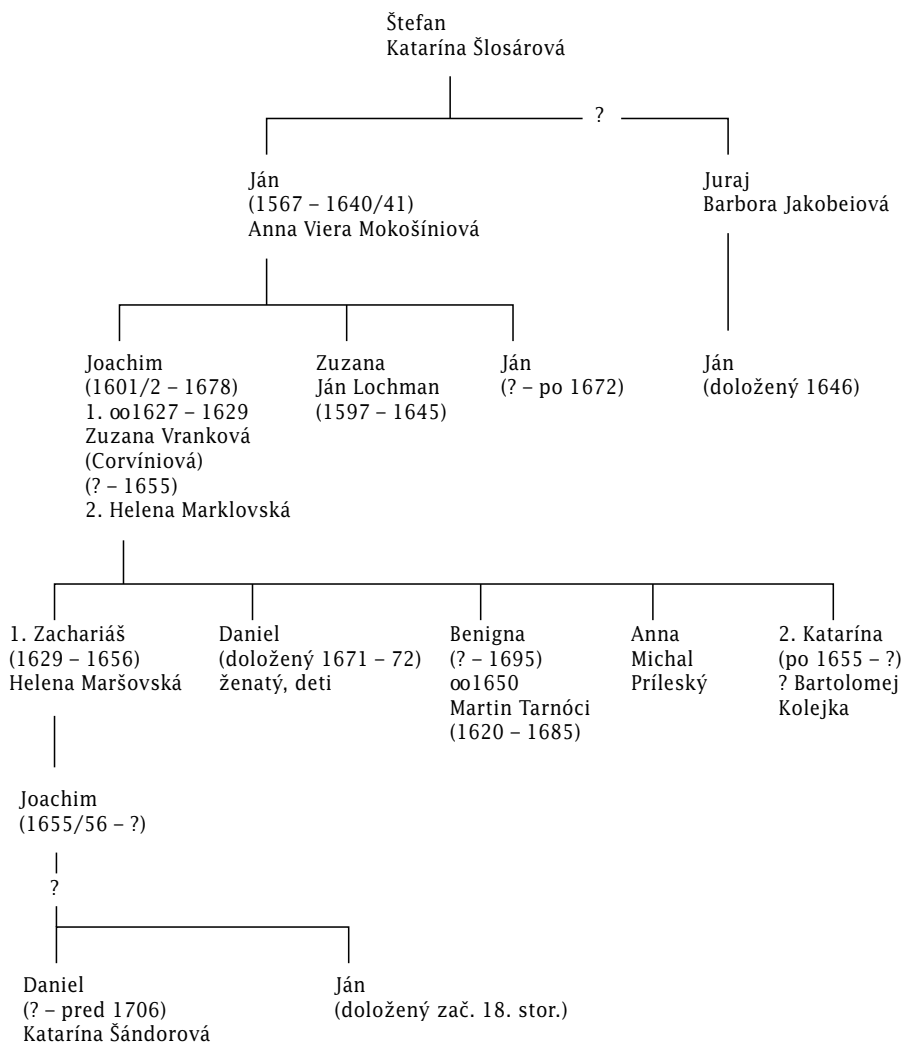
Valentín Szente pýtal sa Kalinku, či je zemanom. A keď na to Kalinka prisvedčil, riekol mu Szente, aby mu tedy oznámil, čo tie litery na pečati znamenajú. Kalinka riekol, že má slabé oči a že pre starobylosť tej pečate tie litery už zabudol, ale že aby mu jích prečítali a on si jích poznačí a poznačené vysvetlí, lebo že mu potom iste na pamäť prijde aj jích vyznam. A keď ho ešte domrzali, aby sa stal pápežencom (prestúpil do rímskokatolíckej cirkvi), čo ale Kalinka rozhodne odeprel, vystrojili ho na hospodu (miesto, kde býval), aby si tie litery dal dakomu prečítať...

Keď prišiel na byt, poslal Zigu (Ondrej Zigo) s tou pečatou do menšej školy, aby mu tam tie litery napísali. Zigo ale stretol na ceste Talagru (Ondrej Talagra, aj Tragala – viac o ňom nevie ani Holuby), ktorý mu tie litery oznámil. Boly to nasledujúce: R. N. J. K. D. R. L. S. C. T. L. A. a tu hneď Kalinkovi prišlo na myseľ, že tie litery znamenajú: „Reverendus Nobilis Joachimus Kalinkius De Rosenberg Liptoviensis, Superattendens Comitatus Trenchiniensis, Liptoviensis, Arvensis.“

Tento nápis kázal Zigovi na čistý papier napísať a o 7. hodine ráno (5. mája) zanesol ho Horváthovi.

Kalinkovci

Základná tabuľka

NEZNÁMA UJLACKÁ VETVA FORGÁČOVCOV

Peter Keresteš

Rod Forgáčovcov (*Forgách, Forgács*) z Gýmeša (Jelenca) patrí medzi najvýznamnejšie šľachtické (aj aristokratické) rody, ktoré pôsobili v minulosti na území Slovenska. Toto konštatovanie je o to dôraznejšie, že Forgáčovci vyšli z domáceho prostredia a už od 13. storočia sa nepretržite spolupodieľali na politickom, hospodárskom a kultúrnom vývoji nášho územia. Niet azda regiónu na Slovensku, ktorý by nebol kontinuitne či aspoň krátkodobo spojený s jednotlivými predstaviteľmi tohto rodu. Ujľacká vetva Forgáčovcov, nazývaná podľa panstva Ujľak pri Nitre (od roku 1948 Veľké Zálužie), však akosi unikla pozornosti starším i súčasným bádateľom. Azda aj preto dodnes nie sú známe historické súvislosti jej vzniku a mnohé genealogické informácie o jej členoch. Tieto absentujú napríklad aj v poslednej a doposiaľ najpodrobnejšej genealogickej tabuľke Forgáčovcov, publikovanej maďarským bádateľom Mártonom Szluhom.¹ Zvlášť to platí o rodine jej najvýznamnejšieho predstaviteľa grófa Mikuláša Forgáča, prvého svetského nitrianskeho župana, významného osvietenského politika, mecenáša a bibliofila, ktorý sa výrazným spôsobom zapísal do dejín Slovenska. V tomto krátkom príspevku sa pokúsime objasniť historické okolnosti vzniku a priblížiť nové informácie zo života tejto vetvy Forgáčovcov, ku ktorým prispeli aj novobjavené matriky farnosti Veľké Zálužie z rokov 1691 – 1828.²

Ujľak a jeho majitelia

Ujľak bol od druhej polovice 13. storočia jedným z najvýznamnejších majetkov panstva Hlohovec. Od roku 1526 sa formoval ako mestečko s jarmočným právom a výsadou oslobodenia jeho obyvateľov od platenia mýta. Po vymretí Turzovcov a sporoch dedičov o panstvo panovník predal panstvo v roku 1639 za 182 837 zlatých svojmu politickému prívržencovi grófovi Adamovi Forgáčovi (1601 – 1681), novohradskému županovi, komorníkovi a vojenskému kapitánovi.³ Renomé si získal ako úspešný vojak a veliteľ v protitureckých bojoch. Uvedenie nového majiteľa do majetku v Ujľaku sa uskutočnilo 6. novembra 1642 za prítomnosti nitrianskeho arcidiakona Mateja Tarnóciho, kráľovského zástupcu Gašpara Aponiho a ujľackého farára Martina Kečkemétyho.⁴ Aj napriek skutočnosti, že Ujľak patril medzi najľud-

¹ SZLUHA, M. *Nyitra vármegye nemes családjai 1*. Budapest : Heraldika Kiadó, 2003, s. 384 – 396.

² Ide o tri zväzky matrik z rokov 1691 – 1723, 1723 – 1760 a 1761 – 1826, ktoré boli v roku 1993 považované za nezvestné. Autor príspevku ich v októbri 2010 objavil v archíve rímskokatolíckej fary vo Veľkom Záluží. Tam sa nachádzajú aj v súčasnosti.

³ BÁRTFAI-SZABÓ, L. *A Hunt-Pázmán nemzetségbeli Forgách család története*. Esztergom 1910, s. 734 – 738. *Magyar Országos Levéltár Budapest* (ďalej len MOL), A 57, Magyar Kancelláriai Levéltár, Libri regii IX, s. 251 – 254.

⁴ *Slovenský národný archív v Bratislave* (ďalej len SNA), Archív rodu Eszterházy. Csesznecká línia rodu Eszterházy. Písomnosti rodu Forgáč, šk. 81. Tam odpis tejto štatúcie z roku 1854.

natejšie a najvýznamnejšie majetky panstva, nasledovné polstoročie oň Forgáčovci neprejavili výraznejší záujem. Ďalší vývoj však ukázal, že im predsa len nebol až taký ľahostajný.

V roku 1709 Adamov syn Šimon Forgáč (1669 – 1730) prišiel o držbu panstva Hlohovec, pretože sa pridala na stranu vodcu protihabsburského povstania Františka II. Rákociho.⁵ Uhorská komora panstvo onedlho darovala českému grófovi Václavovi Jánovi Vratislavovi z Mitrovíc ako náhradu za 115 000 tisíc zlatých, ktoré mu panovník prisľúbil ako odškodné. V tom čase panstvo vynášalo iba 4 900 zlatých ročne. Po smrti Václavovho brata Františka Karola Vratislava sa v roku 1716 opäť dostalo do rúk kráľovskej komory.⁶ V roku 1720 sa jeho novým majiteľom stal gróf Juraj Leopold Erdódy, v tom čase jeden z najplyvnejších mužov Uhorska. Získal ho „darom“ za 24 000 rýnskych zlatých a ako majorát s jednotnou správou.⁷

Napriek tejto právnej zmene sa však Erdódyovci správy majetku v Ujlaku neujali. Proti uvedeniu do nej, ktoré sa realizovalo ostrihomskou kapitulou 22. novembra 1720, sa medzi 82 protestujúcimi objavil aj právny zástupca Jána, Františka, Jozefa a Ignáca Forgáčovcov z haličskej vetvy rodu, ktorí sa domáhali majetkových nárokov na panstve, argumentujúc staršími majetkovoprávnymi dokladmi z konca 17. storočia.⁸ Ani z nich však jasne nevyplýva, na základe akých skutočností sa Forgáčovcom podarilo Ujlak (zo skonfiškovaného panstva Hlohovec) udržať vo svojej majetkovej doméne. Dá sa len domnievať, že mimo konfiškácie zostal preto, lebo posledný legitímny majiteľ hlohoveckého panstva Šimon Forgáč dal Ujlak ešte v roku 1696 za 12 000 zlatých do zálohu svojmu bratovi Adamovi Forgáčovi,⁹ ktorý ho následne záložnou zmluvou podpísanou 8. júna 1703 v Rajke za 15 500 zlatých posunul barónovi Michalovi Šándorovi.¹⁰ V čase konfiškácie hlohoveckého panstva Forgáčovcov bolo teda mestečko v zálohu u Šándorovcov. Azda to bol jeden z dôvodov, prečo sa ocitlo mimo konfiškačných pohybov.

O vrátenie Ujlaku do forgáčovskej držby po vypršaní nájomnej zmluvy sa v roku 1730 začal zaujímať Adamov syn gróf František Forgáč (1697 – 1750). V roku 1730 na jeho rozkaz prišli do kaštiela Michala Šándora v (Dolných) Rišňovciach zástupcovia Nitrianskej stolice s cieľom získať zálohovaný majetok späť, prevziať ho a odovzdať pôvodnému majiteľovi. Šándor sa však zálohovaný majetok zdráhal odovzdať, ba v čase návštevy delegovaných stoličných funkcionárov nebol ani osobne prítomný.

⁵ Forgáčovci síce neskôr získali od Habsburgovcov milosť a podarilo sa im cez inú rodovú líniu reštituovať časť konfiškovaných majetkov, panstvo Hlohovec však už nie.

⁶ LEHOTSKÁ, D. *Hlohovec a okolie*. Bratislava : Obzor, 1968, s. 101.

⁷ SNA, Ústredný archív rodu Erdódy, Lad. 8, 9, 10. Je zaujímavé, že medzi darovanými majetkami panstva sa uvádza aj Ujlak, hoci ten bol v tom čase fakticky už v rukách Forgáčovcov. Majorát (tiež rodinný fideikomis) bol typom panstva, ktoré dedil len jeden z potomkov podľa zásady primogenitúry, resp. najstarší z najbližších zákonných dedičov aktuálneho majiteľa panstva.

⁸ Ref. 7, Lad. 8, fasc. 3.

⁹ Ref. 4, Písomnosti rodu Forgáč, šk. 80.

¹⁰ Ref. 4, Písomnosti rodu Forgáč, šk. 80. Zápisnica zo súdneho sporu grófa Františka Forgáča proti Michalovi Šándorovi z 26. 4. 1731.

František Forgáč (1697 – 1750), posledný majiteľ panstva Komjatice z rodu Forgáčovcov a zakladateľ panstva Ujtlak. Originálny portrét uložený v zbierkach SNM – Múzea (Hradu) Červený Kameň v Častej.

Forgáč, právne zastupovaný Jurajom Očkaiom, ho preto zažaloval a 26. apríla 1731 otvoril v tejto veci voči nemu súdny spor. Spor vyhral a Ujtlak sa stal definitívne majetkom Forgáčovcov.

Rozvoj ujtlackej vetvy Forgáčovcov

František Forgáč, podgenerál jazdeckého pluku a istý čas novohradský župan, žil v starobyľom forgáčovskom kaštieli v Komjaticiach.¹¹ Práve on bol nútený z ujtlackého majetku, vyňatého z panstva Hlohovec, vytvoriť samostatné panstvo. Jeho špecifikom bolo, že pozostávalo iba z jedného mestečka a dvoch majerov Zagárd a Titváň v jeho chotári, čo zaiste umožnila aj pomerne veľká rozloha miestneho chotára s relatívne rozsiahlymi lesmi. František vytušil pomerne sľubné perspektívy ujtlackého majetku pre majerské hospodárenie a začal s iniciatívami súvisiacimi s oživením hospodárskeho života v mestečku. Dňa 31. októbra 1735, teda len pár rokov po jeho získaní, mu udelil nové jarmočné privilégium s právom konania piatich jarmokov do roka a tým obnovil prerušené jarmočné tradície mestečka.¹² Dá sa domnievať, že Františka lákali v Ujtlaku aj lesy, ktoré boli rozsiahlejšie ako na jeho majetku v neďalekých Komjaticiach, preto oň začal prejavovať zvýšený záujem.

¹¹ Bol vnukom novozámockého kapitána Adama Forgáča st., ktorý v roku 1639 získal panstvo Hlohovec.

¹² MOL, A 57, Magyar Kancelláriai Levéltár, Libri regii, 37. köt., s. 407 – 408. Jednoduchý odpis privilégia z 19. storočia sa nachádza aj v *Štátnom archíve v Nitre, pobočka Nitra-Horné Krškany*, Obvodný notársky úrad vo Veľkom Záluží (ďalej len ONÚ Veľké Zálužie), inv. č. 84a.

*Forgáčovský kaštieľ v Ujlaku, postavený Jozefom Forgáčom v rokoch 1756 – 1761.
Foto: Archív Pamiatkového úradu SR v Bratislave (stav z roku 1960).*

Dôkazom toho je aj fakt, že prvým z úradníkov a pomocného personálu, ktorých presunul z Komjatíc do Ujlaku, bol panský horár Matej Graff (1714 – 1791), ktorý Forgáčovcom slúžil až do svojej smrti.

Smrťou bezdetného Františka Forgáča v roku 1750 – mimochodom posledného majiteľa starého rodového majetku Komjatice z rozvetveného rodu Forgáčovcov – sa opäť skomplikovali majetkovoprávne vzťahy voči Ujlaku.¹³ Františkova vdova Terézia Forgáčová, rodená barónka Klobušická, sa 9. februára 1752 znovu vydala za Antona Grasalkoviča. Na základe majetkového vysporiadania sa novým majiteľom ujlackého panstva stal Františkov mladší brat Jozef Forgáč (1699 – 1763), istý čas novohradský župan. Forgáčovské Komjatice zostali zas v držbe Grasalkoviča. Jozef Forgáč sa natrvalo usadil v Ujlaku a založil pomerne málo známu (ujlackú) vetvu rodu. V Ujlaku tento „*pán hradov a panstiev Sečany, Halič a Ujlak*“ dňa 26. júla 1763 aj zomrel vo veku 64 rokov na mŕtvicu. Pochovali ho do krypty pôvodného ujlackého kostola Všetkých Svätých.¹⁴ Dá sa predpokladať, že práve Jozef dal v Ujlaku postaviť aj reprezentatívne sídlo rodu – barokový kaštieľ. Jeho výstavbu síce súčasná odborná literatúra kladie až na začiatok 19. storočia,¹⁵ na základe poznania širších

¹³ Jeho telesné pozostatky sa našli v roku 1981 v takmer neporušenom stave v krypte pod kostolom sv. Petra a Pavla v Komjaticiach.

¹⁴ *Archív rímskokatolíckej fary vo Veľkom Záluží*, Matrika pokrstených, sobášených a zomrelých, Veľké Zálužie, 1761 – 1826, s. 667.

¹⁵ *Súpis pamiatok na Slovensku 3*. Bratislava : Obzor, 1968, s. 387.

súvislostí však možno predpokladať, že kaštieľ v mestečku dal postaviť už spomínaný Jozef Forgáč.¹⁶ Keďže prvá zmienka o jeho pôsobení v ňom pochádza z roku 1756, možno sa domnievať, že k výstavbe kaštieľa alebo jeho najstaršej časti mohlo dôjsť len krátko pred týmto rokom,¹⁷ rozhodne však tesne pred rokom 1761, keď sa kaštieľ (*castellum*) v súvislosti s jeho osobou spomína v archívnych prameňoch prvýkrát.¹⁸ V tom roku existovala už v kaštieli aj súkromná kaplnka (*oratórium*), v ktorej striedavo slúžili omše piaristi z Nitry a františkáni z Hlohovca.

Osvietený zemepán – Mikuláš Forgáč

Dedičom Ujlaku sa stal Jozefov syn gróf Mikuláš Forgáč (*Forgách*), ktorý dosiahol významnú politickú kariéru počas osvietenkej vlády Jozefa II.¹⁹ Začínal ako úradník v miestodržiteľskej rade, v rokoch 1774 – 1777 bol už komisárom pre veci nekatolíkov a v roku 1777 sa stal nitrianskym hlavným županom. Bol ním až do roku 1784 a opäť sa ním stal v roku 1790. Bol aj skutočným vnútorným tajným radcom a napísal viaceré literárne diela zamerané na obranu práv uhorskej šľachty. Napriek vysokému úradnému postaveniu patril skôr ku konzervatívcom a zaryto obhajoval práva uhorskej šľachty, dokonca aj vtedy, keď sa ju Jozef II. pokúsil zdaníť. Patril k hlavným vodcom šľachtickej opozície voči habsburskému absolutizmu na uhorskom sneme v rokoch 1790 – 1791. Intenzívne podporoval maďarskú literatúru a v Bratislave založil mestské divadlo.

Na rozdiel od úradnej kariéry sú základné biografické dáta Mikuláša Forgáča z veľkej časti nejasné. Nie je známy napríklad ani presný dátum jeho narodenia. Predpokladá sa rok 1731 (podľa úmrtného záznamu v ujlackej matrike sa však narodil v roku 1733) a ako miesto narodenia sa uvádza – s rezervou – Gymeš.²⁰

Mikuláš mal k Ujlaku pomerne pozitívny vzťah. Z matrik vyplýva, že v rokoch 1768 – 1785 sa trvale zdržiaval v ujlackom kaštieli. Počas jeho života sa tunajšie panstvo premenilo na moderný veľkopodnik s rozvinutým majerským hospodárením a riadenou správou. S jeho menom možno spájať aj založenie panskej bažantnice, obnovu lesného hospodárenia, založenie pivovaru, tehelne, tovární na výrobu likérky a hodvábu a celkovú modernizáciu hospodárenia na panstve. Na ujlacké panstvo pozval viacero nemeckých a českých odborníkov. Jemu možno pripisovať aj ďalšie stavebné úpravy ujlackého kaštieľa.²¹ Ako patrón nezabudol ani na miestnu

¹⁶ Predpokladáme, že kaštieľ bol postavený na „zelenej lúke“. Pred rokom 1761 nie je v mestečku doložená existencia žiadnej inej šľachtickej architektúry.

¹⁷ Ref. 14, s. 234.

¹⁸ *Primási Levéltár Esztergom*, Visitaciones canonicae. Conscriptio ecclesiarum e comitatu Nitriensi. Districtus Radosnensis. Libri 103 (1761), s. 55.

¹⁹ BÁRTFAI-SZABÓ, L. ref. 3, s. 618 – 620; *Slovenský biografický slovník 2*. Martin : Matica slovenská, 1987, s. 110.

²⁰ Tento údaj sa nepodarilo matrične overiť v zachovaných matrikách farnosti Ladice (1713 – 1894) s filiálkou Jelenec (Gýmeš) v *Štátnom archíve v Nitre*.

²¹ V tom čase sa už v Ujlaku uvádza „*castellum excelentissimi domini supremi comitis*“. Ref. 14, s. 754.

Portrét nitrianskeho župana Mikuláša Forgáča (1733 – 1795), pochovaného v krypte kostola vo Veľkom Záluží (Ujlaku). Originál uchováva pobočka Múzea Spiša v Markušovciach.

farnosť, dal zrekonštruovať faru a v roku 1767 postaviť nový kostol.²² S poddanými komunikoval aj slovensky.²³

Kultúrnu rozhladnosť Mikuláša Forgáča dokladá najmä jeho bohatá knižnica, ktorú vybudoval v kaštieli v Ujlaku. Jej torzo sa dnes nachádza v Slovenskej národnej knižnici v Martine. Už v roku 1766 táto knižnica obsahovala 1 150 položiek a v roku 1770 ďalších 628 v 1 496 zväzkoch (*Catalogus bibliothecae Ujlakensis comitis Nicolai Forgach*). Delila sa na 10 oddelení (1. teológia, 2. filozofia, 3. beletria, 4. noviny-tlač, 5. zemepis, dejiny, cestopisy, 6. romány, 7. poézia, 8. rečnícka latinčina, 9. právo a 10. matematika). Nachádzali sa v nej aj tri inkunábuly, prevažná časť kníh však pochádzala zo 17. a 18. storočia. Ich hlavným jazykom bola francúzština, menej latinčina a nemčina. Zo zloženia knižnice sa dá usúdiť, že majiteľ ju nevyužíval iba ako interiérový doplnok svojej rezidencie, ale aj ako bohatý zdroj poučenia,

²² V roku 1767 na výstavbu nového kostola venoval (okrem tehál z vlastnej tehelne) 1500 zlatých. Táto suma však nebola poskytnutá kostolu a farníkom úplne zadarmo. Vtedajší ujľacký farár Alexander Tajnai sa v zmluve z 8. mája 1767 zaviazal, že ako kompenzáciu za finančné prostriedky vynaložené na nový kostol dá na obdobie 15 rokov do prenájmu grófovi Mikulášovi Forgáčovi príjmy z desiatkov z jeho farnosti, ktoré dostával v naturáliách. Túto vzájomnú dohodu ratifikoval aj generálny vikár Ostrihomského arcibiskupstva. *Archív Trnavskej diecézy v Trnave*, Visitationes 1/5, Veľké Zálužie 1780, s. 10 – 11.

²³ Ref. 12, ONÚ Veľké Zálužie, inv. č. 93.

Záznam o úmrtí a pohrebe nitrianskeho župana Mikuláša Forgáča (20. a 22. 9. 1795)

informácií i oddychu.²⁴ Mikuláš mal aj vlastný exlibris.²⁵ Dôraz tiež kládol na budovanie rodového archívu ujlackej vetvy Forgáčovcov, ktorý bol uložený až do druhej svetovej vojny v jednej z miestností kaštiela. Obsahoval dokumenty prevažne od roku 1759. Išlo najmä o rôzne majetkovoprávne písomnosti, korešpondenciu majiteľov panstva a jednotlivých hospodárskych úradníkov, písomnosti panskej stolice a písomnosti hospodárskej agendy panstva (napríklad urbárske súpisy – najstarší, *Conscriptio oppidi Ujlak*, pochádzal z roku 1759 a dodnes sa nezachoval, účtovné predpisy, výkazy a pod.). Obsah archívu s písomnosťami z rokov 1759 – 1838 spracoval v roku 1838 externý panský právnik (fiškál) Viliam Zahoránsky, rodák z Mojmíroviec (Urmína), a vyhotovil k nim dva súpisy dokumentov. Dodnes sa však z archívu zachovalo iba malé torzo.²⁶

Ujlak za Mikuláša Forgáča prežíval v poslednej tretine 18. storočia azda obdobie svojho najväčšieho rozkvetu. Ich vzťahy neboli rušené žiadnymi väčšími kontroverziami. Azda aj preto, že svoj vzájomný vzťah s mestečkom Mikuláš Forgáč upravoval zmluvami, ktoré rešpektovali nielen právne postavenie mestečka, ale aj jeho obyvateľov (napríklad zmluvou o výčape, o užívaní lesov, o odvádzaní deviatku v obilí a pod.). Ujlačanom pomohol aj vtedy, keď sa dostali do finančných problémov kvôli nútenému ubytovaniu vojakov a hrozila im v roku 1777 exekúcia. Vtedy Ujlačania „nevedeli, komu sa utikati, okrem jeho excelencie a osvietenému pánu grófovi a pánu našemu dedičnému Forgacs Miklošovi“. Vtedy podľa nich „jeho excelencia sa ráčila na nás milostivým a láskavým okom rozhľadnuti a nám milostive pomôcť“. Mikuláš

²⁴ PORIEZOVÁ, M. Knižnica Mikuláša Forgáča. In *Sprievodca po historických knižniciach I*. Martin : Slovenská národná knižnica, 2001, s. 27 – 36.

²⁵ JANKOVIČ, Ľ. *Exlibris a supralibros na Slovensku v 16. – 19. storočí*. Martin : Matica slovenská, 2004, s. 99 – 101.

²⁶ Dnes je jeho torzo súčasťou archívu česnejkej línie Esterházióvcov. Ref. 4, šk. 80 – 81.

Forgáč vtedy mestečko zachránil od exekúcie pôžičkou 600 zlatých, ktoré mu však museli vrátiť s úrokom.²⁷ Harmonický vzťah mestečka a jeho zemepána sa však Mikulášovou smrťou skončil. Dedičia panstva začali obmedzovať postavenie mestečka, čo napokon vyústilo do otvorenej vzbury Ujlačanov v rokoch 1817 – 1818 proti zemepánovi.

Mikuláš Forgáč, ktorého v ujlackých matrikách netitulovali inakšie ako „*dedičný pán panstiev Sečany, Halič a Ujlak*“, zomrel 20. septembra 1795 v Bratislave. Dňa 22. septembra bolo však jeho telo prevezené do Ujlaku a pochované v krypte pod farským kostolom.²⁸

Príbuzní a dedičia Mikuláša Forgáča

Aj napriek spoločenskému postaveniu však Mikuláša nestretlo veľa šťastia v rodinnom živote. Jeho mladučká manželka grófka Izabela Baťaniová (Batthyány) zomrela o deviatej hodine večer 1. januára 1773 v Ujlaku sotva 20-ročná. Pochovaná bola v novovybudovanej krypte ujlackého kostola.²⁹ Z manželstva, ktoré trvalo päť rokov, sa v Ujlaku 24. mája 1768 narodil iba jediný syn Leopold, ktorý však ešte v ten istý deň zomrel.³⁰

Po smrti Izabely sa Mikuláš oženil až po niekoľkých rokoch. Veľká slávnosť sa konala 2. júna 1781, v predvečer Veľkej noci. Gróf si za zákonitú manželku bral ovdovenú grófkou Jozefínu Koháriovú, rodenú barónku Pinelliovú. Sobášil ich barón Ján Ľudovít Schwarzer, nitriansky prepoš a kanonik. Obrad sa prirodzene konal v ujlackom kostole za účasti aristokratickej smotánky, za prítomnosti nitrianskeho podžupana Adama Dióšihó a kapitána Györfiho, ako aj iných osôb. Dišpenz na sobáš vydal sám uhorský prímás a kardinál gróf Jozef Baťani, príbuzný nevesty.³¹

Avšak ani v tomto manželstve nemal Mikuláš šťastie na potomstvo. Ich jediná dcéra Antónia Františka Anna, narodená 25. januára 1782 v Ujlaku, zomrela ako dieťa 26. marca toho istého roku. Pri poslednej rozlúčke s dieťaťom, ako sa uvádza v úmrtnom zázname, hrali aj „muzikanti z Bábu“.³² Gróf Mikuláš Forgáč (1733 – 1795) teda nezanechal žiadne potomstvo. Jeho vdova Jozefína, rod. Pinelliová žila v ujlackom kaštieli ešte dve desaťročia. Zomrela 28. septembra 1813 vo Viedni vo veku 70 rokov, avšak ako „patrónka kostola“ bola pochovaná do rodinnej krypty Forgáčovcov v ujlackom kostole.³³

Napokon v Ujlaku zomrela 30. septembra 1782 vo veku 50 rokov v kaštieli u brata Mikuláša aj jeho sestra Alojzia Forgáčová, ktorá svoj život upísala ženskému klášto-

²⁷ Ref. 12, ONÚ Veľké Zálužie, inv. č. 89.

²⁸ Ref. 14, Matrika pokrstených, sobášených a zomrelých, Veľké Zálužie, 1761 – 1826, s. 763.

²⁹ Ref. 14, s. 684. Jej priezvisko sa nesprávne v niektorých prameňoch uvádza ako Mária Alžbeta. Chybne sa uvádza aj rok jej úmrtia (1772).

³⁰ Ref. 14, s. 31, 674.

³¹ Ref. 14, s. 267.

³² Ref. 14, s. 97, 709.

³³ Ref. 14, s. 839.

Majitelia ujlackého panstva Alojz Forgáč (1785 – 1833) a jeho manželka Izabela Baťániová (1787 – 1855). Obaja sú pochovaní v krypte kostola v Ujlaku. Portréty sú uložené v zbierkach SNM – Múzea (Hradu) Červený Kameň v Častej.

ru klarisiek v Trnave. Podľa matričného záznamu ju rodičia dali do kláštora už ako jednoročnú a zostala v ňom žiť päťdesiat rokov. Posledné dva roky strávila u brata Mikuláša v Ujlaku.³⁴

Po Mikulášovej smrti sa opäť skomplikovali majetkové vzťahy k panstvu Ujlak. Po úmrtí Jozefíny ho v roku 1813 zdedil Mikulášov druhostupňový synovec – husársky kapitán gróf Alojz Forgáč (1785 – 1833). Ten bol synom jeho bratranca Jána Forgáča, čongrádskeho župana a komorníka, a Barbory Sečéniovej. Nakoniec sa však ukázalo, že ani on nemal šťastie na mužských potomkov. V jeho manželstve s grófkou Izabelou Baťániovou (1787 – 1855) sa okrem dvoch chlapcov, ktorí zomreli v detskom veku, narodila už len dcéra Alojzia (1810 – 1891). Tá sa dňa 21. októbra 1829 vydala v Ujlaku za 28-ročného baróna Jána Jesenáka (1800 – 1849), evanjelika, bývajúceho v tom čase v Senici.³⁵ Aristokratický sobáš sa uskutočnil v ujlackom farskom kostole, kam zavítali aj nevestini svedkovia grófovia Karol Esterházi a Samuel Teleky a za ženíchovu stranu grófovia Karol Ziči a Mikuláš Beréni. Po Alojzovej smrti 9. apríla 1833 v Ujlaku³⁶ sa novými majiteľmi panstva stali Jesenákovci a po nich od roku 1861 Esterháziovci.

³⁴ Ref. 14, s. 711.

³⁵ *Štátny archív v Nitre*, Zbierka cirkevných matrik (ďalej len ZCM), Veľké Zálužie, r. k., inv. č. 1476, s. 8.

³⁶ Ref. 35, ZCM, Veľké Zálužie, r. k., inv. č. 536, s. 29.

Kostol v Ujlaku, posledné miesto odpočinku ujlackej vetvy Forgáčovcov. Foto: Archív Pamiatkového úradu SR v Bratislave (stav z roku 1960).

Ďalší príbuzní

Treba ešte upozorniť, že v Ujlaku sa krátko mihli aj niektorí ďalší blízki príbuzní ujlackej vetvy Forgáčovcov. Tak napríklad 8. júna 1783, presne na Veľkú noc, bol v ujlackom farskom kostole Všetkých svätých sobášnený Mikulášov prasynovec gróf Jozef Forgáč zo sečianskej vetvy rodu s grófkou Máriou Koháriovou.³⁷ Išlo azda o najreprezentatívnejšiu aristokratickú svadbu, aká sa kedy v mestečku uskutočnila. Vymenovanie zúčastnených aristokratov zabralo skoro celú stranu v sobášnej matrike. Zaiste ňou žilo celé mestečko. Zúčastnili sa jej okrem nitrianskeho župana grófa Mikuláša Forgáča z Ujlaku aj gróf Adam Payersberg, nitriansky podžupan Adam Dióši, gróf Anton Grasalkovič ml., gróf František Esterházi, gróf Karol Keglevič, gróf Schmidegg, grófovia Ladislav a Anton Forgáčovci, gróf Mikuláš Kohári, kráľovský personál Peter Vég, ktorý bol ženichovým otčimom, ďalej kráľovský protonotár Sentiváni, vojenský kapitán Gyórfi, hlavný pokladník Nitrianskej stolice a zemepán susednej Lehoty a Kyneku František Uzovič, nitriansky slúžny Juraj Zerdaheli z Nitrianskej Stredy a „ostatní hostia s najvyberanejšími titulmi“.

Novopečení manželia istý čas tiež žili v ujlackom kaštieli u svojho príbuzného Mikuláša Forgáča, pretože 10. marca 1786 sa im tu narodil syn Mikuláš Jozef, ktorý dostal prvé meno práve po tomto svojom krstnom otcovi, ujlackom zemepánovi.³⁸ Z Mikuláša Jozefa sa stal neskôr cisársko-kráľovský komorník. Zomrel v roku 1857 v Slanci na východe Slovenska.

³⁷ Ref. 14, s. 373 – 374.

³⁸ Ref. 14, s. 128.

<i>Meno a priezvisko</i>	<i>Dátum pochovania a vek</i>
grófka Mária Kristína von Auersperg, nevlastná dcéra grófa Ignáca Forgáča	14. júl 1765, 14 rokov
grófka Izabela Baťániová (Batthyány), prvá manželka grófa Mikuláša Forgáča	4. január 1773, 20 rokov
Alexander Tajnai, ujlacký farár	22. máj 1779, 64 rokov
gróf Karol Kohári	27. máj 1792, 11 mesiacov
gróf Mikuláš Forgáč	22. septembra 1795, 62 rokov
grófka Karolína Koháriová, dcéra Mikuláša Koháriho	8. august 1800, 3 roky
barónka Jozefína Pinelliová, druhá manželka grófa Mikuláša Forgáča	28. september 1813, 70 rokov
Anna Liebová, matka ujlackého farára Ignáca Lieba (pochovaná do krypty so súhlasom Forgáčovcov)	14. október 1816, 84 rokov
gróf Alojz Forgáč	9. apríl 1833, 58 rokov
grófka Izabela Forgáčová, rod. Baťániová	7. november 1855, 68 rokov

Osoby z okruhu Forgáčovcov pochované v krypte kostola vo Veľkom Záluží. ³⁹

V ujlackom kaštieli zomrela 6. novembra 1817 o ôsmej hodine večer na mŕtvicu vo veku 65 rokov aj grófka Barbora Sečéniová (Szechényi), druhá manželka grófa Jána Forgáča, bratranca ujlackého zemepána Mikuláša Forgáča a matka dediča jeho majetkov grófa Alojza Forgáča. V čase smrti bola vydatá po druhýkrát za grófa Františka Des Foursa.⁴⁰ Jej telesné pozostatky boli však prevezené z Ujlaku do rodinnej hrobky Sečéniovcov v Zingerdorfe.⁴¹

³⁹ Ref. 14, s. 667, 684, 700, 760, 766, 777; *Štátny archív v Nitre*, ZCM, Veľké Zálužie, r. k., inv. č. 536, s. 29, 160. Uvádzame iba tie osoby, pri ktorých sa v úmrtnej matrike výslovne uviedlo, že boli pochované do krypty. Možno však predpokladať, že v nej boli pochované aj iné osoby z forgáčovského rodu, napríklad deti grófa Mikuláša Forgáča Leopold a Antónia, ktoré zomreli v Ujlaku v detskom veku. Vchod do krypty, postavenej z tehly, sa nachádza z ľavej strany lode kostola a v súčasnosti je zasypaný zemou (od 60-tych rokov 20. storočia).

⁴⁰ Ich dcéra Barbora Des Fours sa potom 10. októbra 1815 vydala v Ujlaku za grófa Antona Stahrenberga, komorníka a c. k. kapitána. Sobášil ich novomestský prepošť barón Anton Gabelkhoven. Ref. 14, s. 499 – 500.

⁴¹ Ref. 14, s. 854.

10° Josephus Michaelis Dobes et Chs. Tott. Civ. Andree
 Bavel cum Juditha Boran Aca vidua Ang. Scery Lib.

11° Nicolaus Josephus natus et Lib. Illmo Dno Co
 mite Josepho Forgács / Pitt / et Illmo Dna
 Epudem Consorte nata Comitepa Rothary
 mie Maria. Uvante Amis Inus Comes
 Nicolaus Forgács J. Collus Nitziensis
 Supremus Comes Arcium, et Dominorum
 Zicseny, Fuis, et Ujlak Hereditarius Ujlak

11° Anna et Lib. Jacobo Burda et Elisabetha Szpovst.
 Civ. Andree Boran cum Eva Ujlak Lib.

Záznam o narodení Mikuláša Jozefa Forgáča 10. 3. 1786 v Ujlaku.

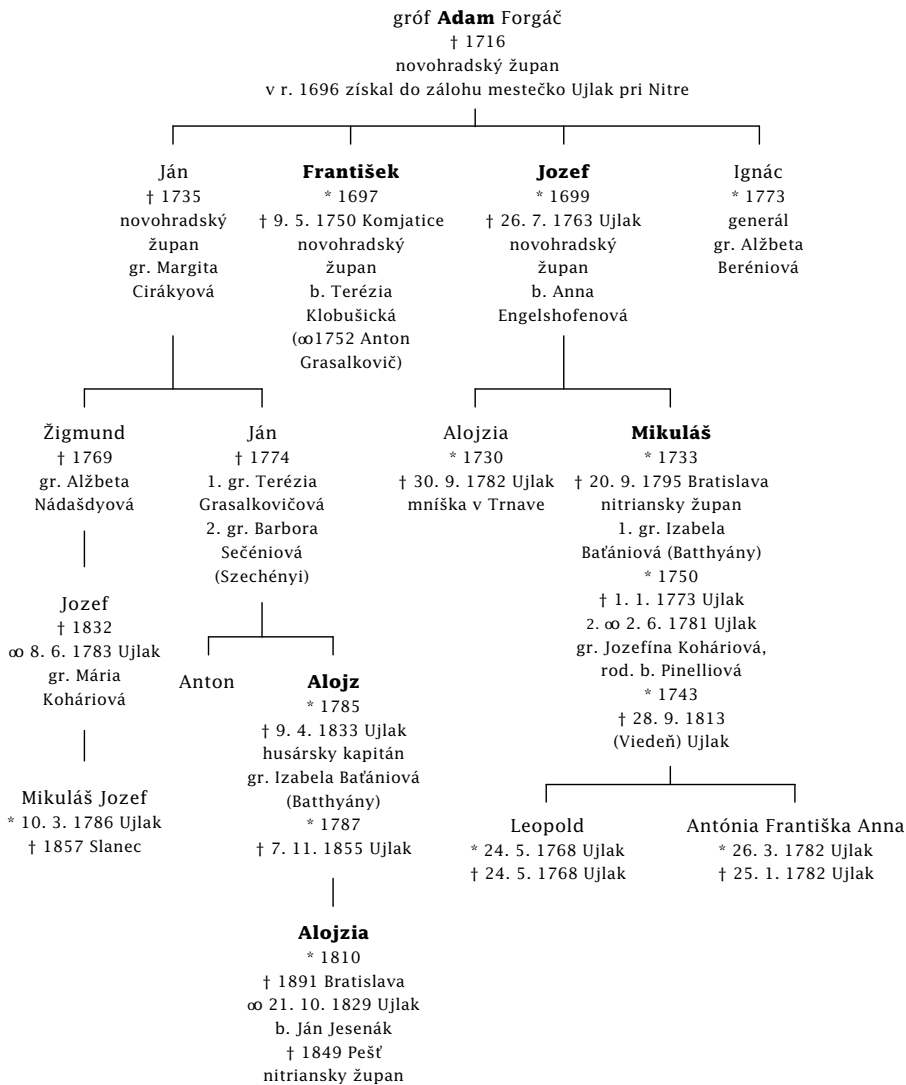
Rod Forgáčovcov zanechal v dejinách mestečka Ujlak nezmazateľné stopy. Práve im treba pripísať opätovné oživenie čulého hospodárskeho života v ňom. Mestečko sa stalo strediskom ich ujlackého panstva, na ktorom sa pokúsili o prevádzkovanie moderného hospodárenia. Sústredili sem viacerých hospodárskych odborníkov a úradníkov, ktorí mali spravovať toto panstvo. V mestečku zriadili tehelňu, bažantnicu a dokonca aj manufaktúru na výrobu likéru a hodvábu. Napokon práve oni tu dali v polovici 18. storočia postaviť ďalšiu z kultúrno-historických a architektonických dominánt mestečka – kaštieľ ako ich šľachtické reprezentatívne sídlo a centrum správy panstva, ktorý tu stojí doposiaľ. V obci dodnes existuje aj forgáčovská bažantnica aj miesto zvané „fabrika“, kde Mikuláš Forgáč zriadil jednu z prvých likérok na Slovensku.

Výskum matričných i iných prameňov priniesol viaceré nové informácie, týkajúce sa dejín nielen ujlackej vetvy rodu, ale aj jej najbližších príbuzných. Mnohí z nich, vrátane najvýznamnejšieho reprezentanta tejto vetvy, nitrianskeho župana Mikuláša Forgáča, dodnes odpočívajú v krypte ujlackého kostola.

Forgáčovci v Ujlaku pri Nitre (Veľkom Záluží)

Majitelia ujlackého panstva sú zvýraznení

Skratky: b. = barón, barónka, gr. = grófka

ŠLACHTICKÉ RODY V ZEMIANSKYCH MITICIACH DO 18. STOROČIA

Marek Ďurčo

Mitice v Trenčianskej stolici boli pôvodne zrejme jednou sídelnou jednotkou, z ktorej sa postupne sformovali tri samostatné obce – Kostolné, Rožňové a Zemianske Mitice. Roku 1960 boli administratívne spojené do súčasných Trenčianskych Mitíc (v okrese Trenčín). Staršia literatúra kladie prvú písomnú zmienku o Zemianskych Miticiach do roku 1269.¹ Na rozdiel od Kostolných a Rožňových Mitíc bola táto obec kuriálnym majetkom (sídлом obývaným takmer výlučne zemanmi).² Prvé správy o tunajších rodoch možno sledovať od 13. storočia. Predpokladá sa, že boli vetvami jedného, staršieho rodu Mitických (z Mitíc).

Zmienky do 16. storočia

V roku 1210 je z tohto územia v listine Ostrihomskej kapituly doložený zeman Nádaš a okrem neho aj istý Vadsislav a hradský vojak (jobagión) Sokol.³ Šľachtici zo Zemianskych Mitíc (*nobiles de Mytha*) sa potom spomínajú aj v listine uhorského kráľa Bela IV. (1235 – 1270) z roku 1269.⁴ V roku 1318 bolo toto sídlo a jeho bezprostredné okolie spustošené prívržencami Matúša Čáka.⁵ Ďalšie zmienky o tunajších šľachticoch máme až z rokov 1396 – 1409. Týkajú sa Mikuláša z Mitíc a Haláčoviec.⁶

¹ FEKETE NAGY, Antal. *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában IV. Trencsén vármegyé*. Budapest : Magyar Tudományos Akadémia, 1941, s. 155 – 156.

² *Štátny archív* (ďalej len ŠA) *Bytča*, f. Trenčianska župa (ďalej len TrŽ) I, Kongregačný protokol 1571 – 1604, k. 1, inv. č. 1, s. 64 – 68. Porov. KOHÚTOVÁ, Mária. *Demografický a sídlitný obraz západného Slovenska*. Bratislava : Veda, 1990, s. 142 – 143, tiež MARTINICKÝ, Miroslav: Štatúty kuriálnych dedín na území Trenčianskej stolice zo 17. storočia z pohľadu dejín správy. In *Slovenská archivistika*, roč. 41, 2006, č. 2, s. 41 – 51.

³ MARSINA, Richard. *Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae I*. Bratislava 1971, č. 164, s. 129 – 130. Porov. ŠA *Nitra*, Zbierka cirkevných matrik (ďalej ZCM), č. 671, matrika rímskokatolíckej farnosti Trenčianske Mitice (1714 – 1763), s. 13 – 15, tiež LUKAČKA, Ján. Vývin osídlenia stredného a severného Ponitria do začiatku 15. storočia. In *Historický časopis*, roč. 33, 1985, č. 6, s. 823 an.

⁴ ŠA *Bytča*, f. Ilešházi Trenčín – patrimoniium, inv. č. 78, šk. 29, konfirmácia listiny Vladislava Jagelovského z 3. 3. 1521.

⁵ SEDLÁK, Vincent. *Regesta diplomatica nec non epistolaria II*. Bratislava 1980, č. 312, s. 151 – 154. Porov. VURUM, Josephus. *Episcopatus Nitriensis eiusque praesulum memoria*. Posonii 1835, s. 233; BEŇKO, Ján et al. *Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti I*. Bratislava 1998, č. 40, s. 145 – 148; *Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov IV. Pod vládou anjouovských kráľov*. Bratislava 2002, č. 24, s. 90 – 97.

⁶ FEDERMAYER, Frederik. *Lexikón erbov šľachty na Slovensku I. Trenčianska stolica*. Bratislava : Hajko & Hajková, 2000, s. 150.

V druhej polovici 15. storočia v roku 1463 sa v Zemianskych Miticiach (*Közep Mitta*) spomínajú zemanovia Pavol, Ondrej, Valentín, Maurícius, Havel (Gallus) a Ján.⁷ Z konca 15. a začiatku 16. storočia sú známe zmienky o zemanoch s menami (prímenami) Banča, Baran, Beňo, Berec, Ďuračka, Hôrka, Ohvát, Pacúr, Rožeň, Rytier, Sára, Šebeň a Šiken.⁸ Rožňovci mali svoje hlavné majetky a prenikali sem zo susedných Rožňových Mitíc.⁹ V roku 1505 istý Vavrinec Šiken, syn Adama, v mene svojho brata Ondreja a iných za 40 zlatých predal celý svoj vlastnícky podiel v Zemianskych Miticiach (*Közep Mitta*) Klimentovi a Ladislavovi Rožňovcom z Rožňových Mitíc.¹⁰

V roku 1548 boli v obci (*Kezepse Mithicz*) len samí zemanovia. Nenachádzali sa tu sedliacke usadlosti ani želiari.¹¹ V roku 1549 sú v obci (*Mittyz media*) doložení zemanovia s krstnými menami Brikcius a Ján, ďalej Matej Hôrka, Martin Beďač a jeden želiar.¹²

V dokumentoch zo 16. až 18. storočia sa Zemianske Mitice uvádzajú ako *Miticz nobilium* či *Nemes Mittyz*¹³ a niektorí z tunajších zemanov (Rožňovci) nadobúdajú majetky a pôsobia aj inde. V roku 1549 tak Pavol Rožeň a jeho brat Ján nadobudli donáciou od Rafaela Podmanického celú obec Horovce, ktorá sa nachádzala v Trenčianskej stolici.¹⁴ V roku 1557 sa Horovce aj s rožňovskou zemianskou kúriou v Boľešove vrátili do vlastníctva uhorského kráľa.¹⁵ V roku 1558 ich (Horovce i spomínanú kúriu) nadobudli Dorota Pongrácová, manželka nebohého Jána Rožňa z Mitíc, a ich dve dcéry Helena a Margita.¹⁶ V súvislosti s prenikaním tunajších zemanov do iných regiónov je zaujímavá osoba opáta Michala Rožňa (+ 1542), ktorý pôsobil v Spišskom Štiavniku.¹⁷

V listine z roku 1518 sa spomínajú Blažej Sára, Valentín Hôrka, Hieroným a Ladislav Bereckovci, Martin Beďač.¹⁸ V majetkovoprávných listinách z roku 1521 v Zemianskych Miticiach (*Kezip Mitta*) sa uvádzajú Mikuláš Hôrka, Matej, syn nebohého

⁷ *ŠA Bratislava*, f. Rod Mitických z Trenčianskych Mitíc, listiny.

⁸ VARSÍK, Branislav. *Otázky vzniku a vývinu slovenského zemanstva*. Bratislava : Veda, 1988, s. 126 – 127. Porov. FEDERMAYER, ref. 6, s. 16 a.

⁹ O rozšírení a majetkových akvizíciách Rožňovcov v Trenčianskej stolici podrobne píše aj FEKETE NAGY, ref. 3, s. 348 – 351. Porov. ĎURČO, Marek. Rod Rožňovcov z Trenčianskych Mitíc. In *Genealogicko-heraldický hlas*, roč. 19, 2009, č. 1 – 2, s. 13 – 22.

¹⁰ *ŠA Nitra*, ZCM, ref. 2, s. 465 – 468.

¹¹ LUKINICH, Imre. *A Podmanini Podmaniczky család okleveltára* (ďalej len *PPCO*) III. Budapest 1941, č. 232, s. 547.

¹² *PPCO IV*, 1942, č. 32, s. 97.

¹³ *ŠA Bytča*, Trž I, Possessiones, fasc. Zemianske Mitice 1574 – 1751.

¹⁴ *PPCO IV*, 1942, č. 30, s. 48 – 49. Pavol Rožeň je doložený vo viacerých listinách v súvislosti s rodom Podmanických. Porov. listiny zo 14. 4. 1559 – *PPCO V*, 1943, č. 100, s. 187; 16. 6. 1559 – *PPCO V*, č. 123, s. 277; 9. 10. 1559 – *PPCO V*, č. 146, s. 363.

¹⁵ *PPCO V*, 1943, č. 29, s. 52.

¹⁶ „...nobili dominae Dorotheae Pongracz, relictae olim egregii Joannis Rozon de Mythycz, ac Helenae et Margarethae filiabus eiusdem“. Porov. *PPCO V*, 1943, č. 65, s. 102 – 103.

¹⁷ Archív Rímskokatolíckeho biskupského úradu Spišská Kapitula, f. Hodnoverné miesto Spišskej kapituly, Autentický protokol II/1, fol. 56 – 57 (odpisy listín týkajúcich sa obcí Vydrník a Spišská Teplica). Porov. ŽUDEĽ, Juraj. Osobnosť Lazara, tvorcu mapy Uhorska z roku 1528. In *Slovenská archivistika*, roč. 42, 2007, č. 2, s. 32 – 40.

¹⁸ *ŠA Bratislava*, f. Rod Mitických z Trenčianskych Mitíc, listiny.

Imricha z Mitíc, Ladislav Berec, Martin Ďuračka. V roku 1536 sa spomína zeman Martin Sára, kastelán hradu Súča s prírmením Hradský.¹⁹ V tom istom roku sa zeman Peter Chládek z Mitíc (*de Mytha*) uvádza v súvislosti s mestekom Bánovce nad Bebravou.²⁰ V roku 1535 vypovedal o tamojšom vojenskom vpáde.²¹

V daňovom súpise z roku 1549 sa v Zemianskych Miticiach (*Mittycz media*) spomínajú Brikcius a Ján, Matej Hôrka a Martin Beďač.²² V súpise šľachty Trenčianskej stolice z roku 1593 sa v obci Zemianske Mitice (*Media Miticz*) uvádzajú ako zeman: Pavol Bedec, Martin Bolček, Ladislav Bedec, Ján Pacúr, Rafael Bedec, Ladislav Sára, Matúš Hôrka, Michal Bedec, Martin Bedec, Juraj Bedec, Mikuláš Jaroš, Benedikt Jaroš, Rafael Jaroš, Michal Pacúr, Matúš Ďuračka, Florián Švorc.²³ Koncom 16. storočia sa v Zemianskych Miticiach (*Miticz Nobilium*) spomínajú zeman Mikuláš Hôrka, Ladislav Sára, Pavol Bedec, Michal Bedec, František Bedec, Ján Berec starší, Juraj Berec mladší, Ján Berec mladší, Juraj Berec starší, Martin Bolček, Kristof Bolček, Michal Bolček, Ján Pacúr, siroty Juraja Pacúra, Juraj Jaroš, Pavol Ďuračka, Ladislav Ďuračka, Ján Ďuračka.

V 17. a ďalších storočiach

Daňové a iné písomnosti zo 17. a ďalších storočí z Trenčianskej stolice podávajú ďalšie správy o šľachtických obyvateľoch v obci Zemianske Mitice ešte pred zavedením cirkevných matrík vo farnosti Kostolné Mitice v roku 1714 a po tomto roku ich dopĺňajú. Údaje z predmatričného obdobia nedovoľujú síce zodpovedne zostaviť rodostromy, umožňujú však utvoriť si aspoň čiastkový obraz o prítomnosti tunajších zemianskych rodov, ich majetnosti, majetkových presunoch, sporoch s nimi súvisiacich a pod. V nasledujúcom prehľade publikujeme tieto, z viacerých prameňov zozbierané údaje, ako aj dosiaľ neznámy rodokmeň (vetvy) rodu Mitických z roku 1713.²⁴

Možno predpokladať, že členovia zemianskomitických rodov popri hospodárení na vlastných majetkoch pôsobili aj v správe obce, stolice či iných inštitúcií. O viacerých z nich vieme, že sa v priebehu 17. a 18. storočia pripravovali na dráhu duchovných, napr. študent Michal Berec v noviciáte rehole piaristov v Trenčíne,²⁵ resp. priamo pôsobili v duchovnej správe ako napr. kanonici Martin²⁶ a Ondrej Ďu-

¹⁹ PPCO II, 1939, č. 220, s. 542 – 543.

²⁰ PPCO II, 1939, č. 220, s. 541.

²¹ PPCO II, 1939, č. 210, s. 516 – 517.

²² PPCO IV, 1942, č. 32, s. 97.

²³ *ŠA Bytča*, Trž I, Kongregačný protokol 1571 – 1604, k. 1, inv. č. 1, s. 65.

²⁴ *ŠA Bratislava*, f. Rod Mitických z Trenčianskych Mitíc, *Genuina familiae Mitticzky de Mediocri Mitta genealogia*. Záznam vyhotovil Mikuláš Görög v Trenčíne 28. 3. 1717.

²⁵ *ŠA Bratislava, pobočka Trenčín*, f. Piaristi v Trenčíne, Rulla novitiatus Trenchiniensis Scholarum Piarum a 1777, č. 136.

²⁶ VAGNER, Jozsef. *Adalékok a nyitrai székeskáptalan történetéhez*. Nitra 1896, s. 305. Porov. DUBNICZAI, Stephanus. *Metamorphosis fidei orthodoxae de bono in malum et vicissim in comitatu Trenchiniensi, ac maxime in privilegiato oppido Solna ab anno 1600*. Cassoviae : typis Academicis Societatis Jesu, 1737, s. 67 – 68.

račkovci,²⁷ kňazi Leonard Teodor,²⁸ Vendelín²⁹ a Július Beďačovci,³⁰ Ján Hôrka³¹ a Michal Jozef Kapri,³² ako aj mních-jezuita Štefan Mojžiš.³³

Príloha

Zmienky o členoch šľachtických rodov zo Zemianskych Mitíc z rozličných mimomatričných prameňov zo 17. a 18. storočia.

Rok 1601 *Mitticz nobilium*

Ján a Juraj Pacúr, Ladislav Beďač, Benedikt Jaroš, Pavol a Rafael Beďač, Stanislav a Juraj Berec, Martin Bolček, Rafael Jaroš, Ján Ďuračka, Michal Beďač, Mikuláš Jaroš.³⁴

Rok 1615

Zemania zo Zemianskych Mitíc sa zúčastnili na obhliadke chotárnej časti zvanej *Na klinoch* v Kostolných Miticiach. Prítomní boli: Ladislav Sára, Mikuláš Hôrka, Rafael Berec zvaný Jaroš, Matúš Ďuračka, Michal Berec, Ján Beďač, Jozef Beďač a Michal Ďuračka.³⁵

Rok 1624 *Mitticz Nobilium*

Mikuláš Hôrka, Ladislav Sára, Mikuláš Jaroš, Peter Pacúr, siroty Jozefa Bedeca, Ján Ďuračka, Pavol Ďuračka, Mikuláš Jaroš, Ondrej a Ján Jaroš, Rafael Jaroš, Juraj Pacúr, Krištof Bolček, Ján Berec, Juraj Berec, František Berec, Michal Berec, Pavol Berec.³⁶

Rok 1625 *Miticz Nobilium*

Mikuláš Hôrka, Ladislav Sára, Mikuláš Jaroš, Peter Pacúr, siroty Jozefa Bedeca, Ján Ďuračka, Pavol Ďuračka, Mikuláš Jaroš, Ondrej a Ján Jaroš, Rafael Jaroš, Juraj

²⁷ VAGNER, ref. 26, s. 236 – 237. Porov. FEDERMAYER, ref. 6, s. 59. Dal postaviť oltáre vo farskom kostole sv. Juraja v Kostolných Miticiach. Porov. *ŠA Bytča*, Trž I, Verejnosprávne písomnosti, VI. Náboženské písomnosti, E. Kanonické vizitácie, inv. č. 1274, kanonická vizitácia farnosti Kostolné Mitice 9. 10. 1729, č. 17.

²⁸ *ŠA Bratislava*, ZCM, inv. č. 1178, matrika rímskokatolíckej farnosti Trenčianske Mitice, s. 58 (s. 102).

²⁹ RADVÁNI, Hadrián. *Slovenské učené tovarišstvo, organizácia a členstvo 1792 – 1796*. Trnava 1992, s. 27. Porov. KOTVAN, Imrich. *Bibliografia bernolákovcov*. Martin 1957, s. 352.

³⁰ *Schematismus venerabilis cleri dioecesis Vaciensis pro anno a Christo nato 1913*. Vacii 1910, s. 128.

³¹ BUNČIAK, J. *Dejiny farnosti Prečín*. Diplomová práca. Nitra 1997, s. 53. Porov. RADVÁNI, ref. 29, s. 47 a KOTVAN, ref. 29, s. 355.

³² *Diecézny archív Nitra*, f. Parochiae dioecesis Nitriensis, 54/II., k. 106, kanonická vizitácia rímskokatolíckej farnosti Trenčianske Mitice, 1828, a 60/I., k. 138, kanonická vizitácia rímskokatolíckej farnosti Malá Hradná, 1828.

³³ PETRUCH, Antal. *A Trencséni jezsuita noviciátus anyakönyve*. Budapest 1942, s. 57.

³⁴ *Knižnica Historického ústavu Slovenskej akadémie vied v Bratislave*, Portálne súpisy Trenčianskej stolice 1578 – 1602, sign. 59/10 (porov. MOL E.158 A 2666), bona nobilium 1601.

³⁵ *ŠA Bytča*, Trž I, Possessiones, fasc. Kostolné Mitice (1615 – 1659), k. 29, inv. č. 130.

³⁶ *ŠA Bytča*, Trž I, Daňové – taxálne súpisy, k. 267, inv. č. 800.

Pacúr, Krištof Bolček, Michal Bolček, Juraj Berec a Ján Berec, František Bedec, Michal Bedec, Pavol Bedec.³⁷

Rok 1630 *Mitticz Nobilium*

Mikuláš Hôrka, Ladislav Sára, Pavol Bedec, Michal Bedec, František Bedec, Ján Berec starší, Ján Berec mladší, Juraj Berec, Martin Bolček, Krištof Bolček, Michal Bolček, Ján Pacúr, Juraj Pacúr, Ján, Ondrej a Peter Jarošovci, Juraj Jaroš, Pavol Ďuračka, Ján Ďuračka, siroty Jozefa Bedeca, František Jaroš a Peter Pacúr.³⁸

Rok 1631 *Nemes Miticz*

Na rozsúdenie majetkového a vlastníckeho sporu medzi Kostolnými Miticami a Zemianskymi Miticami boli určení zemanía: Juraj Berec starší, Ladislav Sára, Ján Berec, Juraj Berec mladší, Pavol Bedec, Ján Ďuračka, Ján Jaroš, Krištof Bolček, Matej Vajda a Mikuláš Hôrka.³⁹

Rok 1646 *Miticz*

Zemanía, ktorí vlastnili jednu zemiansku kúriu (*unius curiae nobiles*) boli títo: vdova po nebohom Jurajovi Sárovi, Michal Hôrka, siroty Mikuláša Hôrku, Ján Hôrka, Jozef Bedec, Juraj Bedec, František Bedec, vdova Jána Bereca, vdova Juraja Bereca, Mikuláš Berec, Michal Berec, Ján Berec, vdova Mikuláša Bolčeka, František Paluďai (Palugyay), vdova Juraja Pacúra, vdova Pavla Ďuračku, Ladislav Ďuračka, vdova Jána Ďuračku, František Jaroš, Jakub Jaroš, Peter Pacúr, Pavol Pacúr a iní.⁴⁰

Rok 1650 *Mitticz*

Vdova Juraja Sáru so synmi, Michal Hôrka, siroty Mikuláša Hôrku, Ján Hôrka, Jozef Bedec, Juraj Bedec, vdova Jána Bereca, vdova Juraja Bereca, Mikuláš Berec, Michal Berec, František Berec, vdova Mikuláša Bolčeka, siroty Františka Paluďaia, Ján Bolček, Ján Pacúr, Jakub Jaroš, siroty Juraja Pacúra označovaného ako *miserebilis* (bedár, chudák), Ján Jaroš, Juraj Jaroš, vdova Pavla Ďuračku, Ladislav Ďuračka, vdova Jána Ďuračku, František Jaroš, Peter Pacúr, Pavol Pacúr.⁴¹

Rok 1658 *Nemes Mitycz*

Pavol Sára, Ladislav Sára, Ján Hôrka, Michal Hôrka, Juraj Hôrka, Ondrej Hôrka, Jozef Bedec, Michal Bedec, Ján Bedec, vdova Juraja Bereca, Mikuláš Berec, Michal Berec, Izák Berec, Ján Bolček, Ján Pacúr, Pavol, syn Jána Jaroša, Michal Jaroš, Mikuláš, syn Jakuba Jaroša, Ladislav Ďuračka, Štefan a Pavol Ďuračkovci, vdova Františka Jaroša, Peter Pacúr, Pavol Pacúr, Ján Kuchár mladší, Mikuláš Kováč starší.

³⁷ Ref. 36, k. 267, inv. č. 801.

³⁸ Ref. 36, k. 267, inv. č. 803.

³⁹ Ref. 35, k. 29, inv. č. 130.

⁴⁰ Ref. 36, k. 267, inv. č. 804.

⁴¹ Ref. 36, k. 267, inv. č. 805.

Rok 1659

Medzi obcami Kostolné Mitice a Soblahov nastal spor o lokalitu Ostrý vrch. Zo Zemianskych Mitíc prišli ako svedkovia zo zemanov: Ján Bolček (63-ročný), Peter Pacúr (65-ročný), Ján Hôrka (56-ročný), Juraj Hôrka (33-ročný), Ondrej Hôrka (27-ročný), Pavol Sára (32-ročný), Ján Berec (27-ročný), Ján Pacúr (85-ročný), Jozef Bedec (60-ročný), Michal Bedec (60-ročný), Izák Bedec (50-ročný), Michal Berec (36-ročný) a Pavol Jaroš (30-ročný).⁴²

Rok 1660 *Myttycz*

Pavol a Ladislav Sára, Michal Hôrka, siroty Mikuláša Hôrku, Ján Hôrka, Jozef Bedec, Juraj Bedec, František Bedec, vdova Jozefa Bereca, vdova Juraja Bereca, Mikuláš Berec, Michal Berec, Izák Berec, vdova Mikuláša Bolčeka, dedičia Františka Paluďaia, Ján Bolček, Ján Pacúr, siroty Juraja Pacúra, Ján Jaroš, Juraj Jaroš, Ladislav Ďuračka, vdova Jána Ďuračku, vdova Františka Jaroša, Jakub Jaroš, Peter Pacúr, Pavol Pacúr.⁴³

Rok 1663 *Miticz Nobilium*

Pavol Sára, Ladislav Sára, Ján Hôrka, Ondrej Hôrka, Michal Hôrka, Juraj Hôrka, Jozef Bedec, Michal Bedec, Ján Bedec, vdova Juraja Bedeca, Mikuláš Berec, Michal Berec, Ján Berec, Izák Berec, Ján Bolček, Ján Pacúr, Pavol, syn Ján Jaroša, Michal Jaroš, Juraj, syn Jakuba Jaroša, Ladislav Ďuračka zvaný *miser*, Štefan a Pavol Ďuračkovci, vdova Františka Jaroša, dedičia Petra Pacúra, Pavol Pacúr.

Rok 1666 *Mytitz Nobilium*

Juraj Sára, Ladislav Sára, Ján Hôrka, Ondrej Hôrka so sirotami, Michal Hôrka, Jozef Bedec, Michal Bedec a František Bedec, Mikuláš Berec, Michal Berec, Ján Berec, Izák Berec, Ján Bolček, Juraj Jaroš, Ján Pacúr, Pavol, syn Jána Jaroša, Michal Jaroš, vdova Jakuba Jaroša, dedičia Petra Pacúra, Pavol Pacúr zvaný *miserabilis*.⁴⁴

Rok 1670 *Miticz Nobilium*

Juraj Sára, Ladislav Sára, Ján Hôrka, Ondrej Hôrka so sirotami, Michal Hôrka, Jozef Bedec, Michal Bedec, František Bedec, Mikuláš Berec, Michal Berec, Ján Berec, Izák Berec, Ján Bolček, Juraj Jaroš, Ján Pacúr, Pavol, syn Jána Jaroša, Michal Jaroš, vdova Jakuba Jaroša, Štefan a Pavol Ďuračkovci, vdova Františka Jaroša, dedičia Petra Pacúra, Pavol Pacúr zvaný *miserabilis*.⁴⁵

Rok 1688 *Miticz Nobilium*

Ladislav, Pavol a Juraj Sára, potomkovia Jána Horváta staršieho, dedičia Michala Hôrku s bratmi, Ondrej Hôrka, Ján Hôrka mladší, vdova Jána Bedeca, dedičia Michala

⁴² Ref. 35, k. 29, inv. č. 130.

⁴³ Ref. 36, k. 267, inv. č. 808.

⁴⁴ Ref. 36, k. 267, inv. č. 810.

⁴⁵ Ref. 36, k. 267, inv. č. 812.

Bedeca, Adam Bedec, Mikuláš Berec, Izák Berec, Ján Bolček, vdova Juraja Jaroša, Pavol Jaroš, Štefan Jaroš, Michal Jaroš, Mikuláš Jaroš, Ján Pacúr, Ondrej Mojžiš, Štefan Ďuračka, Ondrej Kováč, Ján Berec a Michal Berec mladší, Štefan Zelenák.⁴⁶

Rok 1689 *Miticz Nobilium*

Ladislav, Pavol a Juraj Sára, Michal Hôrka s bratmi, Ondrej Hôrka, Ján Hôrka mladší, vdova Jána Bedeca, dedičia Michala Bedeca a Adam Bedec, Mikuláš Bedec, Izák Bedec, Ján Bolček, vdova Juraja Jaroša, Pavol Jaroš, Mikuláš Jaroš, Ján Pacúr, Ondrej Mojžiš a Štefan Ďuračka, Ondrej Kováč a Ján i Michal Berec mladší, Štefan Zelenák.⁴⁷

Rok 1690 *Miticz Nobilium*

Ladislav, Pavol a Juraj Sára, Michal Hôrka, Mikuláš Hôrka, Štefan Hôrka, Ján Hôrka, vdova Jána Bedeca, Adam Bedec s bratmi, Izák Berec, Ján Bolček, vdova Juraja Jaroša, Ján Pacúr a Ján Ďuroviech, Ondrej Mojžiš a Štefan Ďuračka, Ondrej Kováč a Ján i Michal Berec mladší, Tomáš Blaško, Ján Borčáni, Ondrej Chvojka, Ján Filín so Sýkorom vlastnia nejaké zemianske role, Pavol Jaroš, Ján Berec.⁴⁸

Rok 1697 *Miticz Nobilium*

Zemania zaplatili spoločne ako taxu 80 denárov. Vdova Štefana Sokolóciho z Kostolných Mitíc (*Kosztolna Miticz*) ako taxu zaplatila 1¼ denára.⁴⁹

Rok 1698 *Miticz Nobilium*

Ján Hôrka, vdova Jána Bolčeka, Adam Bedač, Ondrej Kniežovič, Lukáš Berec, vdova Mikuláša Medňanského, Ján Bolček, Ján Jaroš, Františk Petrušič, Juraj Jaroš, Ondrej Mojžiš, Štefan Hôrka, vdova Jána Jurišoviech, Ján Borčáni býva v Nitrianskej stolici a od jednej želiarskej usadlosti platí 2,5 zlatého, vdova Jána Redékyho zvaného *miser*, Mikuláš Jaroš zvaný *miserabilis*.⁵⁰

Rok 1699 *Nemes Miticz*

Ladislav Sára, Mikuláš Hôrka, Michal Hôrka, Ondrej Hôrka, Ján Hôrka, vdova Jána Bedeca, Adam Bedec, Ondrej Kniežovič, Lukáš Berec, vdova Mikuláša Medňanského, Ján Bolček, Ján Jaroš, František Petrušič, Juraj Jaroš, Ondrej Mojžiš, Štefan Hôrka, vdova Jána Ďurišoviech, vdova Jána Blašku, Ján Borčáni, vdova Pavla Hôrku, vdova Michala Ujheliho.⁵¹

⁴⁶ Ref. 36, k. 268, inv. č. 816.

⁴⁷ Ref. 36, k. 268, inv. č. 817.

⁴⁸ Ref. 36, k. 268, inv. č. 818.

⁴⁹ Ref. 36, k. 268, inv. č. 824.

⁵⁰ Ref. 36, k. 268, inv. č. 825.

⁵¹ Ref. 36, k. 268, inv. č. 826.

Rok 1709 *Nemes Miticz*

Alexander Bedec, Adam Bedec, Ondrej Jakubej, Lukáš Berec, siroty Mikuláša Medňanského, Michal Bolček, siroty Jána Bolčeka, vdova Martina Martineca, Ján Jaroš, František Petrušič, vdova Pavla Hôrku, Juraj Jaroš, Štefan Hôrka, vdova Juríkoviech, Ján Sára, Mikuláš Sára, Mikuláš Hôrka, Ondrej Hôrka, Ján Hôrka, vdova Michala Hôrku, Ondrej Pacúr, Ján Berec zvaný *miserabilis*.⁵²

Rok 1713 *Nemes Miticz*

Ondrej Beďač, Adam Beďač, Ondrej Jakubej, Lukáš Berec, siroty Mikuláša Medňanského, Michal Bolček, siroty Jána Bolčeka, vdova Martina Martineca, Ján Jaroš, Ján Petrušič, vdova Pavla Hôrku, Juraj Jaroš, Štefan Hôrka so synom Michalom, Ján Sára, Mikuláš Hôrka, Ondrej Hôrka, Ján Hôrka, vdova Ondreja Pacúra, Ján Hôrka, siroty Michala Hôrku zvaného *miserabilis*.⁵³

Rok 1714 *Nemes Miticz*

Podľa kanonickej vizitácie hradnianskeho archidiakona Ladislava Söréniho z roku 1714 vo farnosti Kostolné Mitice žilo 709 katolíkov z toho 518 dospelých, 183 detí a 13 nekatolíkov. Vizitácia uvádza, že zemaniam zo Zemianskych Mitíc farárovi na sviatok sv. Michala Archanjela (29. 9.) platili 25 trenčianskych meríc pšenice zvaných štvrtník. Zároveň učiteľovi v Kostolných Miticiach platili osem trenčianskych meríc.⁵⁴

Rok 1718 *Nemes Mitticz*

Adam Beďač, Alexander Beďač, Alexander Jakubej, Lukáš Berec, Imrich Medňanský, Ján Bolček, Alexander Bolček, Juraj Bolček, vdova Martina Martineca, Ján Jaroš, František Petrušič, vdova Pavla Hôrku, Juraj Jaroš, Michal Hôrka, Ján Sára, Mikuláš Hôrka, Ondrej Hôrka, Ján Hôrka, Štefan Pacúr, Ján Hôrka starší, siroty Michala Hôrku.⁵⁵

Rok 1719 *Nemes Mitticz*

Alexander Beďač, Michal Hôrka, Adam Beďač, František Petrušič, Ondrej Jakubej, Lukáš Berec, Juraj Bolček, Imrich Medňanský, Ján Bolček, Alexander Bolček, vdova Michala Martineca, Ján Jaroš, Štefan Hôrka, Juraj Jaroš, Ján Sára, František Sára, Ondrej Hôrka, vdova Jána Hôrku, Štefan Pacúr, Ján Hôrka starší, siroty Michala Hôrku, Ján a Štefan Berecovci, Vavrinec Jaroš.⁵⁶

⁵² Ref. 36, k. 269, inv. č. 828.

⁵³ Ref. 36, k. 269, inv. č. 831.

⁵⁴ ĎURČO, Marek – NEMEŠ, Jaroslav. *Miscellanea ecclesiastica Nitriensia I. Quellen zur Geschichte des Bistums Neutra*. Kraków : Wydawnicztwo i Drukarnia Towarzystwo Slowaków w Polsce, 2007, č. 4, s. 135.

⁵⁵ Ref. 36, k. 269, inv. č. 835.

⁵⁶ Ref. 36, k. 269, inv. č. 836.

Rok 1721 *Nemes Miticz*

V obci bol okrem dvoch želiarskych usadlostí celý intravilán obývaný zemanmi. V obci bolo 24 kúrií (*allodiaturae*).⁵⁷

Rok 1728 *Nemes Mitticz*

Alexander Bedač, Adam Bedač, Lukáš Berec, Pavol Petrešič, František Petrešič, Juraj Bolček, Pavol Bolček, Ondrej Jakubej, Imrich Medňanský, Ján Bolček, Alexander Bolček, vdova Martina Martineca, Pavol Jaroš, Štefan Hôrka, Juraj Jaroš, Ján Sára zvaný *miserabilis*, František Sára, Ondrej Hôrka, vdova Jána Hôrku, vdova Štefana Pacúra, Ján Hôrka starší so synom, Michal Hôrka starší, siroty Michala Hôrku, Ján a Štefan Berecovci s bratom Ondrejom, Vavrinec Sára zvaný *miserabilis*, František Pacúr.⁵⁸

Rok 1729

Počas kanonickej vizitácie v roku 1729 v Zemianskych Miticiach (*Nemes Miticz*) podľa vyhotovenej štatistiky bývalo 207 dospelých katolíkov, 5 evanjelikov a 66 detí.⁵⁹

Rok 1741 *Nemes Miticz*

Alexander Bedač, Adam Bedač, Lukáš Berec, Pavol Petrešič, František Petrešič, Juraj Bolček, Pavol Bolček, Ondrej Jakubej, Imrich Medňanský, Ján Bolček, Ondrej Bolček, vdova Martina Martineca, Pavol Jaroš, Štefan Hôrka, Juraj Jaroš, Ján Sára zvaný *miserabilis*, Ondrej Hôrka, vdova Jána Hôrku, vdova Štefana Pacúra, Ján Hôrka starší so synom, Michal Hôrka mladší, siroty Michala Hôrku, Ján a Štefan Berecovci s bratom Ondrejom, Vavrinec Jaroš zvaný *miserabilis*, František Pacúr.⁶⁰

Rok 1751

V obci Zemianske Mitice boli títo kurialisti a armalisti: Ján Bedač, Eliáš Bedač, Izák Berec, Pavol Petrušič inak Stupárik zvaný aj *miserabilis*, Pavol Bolček, Ondrej Berec, árendátor Ondrej Šebáň – prenájomca kúrie Imricha Madočániho z Liptova, Alexander Bolček, Ján Martinec, Štefan Hôrka, Ondrej Jaroš z Hlohovca, panna (slobodná) Anna Jarošová, Mikuláš Černák, Ján Sára, Štefan Sára, Juraj Hôrka ako sirota a syn Jána Hôrku menšieho, Ondrej Hôrka, Michal Hôrka Prostredný, Michal Hôrka mladší, Michal Hôrka starší, Štefan Berec, Ondrej Berec zvaný *miserabilis*, František Pacúr zvaný *miserabilis*, Ján Jaroš s bratom Mikulášom, Michal Černák, Anton Nozdrovický, Gašpar Eördögh, Barbora Hôrková, manželka Šebáňa.⁶¹

⁵⁷ Ref. 36, k. 269, inv. č. 838.

⁵⁸ Ref. 36, k. 269, inv. č. 843.

⁵⁹ *ŠA Bytča*, Trž I, Verejnospávne písomnosti, VI. Náboženské písomnosti, E. Kanonické vizitácie, inv. č. 1274, kanonická vizitácia farnosti Kostolné Mitice, 9. 10. 1729, č. 17, Status animarum.

⁶⁰ Ref. 36, k. 269, inv. č. 845.

⁶¹ Ref. 36, k. 269.

Rok 1787

Zemania dobrovoľne a slobodne poskytli malú pomoc pri stavbe kostola svätého Juraja a fary v Kostolných Miticiach. Zemania zo Zemianskych Mitíc priviezli štvorcový kameň z Dubodiela a 10 siah dreva, ktoré Kostolnomiticiania okresali, pretože na nich spočívalo všetko kresanie dreva ako na poddaných, aj pálenie vápna i tehál.⁶²

Obecná kronika Trenčianskych Mitíc z druhej polovice 20. storočia zaznamenáva, že v Zemianskych Miticiach bolo pôvodne desať zemianskych usadlostí, ktoré patrili rodom: Berec, Žilkaj, Beďač, Žovinec, Porubský, Hôrka, Bolček, Jaroš, Macho a Vaďon (Vagyon).⁶³ Členovia mitických zemianskych rodov tak v stredoveku, ako aj neskôr pôsobili tiež mimo Zemianskych Mitíc – od 16. storočia napr. v Sedličnej, v 17. storočí napr. v Trebichave, Nitre, Skalskej Novej Vsi, Ružomberku, Veľkej Štiavnici.⁶⁴ Potomkovia mnohých týchto rodov, napr. nositelia priezvisk Beďač/Beďatš, Berec, Hôrka, Šebáň, žijú v Trenčianskych Miticiach a okolí dodnes.

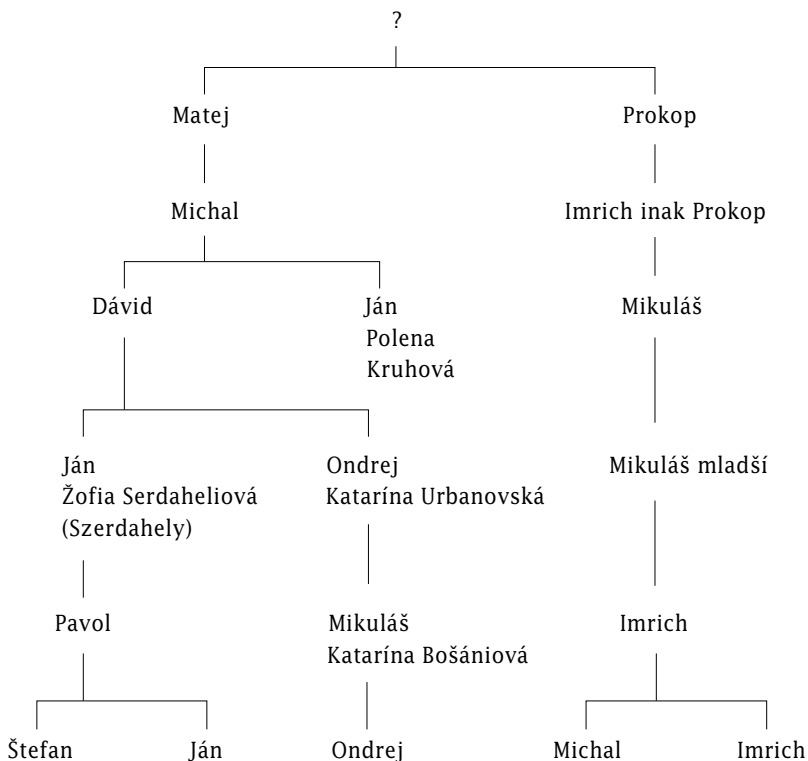
⁶² ĎURČO – NEMEŠ, ref. 53, č. 34, s. 357 – 360.

⁶³ *Archív Obecného úradu Trenčianske Mitice*, Kronika obce Trenčianske Mitice, 3. diel, 1970 až 1979, s. 16.

⁶⁴ FEDERMAYER, ref. 6, s. 20, 59, 150 – 151 ai.

Genealógia rodu Mitických

zo Zemianskych Mitíc, Dolných Klobušíc a Zemianskej Novej Vsi (Nemes Ujfalu) v Trenčianskej stolici a jej prepis. Tabuľka zachytáva rozrod Mitických v novoveku, asi do roku 1713. Originál je uložený v Štátnom archíve v Bratislave.⁶⁵

⁶⁵ Ref. 24.

ERBY A PEČATE TRNOVSKÝCH KURIALISTOV 1599 – 1701

Peter Brindza

Existuje mnoho šľachtických rodov, o ktorých z rôznych príčin nenájdeme takmer žiadnu zmienku ani v starších, ani v novších odborných prácach. K takému- to zisteniu prídeme zväčša vtedy, keď sa predmetom nášho bádania stanú drobní uhorskí zemanovia. Rody z kuriálnej obce Trnovo, nachádzajúcej sa v Turci v okrese Martin, sú toho príkladom. Ako je všeobecne známe, erby podliehali v priebehu storočí rozličným modifikáciám. Sprevádzalo ich predovšetkým štiepenie či delenie štítu, polepšenie či pridanie nového erbového znamenia, zmeny klenoty, farieb či naturalizovanie erbových figúr. Obsahové zmeny v znakoch príslušníkov bohatších rodov súviseli so získaním významnejších funkcií v správe krajiny či povýšením do magnátskeho stavu a nasledovalo po nich vyhotovenie nového typária. Inou motiváciou, ktorá viedla k obsahovým zmenám, bola túžba odlíšiť vlastnú vetvu od línií svojich príbuzných. Tieto zmeny vychádzali zvnútra, zo samotných rodín, od konkrétnych jednotlivcov. V priebehu 17. a 18. storočia ich možno pozorovať i v erboch trnovských kurialistov.

O príbuznosti trnovských rodov

Trnovo sa prvýkrát listinne spomína roku 1256 v súvislosti s darovaním tohto majetku Rusínovi Maladikovi uhorským panovníkom Belom IV. za to, že mu Maladik požičal 30 mariek v zlate (7,63 kg). Donácia bola potvrdená roku 1266.¹ Obdarovaný Maladik pochádzal z radov ruských bojarov a do služieb uhorského panovníka vstúpil pravdepodobne ešte pred tatárskym vpádom.

Do roku 1360 sa stopy o Trnove strácajú. V tomto roku vystupujú ako svedkovia v spore majiteľov Dulíc a Necpál Štefan, Mikuláš a Ján, synovia Štefana „*de Ter-nouch*“. Ďalšia zmienka o Trnove pochádza z roku 1381. V tomto roku vypukol spor medzi trnovskými zemanmi o to, či aj dcéry môžu dediť. V spore rozhodol kráľovský sudca Mikuláš zo Seče (*de Zeech*) v tom zmysle, že dediť v Trnove môžu potomkovia oboch pohlaví.²

Zdá sa teda, že Maladikovo mužské potomstvo v tomto období vymrelo a majetok sa snažili získať jeho potomkovia po praslici. Týmto spôsobom podľa nášho názoru – rozrodom z potomkov dcér, ktoré svoj pôvod odvodzovali priamo od Maladika – vznikli v uvedenom období viaceré samostatné trnovské rody. Kolektívne vlastníctvo Trnova bolo miestnym kurialistom opätovne potvrdené donáciou

¹ BEŇKO, Ján. *Starý Turiec*. Martin : Vydavateľstvo Osveta, 1996, s. 88.

² ŠIKURA, Ján. *Miestopisné dejiny Turca*. Bratislava : Slovenská akadémia vied a umení, 1944, s. 135.

Rudolfa II. z 12. marca 1578.³ 19. septembra 1581 Nitrianska kapitula vyhotovila jej tranzumpt.⁴

Spoločný pôvod, spoločné znamenie

Príbuznosť erbov trnovských rodov je zjavná. Dokazuje to samotné erbové znamenie – zajac, ktorý sa v ich erboch (v rozličných štylizáciách a modifikáciách) opakuje. Ak rody rozličných priezvisk majú z obsahového hľadiska totožné, prípadne málo odlišné erby, dokazuje to zvyčajne ich vzájomnú rodovú spätosť v minulosti.⁵

Kedy začali miestni kurialisti používať zajaca a teda aj svoj erb ako plnohodnotný rozlišovací, reprezentačný a v neposlednom rade i overovací znak na svojich pečatiach, nevieme. Čas a spôsob nadobúdania erbov drobnou šľachtou u nás nie je dosiaľ uspokojivo objasnený.⁶ Z doterajších výskumov je známe, že najstaršie erby sa objavujú najskôr u príslušníkov najvyššej a strednej šľachty, ktorí bojovali ako ťažkoodenci, prípadne zastávali najvyššie krajiniské hodnosti.⁷ Zrod erbov u drobného zemanstva bol trochu odlišný. Drobní (turčianski) zemanovia sa vojenských výprav zúčastňovali pod zástavou turčianskeho župana (jeho rodovým symbolom), v bojoch teda spočiatku nevystupovali pod vlastnými heraldickými znamienami. Do kráľovského alebo stoličného bandéria navyiac (čo bolo pre turčianskych zemanov typické) stavali len jedného ťažkoodenca, pričom ten nemusel pochádzať z ich radov, mohol byť najatým žoldnierom.⁸

F. Federmayer sa domnieva, že k používaniu erbov v radoch najchudobnejšej drobnej šľachty došlo až s rozvojom stoličnej šľachtickej samosprávy, teda od 2. polovice 14. storočia, kedy stoličné „kancelárie“ začali vo väčšej miere produkovať vlastné dokumenty. Na ich overenie bola potrebná pečať a keďže stolice ju v tomto období nevlastnili, písomnosti overovali stoliční úradníci (najskôr podžupan, slúžny, neskôr aj prísažní prísediaci, apelační sudcovia) vlastnými prsteňovými pečatami. Ak ju príslušný zeman, teraz zástupca župy, dovtedy nevlastnil, bol okolnosťami prinútený zvoliť si erbové znamenie a dať si ju vyhotoviť (na overovanie stolicou či v jej mene ním vydávaných písomnosti). Takto zvolený erbový znak zvykli prebrať jeho potomkovia do svojich pečatidiel a zároveň sa stal erbovým zamením celého rodu. Táto teória je v zásade akceptovateľná, čo môžeme ilustrovať aj na prípade trnovských kurialistov.

³ *Štátny archív v Bytči* (ďalej *ŠA Bytča*), fond Rodové archívy (ďalej RA) 1334 – 1964, Rod Trnovský 1381 – 1827, šk. 1.

⁴ Ref. 3, inv. č. 3.

⁵ NOVÁK, Jozef. Erby turčianskych rodov. In KUBOVČÍK, Jozef. (ed.). *Kmetianum* 5. Martin : Osveta, 1979, s. 94.

⁶ FEDERMAYER, F. K staršiemu vývoju erbu Benických z Turčianskych Beníc. In *Genealogicko-heraldický hlas*, roč. 11, 2001, č. 1, s. 9.

⁷ Bližšie pozri VRTEL, Ladislav. *Osem storočí slovenskej heraldiky*. Martin : Matica slovenská, 1999.

⁸ FEDERMAYER, ref. 6, s. 9 – 10.

Prví verejní činitelia, prví pečate

Prvý hodnoverný prameň dokumentujúci erbové znamenie trnovských zemanov poznáme z pečate Ladislava Rovoša (*Rowos*), slúžneho Turčianskej stolice z roku 1599.⁹ Ten odtlačil svoju prsteňovú pečať na svedectvo určené pre Katarínu Turzovú (*Thurzo*), vdovu po nebohom Gabrielovi Révaiovi (*de Reva*). Pečať má oválny lem. V strede pečatného poľa je zobrazený erb. Tvorí ho v renesančnom štíte doprava obrátený kráčajúci zajac, ktorý má krk zozadu prestrelený šípom. Nad štítom je mrežová prilba s korunkou a prikrývadlami. Klenot je totožný so štítovým znamením. V záhlaví pečatného poľa sú po oboch stranách klenotu iniciály – na pravej strane L., na ľavej strane R. M. (*Ladislaus Rowos M. ...* poslednú z trojice iniciál sa nám nepodarilo rozviesť).

Ďalší doklad poznáme z roku 1606 a je ním pečať Mikuláša Trnovského (*Tarnowzky*; † 16. decembra 1618), ktorý v poslednom roku života plnil funkciu podžupana Turčianskej stolice. Pečať má oktogonálny lem. V záhlaví pečatného poľa sú iniciály N T (*Nicolaus Tarnowzky*), pod nimi je zobrazené štítové znamenie. Tvorí ho na pažiti bežiaci zajac s krkom prestreleným šípom. Pozadie vyplňajú tri ruže, v pravom hornom rohu je hviezda, v ľavom polmesiac.¹⁰

Na sklonku 17. storočia, konkrétne v roku 1699, odtlačil svoju prsteňovú pečať na dokument aj Ján Valovič (*Valovicz*).¹¹ V uvedenom roku vykonával funkciu slúžneho Turčianskej stolice. Jeho pečať má oktogonálny lem. V strede pečatného poľa je erb. Tvorí ho v polokrúhlom štíte z kruhového podložia vyrastajúci doprava obrátený zajac, ktorý má krk zozadu prestrelený šípom. Nad štítom je bližšie neidentifikovateľný klenot tvaru štvorcípej hviezdy. V záhlaví pečatného poľa, po stranách klenotu, sú iniciály I V (*Ioannes Valovicz*).

Andrej Uhrík (*Uhrik*), podnotár Turčianskej stolice a súčasne turčianskeho Konventu Blahoslavenej Panny Márie so sídlom v Kláštore pod Znievom, zanechal svoju prsteňovú pečať na dokumente datovanom 2. mája 1701.¹² Pečať má oktogonálny lem. V strede pečatného poľa je erb. Tvorí ho v polokrúhlom štíte bežiaci, doprava obrátený zajac s krkom zozadu prestreleným šípom. Nad štítom je mrežová prilba s korunkou a prikrývadlami. Klenot sa zhoduje so štítovým znamením. V záhlaví pečatného poľa, po oboch stranách klenotu, sú iniciály A V (*Andreas Vhrik*).

⁹ *Slovenský národný archív*, Bratislava (ďalej SNA), fond Archívy rodu Révay (ďalej ARR), Spoločný archív rodu Révay (ďalej SARR), Osobné písomnosti rodu Révay 1523 – 1749, šk. 26, fasc. 4, č. j. 39.

¹⁰ NOVÁK, Jozef. *Rodové erby na Slovensku I. Kubínyiho zbierka pečatí*. Bratislava : Osveta, 1980, s. 255 – 256. V obrazovej prílohe je publikovaná aj fotografia tejto pečate. J. Novák spomína aj isté varianty erbu publikované staršími autormi, napríklad Csergheóm. Ním publikovaný erb vychádza z pečate z roku 1624 a prekreslil ho nasledovne: v štíte na pažiti zajac v skoku, ktorý má krk prestrelený šípom. Klenot tvorí totožná figúra z erbu. Staršia literatúra pripisovala rodu Trnovských poľský pôvod.

¹¹ SNA, ARR, SARR, Panstvo Sklabiňa, šk. 9, fasc. 31.

¹² SNA, ARR, SARR, Panstvo Blatnica, šk. 18, fasc. 33. Tou istou pečaťou overil tenže dokument aj Adam Čemanka (*Czemanka*), apelačný sudca Turčianskej stolice.

Pečate Košťalovcov

V nasledujúcej časti si podrobnejšie všimneme pečate Košťalovcov z Trnova. Aj ich erbové znamenie je poznačené istým vývojom, na ktorom možno demonštrovať osvojovanie si erbov príslušníkmi najchudobnejšej vrstvy uhorskej nobility – zemanov až v súvislosti s plnením stoličných funkcií.

Dňa 7. mája 1646 sa Adam Košťal so synom Jurajom (starším) podpísali a zároveň odtlačili prsteňovú pečať pod majetkovú dohodu Gašpara a Juraja Révaiovcov.¹³ Košťalovci však nepoužili pečať, ktorej erbovým znamením by bol zajac. Na tejto pečati bol erbovým znamením pelikán a v klenote anjel s roztvorenými krídlami. Pečať teda patrila niekomu inému.

V tejto súvislosti si musíme uvedomiť, že Košťalovci v tomto období ešte neboli plne administratívne činní. O Adamovi vieme, že roku 1618 bol zvolený za perceptor trnovského komposesorátu,¹⁴ ale o jeho stoličnej činnosti nemáme žiadne hodnoverné informácie. Jeho syn Juraj starší bol v stoličnej správe iba začiatočníkom. Do spomínaného roku 1646 pôsobil len ako prísažný prísediaci a to v rokoch 1641, 1645 a 1646. Táto funkcia si nevyžadovala takú výraznú produkciu písomností ako napríklad funkcia slúžneho. Nemal teda dôvod dať si vyhotoviť vlastnú prsteňovú pečať.

Pečať Juraja Košťalia staršieho, ktorej erbovým znamením je už zajac, máme doloženú z roku 1651, kedy už tretí rok po sebe zastával funkciu slúžneho Turčianskej stolice. Pôsobením v tejto funkcii Jurajovi Košťalovi staršiemu zaiste vzrástla písomná agenda, na čo reagoval vyhotovením vlastného overovacieho prostriedku (prsteňovej pečate). A keďže Košťalovci mali povedomie spoločnej pokrvej príbuznosti s ostatnými trnovskými rodmi, ktorých erbovým znamením bol zajac, preniesla sa táto skutočnosť aj do ich erbu. Predpokladáme, že zajaca ako erbové znamenie používali Košťalovci už skôr, no nemáme o tom priamy písomný ani sfragistický doklad. Nepriame dôkazy máme iba z pečatí iných trnovských rodov, ktoré už predtým používali pečate so zajacom.

V tejto súvislosti by sme chceli ešte uviesť, že niektorí starší autori pokladali za miesto pôvodu Košťalovcov obec Dražkovce. Vychádzali pravdepodobne z listiny z roku 1553, v ktorej sa spomína *Josephus Koszczal de Draskocz* a jeho syn *Jona(s)*

Pečať Andreja Uhríka
2. máj 1701

¹³ ŠA Bytča, fond Turčianska župa I (ďalej TrŽ I), Šľachtické písomnosti (ďalej ŠP), Písomnosti rodov a panstiev (ďalej PRAP), Spisy – Révay (1394) 1526 – 1845, šk. 706, inv. č. 1773.

¹⁴ Štatút sa však zachoval iba v hodnovernom odpise (tranzumpte) z roku 1820. ŠA Bytča, RA 1334 – 1964, Rod Trnovský 1381 – 1827, šk. 2.

Rekonštrukcia pôvodného erbu
Košťalovcov.
Kresba: Michal Cyrany

Pečať Juraja Košťiala st.
16. október 1651

sudcu Turčianskej stolice. Oba odtlačky sú totožné. Jurajov syn Imrich si dal vyhotoviť už nové typárium. Od otcovho sa líšilo iba tvarom a doplnenými iniciálami. Erbové znamenie i klenot zostali totožné.

*Koszczal de Tharnow alias de Draszkowecz.*¹⁵ Heraldické znamenia však jasne poukazujú na trnovský pôvod Košťalovcov. Erbovým symbolom zemanov z Dražkoviec bol jeleň. Predikát „z Dražkoviec“ by mohol naznačovať vzájomné pokrvné spríbuznenie dražkovských a trnovských zemanov. Nazdávame sa, že k nemu mohlo dôjsť ešte v stredoveku, kedy pôvodné Maladikovo potomstvo vymrelo po meči (1381) a v Trnove bolo dovolené dediť i po praslici. Z neskoršieho obdobia nemáme doklad o tom, že by sa niektorí z Košťalovcov v predikáte odvolávali na Dražkovce.

Z pomerne veľkého počtu prsteňových pečatí Košťalovcov, ktoré poznáme, sú najzreteľnejšie tieto:

Juraj Košťial (Kostial) starší, slúžny Turčianskej stolice

Datovanie: 16. október 1651, Štiavnička

Uloženie: Slovenský národný archív (Bratislava), Archívy rodu Révay, Spoločný archív rodu Révay, Práva rodu Révay na mýta v Turčianskej župe 1495 – 1724, šk. 22, fasc. 3, č. j. 8.

Popis: Pečať má oktagonálny lem. V strede pečatného poľa je zobrazený erb. Tvorí ho v renesančnom štíte doprava obrátený zajac, ktorý má krk zozadu prestrelený šípom. Nad štítom je mrežová prilba s korunkou a prikrývadlami. Klenot tvorí od pásu vyrastajúci, doprava obrátený zajac, ktorého krk je zozadu prestrelený šípom.

Juraj túto pečať používal pravdepodobne po celý život, čo dokumentuje jej odtlačok z 20. februára 1687.¹⁶ V tomto roku ňou spečatil dokument, ktorý vydal vo funkcii apelačného

¹⁵ ŠA Bytča, Trž I, ŠP, PRAP, Spisy – Košťial 1553 – 1785, šk. 693, inv. č. 1700.

¹⁶ ŠA Bytča, Trž I, ŠP, PRAP, Spisy – Révay 1534 – 1822, šk. 711, inv. č. 1773.

Imrich Košťial (Kosstyál), slúžny Turčianskej stolice

Datovanie: 21. august 1701

Uloženie: SNA, Archívy rodu Révay, Spoločný archív rodu Révay, Panstvo Sklabiňa, šk. 9, fasc. 32.

Popis: Pečať má oválny tvar. V strede pečatného poľa je erb. Tvorí ho v okrúhлом štíte doprava obrátený zajac, ktorý má krk zozadu prestrelený šípom. Nad štítom je mrežová prilba s korunkou a prikrývadlami. Klenot tvorí od pása vyrastajúci, doprava obrátený zajac, ktorého krk je odzadu prestrelený šípom. V záhlaví pečatného poľa po oboch stranách klenotu sa nachádzajú iniciály E K D T (*Emericus Kosstyál de Thrown*).

Pečať Imricha Košťiala
21. august 1701

O pôvode a erbe Milecovcov

Na tomto mieste by sme sa chceli zmieniť ešte o erbe Milecovcov. Usudzujeme podľa neho, že rod má pôvod v rode Košťialovcov, je jeho samostatnou vetvou. Priezvisko Milec sa najviac uchytilo u vetiev, ktoré opustili Trnovo a preniesli svoje sídla do Martina a do Nitrianskej stolice. Tejto skutočnosti zodpovedá aj ich erb. Nám sa síce nepodarilo v archívnom materiáli nájsť ani jednu pečať Milecovcov, no predpokladáme, že ich heraldické znamenie prešlo istou modifikáciou, ktorou chceli vyjadriť svoju osobitosť. Nateraz však nechávame túto otázku otvorenú. Jej rozlúštenie prinesie azda budúci sfragisticko-heraldický výskum.

Našu domnienku o košťialovskom pôvode Milecovcov však potvrdzujú erby publikované Csergheóm¹⁷ i Nagyom.¹⁸ Oba síce pochádzajú až z 19. storočia, obsahom však zaiste odrážajú predchádzajúci stav. Sú takmer totožné. Líšia sa iba v zobrazení pravého klenotu. Kým Nagy zobrazuje zajaca obráteného doprava s prestrelenou hrudou, Csergheó zachytáva zajaca obráteného

Erb Milecovcov
podľa Nagy

¹⁷ CSERGHEÓ, Géza. *Wappenbuch des Adels von Ungarn*. Heft 15 – 21. Nürnberg : Verlag Bauer und Raspe, 1889 – 1890, s. 423, tab. 313.

¹⁸ NAGY, Iván. *Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal VII*. Pest : Kiadja Ráth Mór, 1860, s. 499 – 501.

doľava s prestreleným krkom. Z milecovského erbu je zrejmé, že vychádza z erbu Košťalovcov, nakoľko aj on obsahuje zajaca – v štíte i v klenote. Zajac však nezaujíma v milecovskom erbe samostatné postavenie. Ďalšími erbovými figúrami sú grif so šablou a lev s lukom a celý erb je doplnený o druhý klenot.

Blazón milecovského erbu je nasledovný:

V modrom empírovom štíte znížený zelený hrot, v ktorom je krmíaci sa zajac. V modrom poli štítu je na pravej strane stojaci grif, držiaci v ľavej ruke šablú, naproti nemu je vztýčený jednochvostý lev s napnutým obráteným lukom a šípom v hrudi. Spod otvorených mriežkovaných prilieb, zdobených retiazkou so šperkom, splývajú z pravej strany zlato-modré, z ľavej strieborno-červené prikrývadlá. Pravý klenot tvorí medzi dvoma orlímí krídlami vyrastajúci doprava obrátený zajac, ktorý má hrud' spredu prestrelenú šípom. Ľavý klenot tvorí od pása vyrastajúci červenoodetý uhorský bojovník, držiaci v pravej ruke šablú s odseknutou hlavou Turka.

GENEALOGICKÉ SLUŽBY POĽSKÝCH ARCHÍVOV

Anna Krzemińska

Príbuzenské vzťahy sú významným faktorom ľudského života. Otázky pôvodu človeka a rodových postupností boli odjakživa predmetom záujmu jedincov aj spoločnosti ako celku. Už v staroveku vznikali diela ako *Genezis*, v stredoveku knihy kráľov a súpisy veľmožov, neskôr genealogické kroniky a tabuľky.

Tradiční autori vnímali genealógiu ako vedu o ľuďoch a ich vzťahoch vyplývajúcich z ich pôvodu a príbuzenstva. Genealógia mala skúmať a odhaľovať zväzky medzi tými, ktorí sa výrazne zapísali do dejín,¹ popisovať najmä pôvod a príbuzenstvá panovníckych dynastií a vedúcich vrstiev spoločnosti, teda predovšetkým šľachty. Dnes sa genealogické bádania týkajú kohokoľvek a sú čoraz rozšírenejšie. Aj v Poľsku.

Služby

Už niekoľko rokov badať v poľských štátnych archívoch nárast návštevníkov, ktorí ako tému svojich bádání uvádzajú genealogický výskum. Stúpajú aj počty žiadostí o genealogické informácie. Poľské štátne archívy ponúkajú dve možnosti ako sa k nim dostať. Prvou je možnosť priameho bezplatného využívania archívnych dokumentov v bádateľniach. Bádateľ, ktorý príde do archívu, samostatne pracuje s evidenčnými a informačnými pomôckami, ktoré mu umožňujú orientáciu v archíve (sprievodcovia po archívnych fondoch, súpisy jednotiek, čiastkové inventáre a pod.), a na ich základe vyplní a podá žiadosť o sprístupnenie príslušných dokumentov.

Druhou možnosťou je požiadať archív – prostredníctvom klasickej pošty, elektronickej pošty či podaním žiadosti osobne alebo cez ďalšiu osobu – o vyhotovenie rešerše v jeho fondoch v rámci platených služieb, ktoré štátne archívy poskytujú. Túto formu uprednostňujú hlavne používatelia zo zahraničia.

Tendencie rastu genealogických návštev a genealogických rešerší v štátnych archívoch v Poľsku ilustruje pripojená tabuľka.

Popularita genealogických bádání rastie aj medzi záujemcami mimo Poľska, ktorí majú poľské korene. Osoby žijúce v zahraničí osobne navštevujú archívy zriedkavejšie a častejšie takéto výskum zadávajú, čo vedie k tomu, že percento genealogických rešerší pre zahraničných klientov je vyššie než množstvo archívnych dokumentov, ktoré sa im sprístupňujú. Veľkú skupinu zahraničných klientov

¹ SEMKOWICZ, W. *Encyklopedia nauk pomocniczych historii*. Kraków 1999, s. 188, pozri aj SZYMAŃSKI, J. *Nauki pomocnicze historii*. Warszawa 2001, s. 70 – 72 a 93 – 106 (tam tiež podrobný zoznam literatúry na túto tému).

Rok	Sprístupnenia na genealogické účely	Genealogické rešerše
2009	46%	29%
2008	44%	22%
2007	32,6%	21%
2006	druhá najpočetnejšia skupina používateľov	20% všetkých archívnych rešerší
2005	až 50-60% sprístupnení v niektorých archívoch	20%
2004	až 50-60% sprístupnení v niektorých archívoch	druhá najpočetnejšia skupina rešerší
2003	23%	12,3%

Počty sprístupnení archívnych dokumentov pre genealogické účely a genealogických rešerší vyhotovených v poľských štátnych archívoch v percentuálnom vyjadrení. Údaje pochádzajú z výročných správ Ústredného riaditeľstva štátnych archívov (Naczelnia Dyrekcja Archiwów Państwowych) vo Varšave, dostupných aj na internetovej stránke www.archiwa.gov.pl.

predstavujú osoby židovského pôvodu, ktorých predkovia boli z rozličných dôvodov nútení emigrovať, ako aj potomkovia nemeckých obyvateľov juhozápadných a severných oblastí Poľska, ktorí boli po druhej svetovej vojne vysídlení.

V ponuke archívnych služieb sú genealogické rešerše zaradené do kategórie platených služieb. Ak klient presne uvedie, ktorý dokument má záujem, teda určí jeho pôvodcu, dátum vzniku a čoho sa prameň týka, vyhľadávanie sa robí bezplatne. V takých prípadoch klient hradí iba poplatok za reprografické služby, pravda, ak má záujem o kópie vyhladaného dokumentu.

Pramene

V genealogickom výskume sú najčastejšie využívané matriky: knihy narodení, sobášov (spolu s alegátmi, teda prílohami požadovanými pre uzavretie sobáša) a knihy úmrtí.² Ich vedenie začalo byť povinné na základe ustanovení prijatých na Tridentskom koncile, ktorý sa konal v rokoch 1545 – 1563. Spočiatku sa viedli len knihy krstov a sobášov, neskôr aj knihy úmrtí. Mnohé zmeny vo vedení matričných kníh sa udiali v období rozdelenia Poľska. Matriky totiž nadobudli povahu verejnoprávných dokumentov. Spôsob ich vedenia bol daný právnymi predpismi konkrétnych štátov spravujúcich zabrané poľské teritóriá. V medzivojnovom období rozdiely v predpisoch určujúcich vedenie týchto kníh zjednocovali nariadenia a rozhodnutia poľského Najvyššieho súdu.

Po druhej svetovej vojne bola v Poľsku zákonom z 25. septembra 1945 zavedená všeobecná štátna a v rámci krajiny jednotná (civilná) evidencia obyvateľstva. Na základe tejto zákonnej normy boli zriadené nové orgány štátnej správy, štátne matričné úrady (poľsky *urzędy stanu cywilnego*), ktoré v súčasnosti zabezpečujú zber a uchovávanie osobných údajov. Tieto orgány štátnej správy opatrujú aj staré mat-

² O prameňoch genealogického výskumu píše aj SEMKOWICZ, W., ref. 1, s. 192 – 193.

ričné knihy, ktoré v súlade so zákonom o evidencii obyvateľstva (poľsky *Prawo o aktach stanu cywilnego*) z roku 1986³ po uplynutí 100 rokov od uzavretia príslušnej knihy, teda zhotovenia posledného zápisu do nej, presúvajú do štátnych archívov.

V genealogickom výskume sa často využívajú aj ďalšie evidencie obyvateľstva, spisy justičných orgánov, osvetových inštitúcií, politických strán a spolkov. Vynikajúcim zdrojom informácií o predkoch môžu byť aj iné pramene, napríklad fondy priemyselných podnikov, inštitúcií, ktoré overovali šľachtický pôvod, rodov a veľkostatkov, ako aj osobné fondy (pozostalosti).

Komunikácia s bádateľmi

Archívy počas vybavovania žiadostí zo zahraničia nezriedka narážajú na rozličné problémy. Prvé komplikácie súvisia s jazykom (klienti zväčša neovládajú poľský jazyk). Do archívov často prichádzajú listy písané v jazykoch žiadateľov. Samozrejme prevláda angličtina, nemčina a francúzština. Klienti zvyčajne neovládajú ani odbornú terminológiu, čo je tiež celkom pochopiteľné, preto je občas ťažké porozumieť, o čo vlastne v ich žiadostiach ide. Ešte zložitejšie je to v prípadoch, keď napríklad v angličtine píše osoba, ktorá túto reč dobre neovláda a v každodennom živote ju ani nepoužíva. Hotovou pohromou sú pritom elektronické prekladače. Niektorí si myslí, že archívu uľahčí prácu a s dobrým úmyslom napíše rozsiahly elaborát, v ktorom presne popíše svoje potreby a doterajšie bádateľské úspechy, a potom ho preloží s použitím prekladača. Výsledkom je, že sa do archívu síce dostane preklad v poľštine, dopátrať sa zmyslu napísaného je však občas ťažké.

Pochopenie žiadosti klienta je jedna strana mince, druhou je vypracovanie odpovede. Štátne archívy majú postavenie orgánov verejnej správy, preto vo svojej úradnej činnosti používajú poľský jazyk. Odpovede v poľštine sú v zahraničí často chápané nepresne, preto dochádza k nedorozumeniam, najmä pri upresňovaní poskytnutých informácií alebo v otázke poplatkov.

Ďalším problémom je neznalosť zásad umiestňovania dokumentov v archívoch, s ktorou sa stretávame nielen u zahraničných, ale aj domácich klientov. Zahraniční záujemcovia využívajúci elektronickú poštu nezriedka zaplavujú všetky archívy rovnako znejúcimi elektronickými listami, ktoré sa síce následne dostanú (v zmysle pravidiel správneho konania) na vecne príslušné pracovisko, týmto sú ale archívy zaťažované zbytočnou korešpondenciou.

Amatérski genealógovia sa vyznačujú neobratnosťou pri formulovaní otázok, na ktoré by sa (keby boli formulované konkrétnejšie) dala poskytnúť odpoveď. V listoch píšou napríklad toto: „Môj starý otec žil v obci X a pred vojnou sa odsťahoval. Hľadám informácie o mojej rodine v Poľsku. Napíšte mi všetko, čo viete“. Prípadne sa obmedzujú iba na konštatovanie, že predok žil „niekde“ v Poľsku. Vzápätí prebieha výmena listov, v ktorých archív žiada spresniť otázku, pričom záujemca často odpovedá, že iné vedomosti nemá.

³ *Dziennik Ustaw* č. 36 z roku 1986, čiastka 180 s neskoršími zmenami.

Ďalším prejavom, ktorý je pre pracovníkov poľských archívov trochu trápny, je pomerne ľahkovážny postoj zahraničných zákazníkov k poplatkom za archívne služby. Stáva sa totiž, že z obálky vypadne 50 eur s prípisom, že je to za námahu spojenú s pátraním. Alebo namiesto účtovaných 3 eur v obálke nachádzame 5 eur s dôvetkom, že zvyšok si môžeme nechať.

Inou otázkou je, že klienti dostávajú presné informácie o spôsoboch uhrádzania poplatkov za archívne služby (je to bankový prevod, v súčasnosti sa hotovostné platby rušia, aj keď donedávna boli prípustné) a poľské inštitúcie za žiadnych okolností neprijmú platby v hotovosti. V istých prípadoch však archívy vychádzali zákazníkom v ústrety a menili ich finančné prostriedky na poľské zloté, pričom platiteľa informovali o výške platby v zlotých, čím sa dalo vyhnúť zložitostiam vysvetľovania, pretože nemôžeme prijať platbu v eurách. Pokiaľ výška tejto platby výrazne prevyšovala náklady na poskytnutú službu, zákazníkovi ponúkli pokračovanie vo výskume alebo – pokiaľ to bolo možné – kopírovanie ďalších dokumentov.

Ťažkosti spôsobuje archívom aj pošta. Napríklad list do Austrálie poslaný lodnou poštou môže k adresátovi putovať aj niekoľko mesiacov. Zatiaľ je tento nespokojný, telefonuje, posíla e-maily a kriticky sa vyjadruje o práci archívov v Poľsku, vytýkajúc im pomalosť a nevhodný prístup k zákazníkom.

Tiež sa stáva, že napriek úspešnému priebehu výskumu, doručeniu kópií dokumentov a zúčtovaniu poplatkov za archívne služby, klient s nimi nie je spokojný, pretože kópia originálneho dokumentu je pre neho zhlukom nezrozumiteľných znakov. Týka sa to najmä dokumentov písaných cyrilikou. V takých prípadoch nasledujú požiadavky transkripcie a prekladu textu, ktoré sú už ale mimo rámec služieb poskytovaných archívmi.

Pomôcky a ďalšie pramene

Pri stúpajúcej popularite, ba priam móde hľadania koreňov sa na knižnom trhu objavili viaceré publikácie charakteru učebníc a príručiek, sčasti dostupné aj online.⁴ Navzdory tomu i napriek existencii rozličných elektronických databáz a pomôcok uľahčujúcich tvorbu genealógií,⁵ mnohí radšej uprednostňujú služby súkromných genealogických agentúr. Ich zvýšenú aktivitu ako zadávateľov rešerší sme v poľských štátnych archívoch zaznamenali zvlášť v roku 2007. V tejto súvislosti sa natíska formulácia, že „genealógia sa stala hnacím motorom podnikania“.

Aj štátne archívy sa usilujú vychádzať v ústrety genealógom-amatérom a takis-

⁴ PRINKE, R. *Poradnik genealoga amatora*. Warszawa 1992; NOWACZYK, M. *Poszukiwanie przodków: genealogia dla każdego*. Warszawa 2005; BAŃKAŁA, K. *Genealogia: praktyczny poradnik*. Warszawa 2007; PALUCH, S. A. *Poznaj swoje korzenie, nową metodą*. Warszawa 2002; WALAT, W. *Rodzinne korzenie: czyli wywód genealogiczny*. Rzeszów 1996; KURZWEIL, A. *My generations: a course in Jewish family history*. New York 1983; LASZUK, A., LIPIŃSKA, V., MAZUR, I. *Historia rodzinna*. Warszawa 2003; sprievodcovia po internetových portáloch *genpol.com* i *genealodzy.pl*. Pozri aj vedeckú literatúru, napr. SZYMAŃSKI, ref. 1, 75 – 79; DWORACZEK, W. *Genealogia*. Warszawa 1959.

⁵ Pozri napr. SZYMAŃSKI, ref. 1, s. 79 – 81; SEMKOWICZ, ref. 1, s. 189 – 191.

Vzory starého písma.
Pomôcka používaná bádateľmi
v poľských štátnych archívoch.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
a	œ	æ	a	ā	ā	A	Œ	Æ	Ȧ	Ȧ	Ȧ
b	ḅ	Ḅ	b	ḅ	ḅ	B	Ḃ	Ḃ	Ḃ	Ḃ	Ḃ
c	Ꝛ	ꝛ	c	c	c	C	Ꝙ	Ꝙ	Ꝙ	Ꝙ	Ꝙ
d	ḏ	ḛ	ḏ	ḏ	ḏ	D	Ḑ	Ḑ	Ḑ	Ḑ	Ḑ
e	Ꝟ	ꝟ	e	e	e	E	Ꝡ	Ꝡ	Ꝡ	Ꝡ	Ꝡ
f	Ꝣ	ꝣ	f	f	f	F	Ꝥ	Ꝥ	Ꝥ	Ꝥ	Ꝥ
g	Ꝩ	ꝩ	g	g	g	G	Ꝫ	Ꝫ	Ꝫ	Ꝫ	Ꝫ
h	ꝥ	Ꝧ	h	h	h	H	Ꝭ	Ꝭ	Ꝭ	Ꝭ	Ꝭ
i	Ꝛ	ꝛ	i	i	i	I	Ꝛ	Ꝛ	Ꝛ	Ꝛ	Ꝛ
j	Ꝛ	ꝛ	i	i	j	J	Ꝛ	Ꝛ	Ꝛ	Ꝛ	Ꝛ
k	ḁ	Ḃ	k	k	k	K	Ḁ	Ḁ	Ḁ	Ḁ	Ḁ
l	Ꝛ	ꝛ	l	l	l	L	Ꝛ	Ꝛ	Ꝛ	Ꝛ	Ꝛ
m	Ꝣ	ꝣ	m	m	m	M	Ꝣ	Ꝣ	Ꝣ	Ꝣ	Ꝣ
n	Ꝛ	ꝛ	n	n	n	N	Ꝛ	Ꝛ	Ꝛ	Ꝛ	Ꝛ
o	œ	æ	o	o	o	O	œ	æ	œ	æ	œ
p	Ꝣ	ꝣ	p	p	p	P	Ꝣ	Ꝣ	Ꝣ	Ꝣ	Ꝣ
q	Ꝩ	ꝩ	q	q	q	Q	Ꝫ	Ꝫ	Ꝫ	Ꝫ	Ꝫ
r	Ꝟ	ꝟ	r	r	r	R	Ꝟ	ꝟ	Ꝟ	ꝟ	Ꝟ
s	Ꝛ	ꝛ	s	s	s	S	Ꝛ	Ꝛ	Ꝛ	Ꝛ	Ꝛ
t	Ꝣ	ꝣ	t	t	t	T	Ꝣ	Ꝣ	Ꝣ	Ꝣ	Ꝣ
u	Ꝛ	ꝛ	u	u	u	U	Ꝛ	Ꝛ	Ꝛ	Ꝛ	Ꝛ
v	ḁ	Ḃ	v	v	v	V	Ḁ	Ḁ	Ḁ	Ḁ	Ḁ
w	Ꝣ	ꝣ	w	w	w	W	Ꝣ	Ꝣ	Ꝣ	Ꝣ	Ꝣ
x	Ꝟ	ꝟ	x	x	x	X	Ꝟ	ꝟ	Ꝟ	ꝟ	Ꝟ
y	Ꝛ	ꝛ	y	y	y	Y	Ꝛ	Ꝛ	Ꝛ	Ꝛ	Ꝛ
z	Ꝛ	ꝛ	z	z	z	Z	Ꝛ	Ꝛ	Ꝛ	Ꝛ	Ꝛ

Užite fonty (možno je poobraziť z www.genpol.com/):

1	Autkwa Półhawskiego	4	Schwaben Alt
2	Sütterlin	5	Deco-A761 (alt+sc)
3	Krocoburn	6	OldGerman-Itali (Faustus)

Źródło: www.genpol.com/. Uprzejmie © 2008. Grafika: www.genpol.com/.

to vyvíjajú aktivity na ich podporu. V Koszaline napr. vydali informačný materiál v nemčine, v Krakove pútavú publikáciu s priloženou multimediálnou prezentáciou informujúcou o tamajších prameňoch genealogického výskumu.⁶ V Lubline zasa ponúkajú „hodiny genealógie“ a genealógiu popularizujú v médiách. Priamo v bádateľniach archívov sú k dispozícii rozličné pomôcky uľahčujúce samostatný výskum v prameňoch, napr. tabuľky so vzormi starých písiem. Jednotlivé archívy realizujú aj projekty digitalizácie matríc a publikujú ich online.⁷

Pre zahraničných záujemcov sú zvlášť užitočné databázy umiestnené na webovej stránke www.archiwa.gov.pl, konkrétne SEZAM, PRADZIAD, ELA, a v elektronickej publikácii *Po mieczu i kądzieli* (Po meči i po praslici), kde sú databázy USC (nemecké evidencie a matriky, týkajúce sa území Poľska), NOBILITACJE (povýšenia do šľachtic-

⁶ GOŁĄB-MALOWICKA, K. *W poszukiwaniu przodków. Źródła do badań genealogicznych w Archiwum Państwowym w Krakowie*. Kraków 2008.

⁷ Napríklad: <http://www.olsztyn.ap.gov.pl/projekt/usc.html>, <http://www.archiwa.gov.pl/pl/component/content/article/63-aktualnosci/1669-kolejne-akta-stanu-cywilnego-w-internecie.html>, <http://www.archiwum.zam.pl/index.php?page=37&id=192>.

*Budova a štátna archívna kancelária v Krakove. Pracovisko uchováva mnoho prameňov, ktoré sa priamo týkajú aj územia Slovenska, napr. duplikáty niektorých matrík zo Špiša.
Foto: Monika Andrasz-Mrozek, Archiwum Państwowe w Krakowie*

kého stavu a privilégia), EWANGELICY (evanjelici vo Varšave), PODLASIE (zemianstvo v historickom regióne Podlasie).

Je potrebné zdôrazniť, že genealógovia sa zaujímajú nielen o fondy štátnych archívov. Bádajú aj vo fondoch ostatných historických archívov, najmä v archívoch univerzít. Obzvlášť zaujímavé sú osobné spisy poslucháčov a bývalých zamestnancov.⁸ Zachovaná dokumentácia študentov Jagelovskej univerzity dovoľuje uskutočňovať prieskumy siahajúce až k začiatkom existencie tejto krakovskej vysokej školy.⁹

Pomerne malý je záujem genealógov o pozostalosti špičkových vedcov a ďalších významných osobností, uložené najmä v Archíve Poľskej akadémie vied (Archiwum Polskiej Akademii Nauk) vo Varšave.

Plusy a mínusy vzrastu genealogického bádania

Rastúca popularita genealógie a genealogického bádania v poľských archívoch, osobitne v štátnych, má nielen svoje kladné stránky, ale aj negatíva. Nepochybiteľným kladom je propagácia archívov ako inštitúcií. Vďaka záujmu o svojich predkov sa čoraz viac ľudí dozvedá o existencii archívov, uvedomuje si ich potrebnosť a vo verejnosti sa utvára povedomie, že tu nie sú len pre vybraných predstaviteľov vedeckej obce, ale pre všetkých (uchovávajú dokumenty, v ktorých môže nájsť každý čosi, čo sa ho osobne týka). Obrovským plusom a odmenou za všetky trápenia archivárov, ich úsilie a drinu, sú nezriedka veľmi spontánne a úprimné prejavy vďaka najmä zo strany zahraničných klientov. Negatívnou stránkou nárastu genealogických rešerší je zúženie činnosti archivárov len na prácu s určitými kategóriami archívnych prameňov.

⁸ Napríklad v archíve Vroclavskej univerzity. Głąb, W., Sztark M. Zagraniczni użytkownicy Archiwum Uniwersytetu Wrocławskiego. In *Archiwa i ich użytkownicy*. Red. A. Krzemieńska. Katowice 2007, s. 109 – 113.

⁹ Archív Jagelovskej univerzity v Krakove realizuje projekt *Corpus studiosorum Universitatis Jagellonicae in saeculis XVIII – XX*, v rámci ktorého zverejňuje biogramy študentov z obdobia 1850/1851 – 1917/1918, pričom dokumentuje celý priebeh ich univerzitného štúdia. Dosiaľ vyšli zväzky I (A – D), 1999; II (E – J), 2006; III (K – Ł), 2009.

Záverom možno povedať, že vďaka šíriacej sa móde hľadania predkov i vďaka genealógom-amatérom mení sa nielen genealógia ako veda, ale aj archívy, ktoré sa vo vlastnej činnosti začali akoby *ad hoc* orientovať najmä na uspokojovanie potrieb takýchto bádateľov a klientov. Sprievodným efektom tohto procesu nie je len tvorba genealogických rešerší, ale aj potreba zvýšenej ochrany tých častí archívneho fondu krajiny, s ktorými sa manipuluje práve pri genealogickom výskume. V tejto súvislosti je potrebné zdôrazniť, že mnohí (nielen) genealogickí bádatelia voči nim neprejavujú náležitú ohľaduplnosť a rešpekt, čo vedie tiež k potrebe zvýšenej kontroly v bádateľniach. Dôsledky rozmachu genealogického bádania sú teda rôznorodé. Stavajú pred archívy nové výzvy a vytvárajú tiež nové potreby.

Preklad Tomasz Trancygier

NETRADIČNÉ NÁZVY MESIACOV V MAĎARČINE

Marek Rímsky

V matrikách z polovice 19. storočia môžeme natrafiť na označenia kalendárnych mesiacov v maďarskom jazyku, ktoré nie sú odvodené z ich latinských a nám zrozumiteľných názvov.

Niekedy sa v názvoch mesiacov odrážajú mená svätcov alebo najvýznamnejších cirkevných sviatkov, ktoré sa v daných mesiacoch slávil, napr. *Szent György Hava*, *Szent Iván Hava*, *Szent Jakab Hava*, *Mindszent Hava*, *Karácsony Hava* a pod., v preklade *Mesiac sv. Juraja*, *sv. Jána*, *sv. Jakuba*, *Všetkých svätých*, *Vianoc*.

Inokedy sú v pomenovaniach mesiacov prepožičané znamenia zverokruhu, napr. *Bika Hava*, *Kettősök Hava*, *Rák Hava*, teda *Mesiac* (v znamení) *býka*, *blížencov*, *raka*.

Rovnako sa môžeme stretnúť s názvami, zvolenými podľa prevládajúceho ročného obdobia v jeho troch rôznych fázach, napr. *Nyárelő*, *Nyárhó*, *Nyárutó*, teda *Začiatok leta*, *Mesiac leta*, *Koniec leta*.

JANUÁR	Boldogasszony Hava, Vízöntő Hava, Télhó
FEBRUÁR	Bőjtelő (Bőjtoló) Hava, Télutó
MAREC	Bőjtmás Hava, Kikelet Hava, Koshava, Tavaszelő
APRÍL	Szent György Hava, Bika Hava, Tavasz hó
MÁJ	Pünkösöd Hava, Kettősök Hava, Tavaszutó
JÚN	Szent Iván Hava, Rák Hava, Nyárelő
JÚL	Szent Jakab Hava, Oroszlán Hava, Nyárhó
AUGUST	Kisasszony Hava, Szűz Hava, Nyárutó
SEPTEMBER	Szent Mihály Hava, Mérleg Hava, Őszelő
OKTÓBER	Mindszent Hava, Skorpió Hava, Ősz hó
NOVEMBER	Szent András Hava, Nyilas Hava, Őszutó
DECEMBER	Karácsony Hava, Bak Hava, Télelő

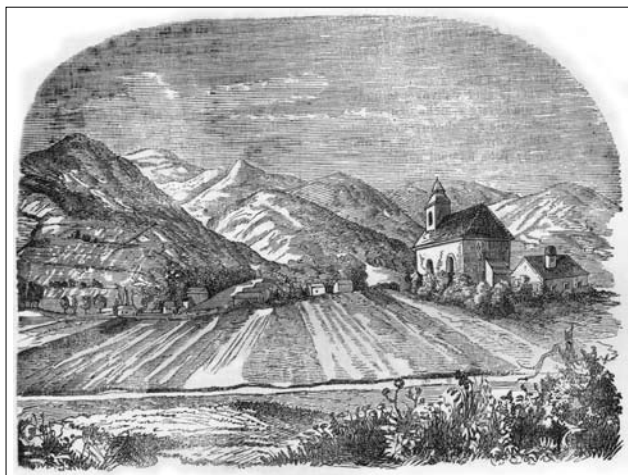
O ČLOVEKU, KTORÝ CHCEL ZMENIŤ SOBÁŠNY VEK

Nejedného súčasníka, súdobých lekárov i mnohých bádateľov zaujala postava legendárneho slovenského kňaza-liečiteľa Františka Madvu (1786 – 1852). Pochádzal zo Skalice, základné vzdelanie získal u tamojších jezuitov a podstatnú časť života prežil v Nitrianskom Rudne (1822 – 1850). Chcel uzdravovať ľudí a záležalo mu na ich dobrých životných podmienkach. Aj preto navrhoval svojim predstaveným úradné zvýšenie vekovej hranice pri uzatváraní sobášov. Túto Madvovu iniciatívu si dávnejšie všimol historik Dr. Otomar Gergelyi, dnes už zosnulý člen našej spoločnosti z Nitry. Príslušnú pasáž z jeho štúdie *František Madva. In Horná Nitra, roč. 2, 1964, s. 192 – 193* publikujeme len s nepatrnými úpravami.

Madvu hneď od začiatku jeho pobytu v Rudne znepokojovala nielen chudoba a bieda, ale aj ich dôsledky, zjavné na telesnom i duševnom stave obyvateľstva. Po niekoľkých rokoch pastorizácie si vždy jasnejšie uvedomoval, že jednou z hlavných príčin všestranného úpadku obyvateľstva Rudnianskej doliny je zakorenený zvyk uzavierania manželstiev v nezrelom, príliš mladom veku (do roku 1917 bola veková hranica uzatvárania sobášov v katolíckej cirkvi u žien 12 a u mužov 14 rokov – podľa Krajčí, Jozef. *Veľké tajomstvo*, Bratislava 1993, s. 66 – pozn. red.).

Po zrelej úvahe napísal v tejto záležitosti dňa 16. októbra 1836 rekurz, adresovaný generálnemu vikárovi do Nitry. Na prípade svojho 18-ročného farníka Jána Masného, ktorého musel v minulom roku na základe dišpenzu sobášiť, dokazuje, že tento vek je ešte pre manželstvo nesúci. Zdôvodnil to svojimi skúsenosťami. Pre neúrodu a hlad v Rudnianskej doline mládež rastie pomaly a 14-ročné vydaté dievča sa každopádne vyčerpá, upadne ešte viac telesne i duševne, takže si samo zamedzí cestu k dozretiu. V celej doline, ale najmä v jeho farskom obvode, sotvaktorý obyvateľ sa dožije veku 50 rokov. Zriedkakedy tu možno zazrieť silnejšieho chlapa alebo zdravú ženu. Madva záverom prosí, aby ordinariát v jeho farskom obvode zvýšil vekovú hranicu potrebnú k právoplatnému uzavretiu manželstva na 20 rokov. (Tento, ako aj nasledujúce listy sú v biskupskom archíve v Nitre hrad, fas. 1851 – 1852/J.)

Postoj ordinariátu v tejto otázke neprekvapí nikoho, kto len trochu pozná konzervativizmus cirkvi. Odpoveď isteže nielen zarazila, ale aj hlboko urazila Madvurodoľuba. V liste z 25. októbra 1836 píše sám biskup – a nebol ním nik iný, ako známy historik a filantrop Jozef Vurum, že sa veľmi podivil, keď v týchto dňoch dostal od Madvových farníkov správu, že ich nechce sobášiť pod zámenkou nedospelosti, hoci kanonický vek už pred rokmi dosiahli, ako o tom svedčia aj priložené krstné listy. Ešte viac ho vraj prekvapil list, adresovaný vikárovi a jemu postúpený, v ktorom žiada posunúť vekovú hranicu na 20. rok a reformovať takto cirkvou stanovený kanonický vek. „Akýže novátorský duch to vstúpil do dôstojného pána? A či chce

*Nitrianske Rudno
v polovici 19. storočia*

svojím čudáctvom vyvolať nedorozumenie snúbencov s rodičmi a so sebou samým? Alebo či pán farár chce byť múdrejší ako cirkev, ktorá múdro určila vek súci pre manželstvo?“ Záverom prísne uložil Madvovi, aby zanechal novátorstvo a prispôbil sa všeobecnej cirkevnej praxi.

Z nasledujúceho listu, ktorý poslal Vurum Madvovi 31. októbra 1836, vyberáme jeho argumentáciu. Pri manželstve vraj netreba hľadiť na štruktúru tela, na postavu, ale na telesné žiadosti. Je preto lepšie sobášiť, než sa zamýšľať nad tým, či z takého manželstva sa narodí obri alebo trpaslíci, či z nich budú vojaci schopní a či nie...

Po týchto vysvetleniach Madva prestal písať biskupovi, ale nevzdal sa a neprestal dúfať, že k náprave dôjsť musí. Preto keď v roku 1838 zomrel biskup Jozef Vurum, odvážil sa obrátiť znovu na veľprepošta a generálneho vikára listom z 5. novembra 1838. Ponosuje sa v ňom, že rodičia neuváženie nútia svoje deti k sobášom v mladom veku, čo je celkom proti jeho presvedčeniu. Zosnulý biskup Jozef Vurum vyhovel prosbám jeho farníkov na najväčší škandál a výsmech, lebo títo mladí manželia, donútení k sobášu, sa už rozišli, navzájom sa nenávidia a darmo teraz nariekajú nad osudom, nikto viac ich neprinúti k spoločnému životu. Prosí znovu uvážiť intimát námestnej rady z roku 1815 a podľa možnosti zamietnuť žiadosti farníkov o dišpenz.

Sériu listov ohľadne manželstiev uzatvára odpoveď generálneho vikára Madvovi zo 7. novembra 1838. Podľa nej Madvove prekážky nie sú vraj ani zákonné, ani rozumné a spočívajú len v jeho názore na vec. Celú záležitosť treba posudzovať nie podľa litery, lež podľa zmyslu zákona. Záverom generálny vikár Madvu upozorňuje, aby mu táto odpoveď slúžila za pravidlo aj v budúcnosti.

O ďalších snahách Madvu v tomto smere správy nemáme. Ľuďom sa však usiloval pomáhať aj inak. V období najväčšieho záujmu o jeho liečiteľské služby (diagnózu zvyčajne určoval pohľadom a dotykmi, nariaďoval najmä očistné kúry) obracali sa na neho tisíce ľudí z rôznych kútov sveta (okrem monarchie aj z východných častí Ruska či dokonca z Južnej Ameriky). Posledné roky prežil v Nitrianskych Sučanoch. Dátum svojho odchodu – 20. august 1852 – predpovedal.

Vekovú hranicu pri sobášoch cirkev neskôr posunula. Nie síce tak výrazne, ako to navrhoval Madva, ale predsa, a aj ďalšie odporúčania sa niesli v duchu jeho návrhov. Kódexy (katolíckeho) práva z rokov 1917 a potom aj 1983 určili ako najnižšiu vekovú hranicu na uzavretie manželstva u ženy završený 14. a u muža 16. rok.

Kódex z roku 1917 v kánone 1067 par. 2 navyiac duchovným pastierom odporúčal, aby osoby v uvedenom veku (14 a 16 rokov) od sobáša odrádzali a odporúčali im uzatvárať manželstvo podľa oblastných zvyklostí, ktoré obyčajne požadovali vek vyšší. Kódex z roku 1983 o „odhovaraní“ nehovorí, no paragrafom 2 kánona 1083 dal biskupským konferenciám právo stanovovať pri uzatváraní manželstiev aj vyšší vek (podľa Krajčí, Jozef. *Veľké tajomstvo*, Bratislava 1993, s. 66, 67, 101).

Milan Šišmiš

ČECH, Zdirad J. K. **Papežské znaky.**

Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2009, 520 s.

Nie je bežnou udalosťou, aby bola v našich podmienkach vydaná práca, ktorej náplň tvoria heraldické kresby zamerané na pápežskú heraldiku, navyše výlučne z tvorby jediného heraldika-illustrátora.

Neprekvapuje však, že takáto práca vznikla v Čechách, teda krajine, kde má heraldická kresba veľkú tradíciu. Do českej heraldickej výtvarnej školy možno zaradiť také osobnosti, akými boli Břetislav Štorm, Zdeněk Zenger, Bohumír Lífka či Jiří Louda. K nim možno pripojiť aj súčasného českého heraldika-výtvarníka Zdirada Čecha. Ide o autora, ktorý má s kresbou bohaté skúsenosti. Je tvorcom nielen heraldických, ale aj ďalších výtvarných artefaktov viazucich sa ku kresťanstvu, ale i profánnym symbolov, v ktorých sa jeho výtvarný štýl mohol prejaviť naplno. Spomenúť možno napríklad ilustrácie v publikáciách *Ikonografie a atributy svatých* (1991), *Encyklopedie zbraní a zbroje* (2003) či *Draci středověkého světa* (2005).

Pápežskej heraldike patrilo a patrí, vzhľadom na hierarchickú štruktúru katolíckej cirkvi a postavenie jej pozemskej hlavy, pápeža, čestné miesto. Niet vari práce, ktorá by sa zaoberala širšími súvislosťami cirkevnej heraldiky a vynechala túto špecifickú oblasť. Väčšina publikácií, ktoré vznikli v poslednej dobe, sa sústreďuje na faktografický výklad vývoja a súvislostí

cirkevnej heraldiky, pričom obrazová zložka má predovšetkým dokumentačnú a ilustračnú úlohu. Výnimku v tomto smere predstavuje napríklad novšia práca nedávno zosnulého austrálskeho heraldika Michaela McCarthyho *Armoria pontificalium : A roll of papal arms 1012 – 2006* (2007), resp. jeho publikácia o erboch diecéz *Armoria sedium : A roll of see arms used by the Catholic, Anglican and Lutheran churches* (2001). Obidve sú príkladom diel zameraných predovšetkým na heraldické kresby, s minimálnou textovou zložkou. V českom prostredí podobný typ práce predstavuje už staršia publikácia Jiřího Loudy *Moravská církevní heraldika* (1977).

Niekde uprostred medzi čisto vedecké publikácie a práce zamerané na výtvarnú zložku erbov možno zaradiť recenzované dielo Zdirada Čecha. Hoci podľa slov autora jeho pôvodný koncept bol podstatne skromnejší, výsledná podoba publikácie je už na prvý pohľad veľkorysá. Okrem výpravnej podoby a foliantovému formátu dodáva práci na prestíži aj *Úvodné slovo*, ktoré napísal kardinál Andrea Cordero Lanza di Motezemolo. O tom, že ide o osobu nanajvýš povolanú, svedčí fakt, že kardinál Motezemolo je autorom erbu súčasného pápeža Benedikta XVI. Tento erb, ako je v odborných kruhoch dobre známe, bol vytvorený so zásadnými zmenami v koncepcii pápežských erbov. Úpravy sa týkali predovšetkým odstránenia pápežskej tiary, jej nahradenia biskupskou mitrou a doplnenia o arcibiskupské pálium ako mimoštitového znamenia.

Za úvodom nasleduje krátka kapitola o pápežských tituloch z pera významného

znalca Vatikánu a niekdajšieho československého a českého veľvyslanca pri Svätej stolici Františka X. Halasa. V ďalších kapitolách je priestor venovaný predovšetkým cirkevnej heraldike. Prvá rozsiahla časť zahŕňa vývoj kresťanskej symboliky od najstarších čias v predheraldickom období (ryby, kríže a ďalšie ikonografické výjavy) až po typické pápežské symboly ako boli kľúče, tiary, vexilá, štíty, mimoštítové znamenia a podobne. Pri každom z týchto symbolov sa stretne s krátkym uvedením do problematiky a bohatými ilustráciami. Každé z vyobrazení dopĺňajú poznámky, ktoré približujú najmä pôvod a majiteľa príslušného symbolu (erbu, znamenia).

Podobný charakter má aj ďalšia časť s názvom *Zbierka znakov*. V nej sú prekreslené erby a pápežské symboly, tak ako boli či sú zobrazené na architektúre, minciach, pečatiach a ďalších artefaktoch. V nasledujúcej kapitole *Znaky pápežov* sa nachádzajú celostranové plnofarebné vyobrazenia erbov pápežov počínajúc Inocentom III. (1198 – 1216) po súčasného pápeža Benedikta XVI. (od 2005). V kapitole nazvanej *Súvislosti* sa nachádza heraldický šlabikár, teda predstavenie základných pravidiel heraldickej tvorby a vývoja heraldiky, ktorý je ilustrovaný množstvom autorových kresieb.

Zaujímavé informácie sa týkajú použitia pápežskej symboliky v erboch ďalších cirkevných, ale i necirkevných inštitúcií či jednotlivcov. Autor publikuje množstvo príkladov, kedy cirkevní predstavitelia vkladali do vlastných erbov symbol z erbu pápeža, v ktorého službách pôsobili. Ide o zaujímavý heraldický fenomén, ktorý sa v uhorských podmienkach uplatnil len minimálne. Jeden z mála príkladov také-

hoto postupu predstavuje známy prípad kardinála F. Forgáča. Ten včlenil do svojho znaku erb pápeža Pavla V. (1605 – 1625), ktorý ho na tento vysoký cirkevný post menoval.

V kapitole *Dodatky* autor predstavuje ešte jednu zaujímavú skupinu tzv. prisúdených erbov. Ide o erby (symboly) pápežov, ktorí pôsobili v úrade v období pred vznikom heraldiky. Je zaujímavé, že tieto erby im v prvých stredovekých erbovníkoch, ktoré prísne rešpektovali vývoj heraldiky a živú tradíciu, neboli priznávané. Nekritické prisudzovanie erbov pápežom z prvého tisícročia, dokonca z 5. storočia (erb Leva Veľkého 440 – 461), sa stalo bežným v renesančných a barokových heraldických prácach. Väčšinou išlo o diela o starobylých rodoch, ktoré do genealógií zaradovali ako svojich rodinných príslušníkov aj dávno zosnulých pápežov. Ich rodový erb bol takto spätne „pridelený“ aj príslušnému pápežovi. Inou možnosťou bolo dodatočné „vytvorenie“ pápežského erbu s využitím monogramov mena, atribútov pápežskej moci alebo iných symbolov stotožňovaných s konkrétnym pontifikom. Hoci ide o tému, ktorej nebola venovaná systematická pozornosť, analýza týchto artefaktov môže byť veľmi zaujímavá. Pomáha nám odkryť pohľadky a postupy tvorcov pri koncipovaní týchto symbolov.

V ďalšej časti dodatkov sa nachádzajú kresby pápežských erbov pochádzajúcich z najznámejších erbových zbierok, prevažne zo 16. storočia.

Problematickou, ktorá sa s pápežskými znakmi prekrýva len čiastočne, je ďalšia kresťanská symbolika, ktorá je spomínaná vo viacerých kapitolách. Osobitne sa autor venoval najrôznejším variantom krí-

žov, v mnohých prípadoch kombinovaných s iniciálami mena a titulov majiteľov. Vo väčšine prípadov išlo o symboly používané významnými ranostredovekými panovníkmi. V publikácii našlo svoje miesto aj zobrazenie kompozície z mince prvého uhorského panovníka Štefana I. (1000 – 1038) s krížom sprevádzaným štyrmi trojuholníkmi. V tejto súvislosti možno spomenúť, že medzi mnohými zaujímavými artefaktmi by určite nepôsobiloby nadbytočne ani vyobrazenie dvoch krížov nad sebou, či skôr dvojitého kríža(?) zo známej mince nitrianskeho vojvodu Bela (I.).

V predstavenej publikácii sa nachádza veľké množstvo heraldických kresieb, ktorých autorom je výlučne Zdirad Čech. Hoci na prvý pohľad práca pôsobí ako obrazová publikácia, pri podrobnejšom štúdiu čitateľ zistí, že takmer všetky publikované kresby sú sprevádzané dobre premysleným a erudovaným sprievodným textom. Autorovi sa podarilo zhromaždiť skutočne obdivuhodné množstvo materiálov prekraslených jeho charakteristickým a jedinečným výtvarným štýlom. Hoci by bolo možné prácu, najmä názvy a náplň niektorých kapitol, štrukturovať aj odlišným spôsobom, ide o prístup autora, ktorý je potrebné rešpektovať. Záverom možno konštatovať, že táto publikácia predstavuje zaujímavé a prínosné dielo, ktoré dôstojným spôsobom prezentuje a propaguje cirkevnú heraldiku.

Miroslav Glejtek

VRTEL, Ladislav. Štátne symboly Slovenskej republiky. Bratislava : Veda 2010, 181 s. ISBN 978–80–224–1132–5.

O slovenských národných a štátnych symboloch sa toho v odbornej i populár-

novednej literatúre, ako aj v dennej tlači popísalo za ostatné desaťročia relatívne veľa. Napriek tomu sme prakticky denne konfrontovaní s nesprávnym stvárňovaním či chybným používaním štátneho znaku, vlajky, koruhvy, zástavy a ďalších oficiálnych symbolov Slovenskej republiky. „Hriešnikmi“ sú pritom nielen mnohé súkromné či verejné ustanovizne, ale aj viaceré samosprávne orgány, ba i niektoré zložky štátnej správy, vrátane tých najvyšších (ústredných úradov, ministerstiev a pod.). Pomôcť napraviť tento neradosný stav by mala nová príručka Ladislava Vrteľa určená najmä všetkým a každému, kto v rámci svojej (či už profesionálnej, dobrovoľnej alebo záujmovej) činnosti tieto symboly vytvára, používa, aranžuje, rozmiestňuje alebo nejakým iným, každopádne primeraným spôsobom s nimi narába.

Anotovaná publikácia sa začína krátkym úvodom, v ktorom sa autor filozofujúcim spôsobom zamýšľa nad významom a poslaním štátnych symbolov ako takých a zdôvodňuje potrebu ich poznania a praktického uplatňovania. Nasledujúca kapitola už potom hovorí všeobecne aj konkrétne o štátnych symboloch Slovenskej republiky vo svetle ústavy a príslušných zákonov. V ďalšej kapitole sú predstavené slovenské štátne symboly z hľadiska ich pôvodu a historického vývoja. Dopĺňa ju tak trochu nezvyčajný zoznam literatúry, v ktorom L. Vrtel uvádza iba svoje(!) publikácie. Isto by bolo osožné a prispelo by k zvýšeniu celkovej kvality a použiteľnosti tejto príručky, keby bol do tohto zoznamu zaradil aj práce ďalších odborníkov, ktorí sa (i pred ním) venovali danej téme.

Rozsahom aj významom najdôležitejšie sú kapitoly o štátnom znaku a o štátnej

vľajke Slovenskej republiky. V prvej z nich autor najskôr podrobne popisuje štátny znak, osvetľuje, kto a kde ho má (musí, môže) používať a najmä akým spôsobom – na hraniciach, budovách, v miestnostiach, na listinách, pri ostatných príležitostiach a v prítomnosti iných znakov a erbov. V druhej zo spomínaných dvoch kapitol najskôr definuje podobu štátnej vľajky a od nej odvodených vexíl – štátnej zástavy a štátnej koruhvy. Osobitný, veľmi dobre riešený problém predstavuje potom ich praktická aplikácia a konštruktívny návod na ich umiestňovanie, zoraďovanie rozmiestňovanie, nosenie, vztyčovanie atď. v interiéroch aj exteriéroch a to najmä vo vzťahu k iným súbežne používaným vľajkám, zástavam a koruhvám.

Logickým, ale zároveň kvantitatívne skromnejším pokračovaním kapitol o štátnom znaku a štátnej vľajke sú kapitoly o štátnej pečati a o štátnej hymne. Vyplýva to z ich povahy a spôsobov použitia, ktoré ani zďaleka nie tú také komplikované ako pri predchádzajúcich dvoch symboloch.

Rámec publikácie o štátnych symboloch Slovenskej republiky vymedzený jej názvom prekračuje kapitola o štandarde prezidenta SR a ešte väčšie kapitoly o vľajke a o hymne Európskej únie. Odhliadnuc od tohto, pre čitateľa neočakávaného „prekvapenia“, sú však tieto pridané kapitoly funkčné a danú tému vhodne rozširujú.

Napokon celú príručku dotvárajú v prílohe in extenso zaradené vybrané časti ústavy, zákonov, predpisov a oficiálnych odporúčaní týkajúce sa štátnych symbolov Slovenskej republiky. Prínosom (prípadne aj vhodným podkladom do diskusie) k slovenskej heraldickej, sfragistickej a vexilologickej terminológii je napokon aj slovník

vybraných výrazov súvisiacich s týmito vednými disciplínami.

Vysokú kompendiálnu úroveň publikácie zabezpečuje popri odborne fundovanom texte L. Vrtela aj jej grafická úprava v podaní Tomáša Brúdera. Zvlášť treba oceniť, že popri prezentovaní správnych spôsobov používania jednotlivých symbolov sú s pripojenou výstražnou značkou znázornené aj ich neprípustné varianty. Ostáva teda už len dúfať, že dobrý úmysel a vykonaná práca nájde svoj pozitívny odraz aj pri každodennom uplatňovaní štátnych symbolov Slovenskej republiky a spolu s nimi i ostatných erbov a vexíl.

L. S.

SOKOLOVSKÝ, Leon. Stoličné pečate a znaky na Slovensku. Bratislava :

Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave 2010, 240 s. ISBN 978-80-89236-54-1. (Publikácia vznikla v rámci grantovej úlohy a s finančnou podporou Agentúry pre podporu výskumu a vývoja, nebola preto, žiaľ, predajná. Pozn. red.).

Po pozoruhodnom rozmachu slovenskej heraldiky v ostatných desaťročiach sa v posledných rokoch začínajú objavovať aj vedecké práce zo sfragistiky. Keďže historici a najmä heraldici poznajú pramenný význam pečatí, fakt, že sfragistický výskum oživa, môžeme považovať za veľmi potešiteľnú správu pre celú slovenskú historiografiu.

Minulý rok vyšla zaujímavá, kvalitne ilustrovaná sfragisticko-heraldická práca profesora Leona Sokolovského, ktorú od-

porúčame do pozornosti aj čitateľom Genealogicko-heraldického hlasu. Publikácia na základe podrobného heuristického a archívneho výskumu približuje vývoj a užívanie stoličných pečatí na našom území od stredoveku až do ich zániku na začiatku minulého storočia. Podrobne popisuje vývoj znakov jednotlivých stolíc na území dnešného Slovenska. Treba konštatovať, že ide o prvé komplexné slovenské dielo venované tejto problematike.

S písomnou produkciou a administratívou samosprávnych šľachtických stolíc sa stretávame od prvej polovice 13. storočia. Počas celého stredoveku stoliční funkcionári pečatili svoje úradné písomnosti vlastnými súkromnými pečatami. Prvé ojedinelé stoličné pečate sa objavili až na konci 15. storočia. Dôležitý bol rok 1550, kedy snem uzákonil, aby stolice začali používať úradné pečate s vlastnými znakmi. Väčšina uhorských stolíc sa tomuto zákonu podriadila a v nasledujúcich desaťročiach prijala vlastnú pečať a vlastný znak, na ktorý neraz získali aj panovnícku erbovú listinu. Niektoré stolice, ako napríklad Turčianska alebo Bratislavská, z nám zatiaľ neznámych príčin prijali znak až oveľa neskôr, počas 17. storočia.

Práca poskytuje čitateľovi bližší pohľad na členenie znamení v stoličných znakoch a na ich symboliku. Autor identifikoval jej 4 základné zdroje. Znamená stoličných znakov pramenili z legend viažucich sa na ich územie (napr. Nitrianska stolica), odkazovali na topografické, či prírodné charakteristiky stolice (Oravská, Zvolenská stolica), alebo využívali všeobecné symboly predstavujúce šľachtickú pospolitost' (Novohradská stolica). Najväčšia časť stolíc však prebrala do znakov symboliku

z rodových erbov svojich funkcionárov, zväčša županov, ale aj podžupanov a nižších úradníkov. Niektoré z nich sme vedeli už dávnejšie pomerne jednoznačne priradiť ku konkrétnym rodom, ako napríklad symboly v znakoch Bratislavskej, Turčianskej či Spišskej stolice. Autor práce prináša ďalšie, nové poznatky, týkajúce sa identifikácie symboliky ostatných slovenských stolíc. Poukazuje aj na viaceré problémy spojené s heraldickým výskumom znakov.

Výskum stoličných znakov jednoznačne poukázal na medzerovitost' našich poznatkov v oblasti šľachtickej heraldiky, ako aj dobovej stoličnej správy. Znamená jednotlivých polí stoličných znakov vieme síce pomerne presne popísať, avšak nevieme ich priradiť k erbu žiadneho konkrétneho úradníka, pretože ho nepoznáme podľa mena. Ak sú aj úradníci z obdobia vzniku stoličného znaku menovite známi, nepoznáme zase aktuálnu podobu ich erbov. Heraldická odborná literatúra a lexikóny totiž najčastejšie zaznamenali podoby erbov našej šľachty až z 18. a 19. storočia. Tie však boli obsahovo často výrazne iné ako erby stredoveké a ranonovoveké.

Práca je členená na kapitoly podľa jednotlivých stolíc, v rámci ktorých pečate a znaky príslušnej stolice prezentuje v chronologickej a vývojovej postupnosti. Potešiteľné je, že autor poňal svoj výskum skutočne ucelene a zaoberá sa nielen typickými slovenskými stolicami, ale aj stolicami, ktoré na dnešné územia Slovenska zasahujú len svojimi malými časťami, ako boli napr. Rábska, Mošonská, Ostrihomská či Užská stolica. Tieto územia sú slovenskými historikmi často zanedbávané, čo je však na škodu komplexnosti našej his-

toriografie. Nazdávame sa, že slovenskí čitatelia by istotne veľmi pozitívne prijali aj širšie, azda kolektívne, celouhorské spracovanie tejto problematiky. Azda sa ho dočkáme v budúcnosti.

Záverom si preto neodpustím jednu všeobecnú poznámku. Nenastal už čas, aby sme opustili koncepciu striktného prezentovania našich dejín do roku 1918 len na vykrojenom území dnešného Slovenska? Nazdávam sa, že čoraz aktuálnejšie sa ukazuje potreba komplexného slovenského spracovania celouhorských historických tém.

Frederik Federmayer

Heraldický almanach I a II. Martin :

Heraldický klub 2008, 235 s. ISBN 978-80-969957-0-7 a 2009, 230 s. ISBN 978-80-969957-1-4.

V roku 2008 vydal Heraldický klub v spolupráci s Heraldickým kolégiom pre svojich členov prvý diel a v roku 2009 druhý diel účelovej publikácie pod názvom Heraldický almanach. Prvý diel vyšiel pod redakciou M. Munkovej a J. Ragačovej, druhý diel do tlače redakčne pripravili E. Karácsonyová a M. Munková. Pôvodcami textových častí oboch dielov sú P. Kartous a L. Vrtel, autormi farebných obrázkov erbov zasa poprední a ďalší početní slovenskí heraldickí výtvarníci. Almanachy majú jednotnú vnútornú štruktúru – úvod Ad lectorem, (vlastný) Heraldický almanach, Prehľad (Zoznam) armigerov, Zoznam skratiek, Literatúra, Register erbových znamení, Anglické resumé a Nemecké resumé. Formát a dizajn publikácie je nápadne podobný (aj keď nie totožný) so zväzkami knižne vydaného Heraldického registra Slovenskej republiky – obe diela totiž vyšli z umeleckej dielne T. Brúdera.

Rozsahom aj obsahom ťažiskovú časť almanachu tvoria základné informácie o jednotlivých rodinných, respektíve osobných erboch zoradené abecedne podľa ich vlastníkov. V prvom diele ich je 107, v druhom až 211. V prevažnej miere ide o obyvateľov Slovenska, ale sú medzi nimi aj občania Českej republiky, ostatných okolitých európskych štátov, ba aj Kanady a USA, spravidla so vzťahom k Slovensku a Slovákom. Väčšinou sú to osobnosti pôsobiace vo sférach kultúrneho, politického, cirkevného, hospodárskeho života, vo vede i umení.

Každý záznam je rozmiestnený na dvoch protilahlých stranách. V záhlaví ľavej strany je uvedené meno a priezvisko toho, komu príslušný erb patrí – „hlavného armigera“, s jeho základnou charakteristikou. Na ňu nadväzuje stručný náčrt jeho profesionálneho zamerania, kariéry a dosiahnutých úspechov. Potom nasleduje formou (majuskulou) aj farebne (červeno) zvýraznený blazon erbu. Stranu uzatvára jeho interpretácia, prípadne aj doplnujúci komentár. Podstatnú časť (asi tri štvrtiny) pravej strany zaberá v ozdobnom rámečku položený, farebne stvárnený erb. Takmer všetky erby pozostávajú zo základných častí (štít, klenot, prilba, prikrývadlá), k niektorým (viac-menej výnimočne) je pod štít pridaná stuha s devízou. Z tejto podoby sa vymykajú len erby duchovných osôb. Tie tvoria štíty s heraldickým znamením a nad nimi položené klobúky so symbolickým vyznačením (podľa počtu uzlov) ich cirkevných hodností. Pod rámečkom s erbom sú ešte vymenovaní príbuzní dotyčného armigera, ktorí taktiež majú právo na jeho používanie („nosenie“). Posledné údaje celého záznamu hovoria

o autoroch erbu, obsahujú číslo jeho registrácie a citáciu publikovania v Heraldickom registri SR.

Prvé dva diely Heraldického almanachu predstavujú, obrazne povedané, prvé dva kroky projektu Heraldického klubu s cieľom publikovať podľa možnosti všetky oživené aj novovytvorené tzv. občianske erby, ktoré sa objavili v posledných rokoch a objavujú sa aj v súčasnosti na Slovensku. Istou nevýhodou je jeho relatívne nízky náklad a tým aj sťažená prístupnosť pre záujemcov o túto publikáciu mimo okruhu členov klubu.

-lý-

TÓTH, Gergely. „Theatrum nobilitatis Hungaricae.“ Bél Mátyás családtörténeti kutatásai [Genealogické výskumy Mateja Bela]. In: Fons, roč. 17, 2010, č. 3, s. 321 – 337.

Štúdia je čiastkovým výstupom rozsiahlej výskumnej práce autora, ktorá vyústila prednedávnom do prvého zväzku kritického vydania Belových Notícií. Autor v nej upozorňuje na „skrytú“ a doteraz málo využívanú výpovednú hodnotu Belovho hlavného diela, pričom sa opiera nielen o tlačou vydané verzie, ale aj o jeho rukopisy. Ako poznamenáva, Matej Bel už od začiatku plánoval spracovať aj históriu uhorských šľachtických rodov, no tento zámer sa mu podarilo splniť iba čiastočne. Jeho predstavy, koncepcie a genealógie síce literatúra 18. storočia využívala ako svoju pramennú bázu, no citácie z Notícií z genealogických prác do 20. storočia takmer úplne vymizli. Domnieva sa, že príčinou ignorovania Belovho diela bol v tomto smere jeho výrazný encyklopedický charakter, na prvý pohľad ťažká

prehľadnosť a samotná skutočnosť, že dielo zostalo nedokončené. (Tu sa žiada vyzdvihnúť poznámku autora štúdie, podľa ktorej si súčasná slovenská odborná literatúra cení Belove genealogické poznatky viac ako jeho domáca, maďarská).

Štúdia v troch podkapitolách sleduje spôsob práce Mateja Bela ako genealóga – jeho plány a zdroje, ako aj iné dobové práce, ktorými bol alebo mohol byť ovplyvnený, výsledky jeho genealogických výskumov a zhromažďovania údajov zhrnuté v publikovaných i nepublikovaných častiach Notícií. Na záver sa pokúša určiť mieru ich využitia a citovania neskoršími autormi.

Bel sa už od roku 1718 zmieňoval vo svojich prípravných prácach a dotazníkoch o heslách magnátov a šľachticov. Neskôr doslova vyzýval domácu šľachtu, aby sa podelili o skvosty svojich rodov, pod ktorými rozumel predovšetkým listiny, donácie, erby a genealógie. Aj keď si dobové módné diela slúžiace najmä k tvorbe kultu predkov (napr. Trophaeum Esterháziovcov) nemohol dovoliť obísť, ich bájne časti sa mu podarilo úspešne odignorovať. Svojim triezvym prístupom sledoval vzor zahraničných, hlavne nemeckých pokrokových diel. Jeho najpravdepodobnejším vzorom bol podľa autora štúdie *Jakob Spener*. Aj jeho vplyvu pripisuje Belovu snahu neoddeliť genealogické spracovanie od heraldického. (K Spenerovi a jeho možným vplyvom na uhorských genealógov a heraldikov pozri príspevok v GH-hlase 1/2006, s. 44 – 45 – pozn. red.). Zároveň však upozorňuje na to, že obe disciplíny boli u neho výrazne podriadené cieľu spracovať dejiny svojej vlasti a tak ním boli v konečnom dôsledku chápané ako „pomocné vedy“ historické.

Bel sa snažil výsledky svojho genealogického výskumu zapracovať do častí venovaných politickým dejinám jednotlivých stolíc. Ako vzorový príklad môže poslúžiť jeho spracovanie Bratislavskej stolice. Neskôr možno badať v použití genealogických údajov v jednotlivých Notíciách istý posun, nakoľko sa ocitajú najmä pri predstavovaní jednotlivých lokalít, zemepanských majetkov, hradov či kaštieľov. Zdá sa, že Bel sa tak snažil predísť novej kvantitatívnej a informatívnej nevyváženosti textu, ktorá by nastala pri tvorbe osobitnej kapitoly o šľachte danej stolice. Prirodzene sa pritom orientoval na magnátske rody, najmä tie, ktoré zohrali v minulosti dôležitú historickú a politickú úlohu. Celkom spracoval podrobné genealógie 22 magnátskych rodov a publikoval ďalších osem rozsiahlych genealogických tabuliek. Podľa autora išlo najmä o rody: *Balaša* (Balassa), *Bátori* (Báthori), *Batáni* (Batthyány), *Beréni* (Berényi), *Cobor* (Czobor), *Erdődy*, *Esterházi* (*Esterházy*), *Forgáč* (Forgách), *Hédervári* (Héderváry), *Ilešházi* (Illésházy), *Keglevič* (Keglevich), *Koháry*, *Kősegi* (Kőszegi), *Majtényi* (Majthényi), *Nádasdy* (Nádasdy), *Pálfi* (Pálffy), *Révai* (Révay), *Suňog* (Szunyogh), *Turzo* (Thurzo), *Ujfaluši* (Ujfalussy), *Ujlaky*, *Ziči* (Zichy). Z nich najpozoruhodnejšie sú tie, ktoré sa týkali rodov vymretých ešte pred 18. storočím (napr. v diele o Oravskej stolici píše o Turzovcoch na 74 stranách). Nedostatok údajov mu zabránil písať o rodoch pochádzajúcich z východných častí Uhorska a podobne aj z častí donedávna okupovaných Turkami.

V prípade ostatnej stoličnej šľachty Bel nedokázal naplniť svoje plány – bránila mu v tom nielen obťažnosť zberu údajov,

ale aj dobová cenzúra. Uhorská kráľovská kancelária, ako aj samotné stoličné úrady mu viackrát zazlievali, dokonca zakázali publikovať údaje z konkrétnych donačných či iných majetkovo-právnych listín s odôvodnením, že tým zasahuje do sféry súkromného práva. Bela to nakoniec priviedlo k autocenzúre vlastných textov.

Gábor Strešňák

BEL, M. *Notitia Hungariae novae historico-geographica. Comitatum ineditorum, Tomus primus – Comitatus Arvensis et Trentsinienensis* (ed. Gregorius Tóth). Budapestini MMXI (2011), p. 390.

Spoločný vydavateľský projekt Maďarského krajinárskeho archívu (Magyar Országos Levéltár) a Historického ústavu Maďarskej akadémie vied (Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézet)

dozrel v tomto roku do podoby nového kritického vydania dvoch rukopisov Mateja Bela – monografického spracovania Oravskej a Turčianskej stolice. Editorom, autorom úvodných štúdií a príslušného kritického aparátu je Gergely Tóth. Ide o prvý zväzok z plánovanej série vydania tých častí Notícií, ktoré sa Belovi už nepodarilo vydať.

Matej Bel za svojho života publikoval podrobný, monograficky spracovaný historicko-geografický opis jedenástich uhorských stolíc: Spišskej, Bratislavskej, Turčianskej, Zvolenskej, Liptovskej, Novohradskej, Tekovskej, Nitrianskej, Hontianskej, Mošonskej a Peštiansko-piliško-šoltskej. Ďalších 37 podobných diel zostalo v rukopi-

se. Niektoré z nich síce vyšli v novodobých maďarských či slovenských prekladoch, no v rôznej kvalite. V mnohých chýba fundovaný úvod či kritický poznámkový aparát a zazlievať im možno aj ignorovanie originálneho latinského textu, čo by sa pri vydávaní diel podobného formátu nemalo stať. Pravdou však je, že Belova písomná pozostalosť, rozptýlená na mnohých miestach, ešte donedávna nebola odkrytá a sprístupnená a z inak často viacerých zachovaných kópií a odpisov nebolo teda ani možné urobiť správny výber východiskového textu.

Edícia má vychádzať podľa logickej postupnosti a geografického členenia určeného ešte samotným Matejom Belom. On sám v roku 1732 informoval Uhorskú kráľovskú miestodržiteľskú radu o stave svojich prác. V tomto liste podal aj podrobný popis svojho vydavateľského plánu. Jednotlivé knihy, resp. opisy stolíc, plánoval spracovať (vydať) podľa týchto štyroch geografických celkov: I. Preddunajsko (Hungaria Cis-Danubiana), II. Zadunajsko (Hungaria Trans-Danubiana), Predtisie (Hungaria Cis-Tibiscana) a Zátisie (Hungaria Trans-Tibiscana). Najviac vydaných diel za jeho života sa týkalo prvej, preddunajskej skupiny stolíc. Podľa tohto poradia nová edícia za života Mateja Bela nevydaných rukopisov má, resp. začala vychádzať nasledovne (v týchto zväzkoch):

1. Orava a Trenčín (Preddunajsko).
2. Vašská (Železná), Šopronská, Zalská a Vesprímska stolica (Zadunajsko).
3. Rábska, Komárňanská, Ostrihomská stolica (Zadunajsko).
4. Belehradská (Fejérska), Tolnianska, Šomodská, Baraňská stolica (Zadunajsko).
5. Šarišská, Zemplínska, Užská, Berežská stolica (Predtisie).

6. Abovská, Gemerská. Turnianska, Boršodská stolica (Predtisie).

7. Heveš a Vonkajší Solnok, Congrádska, Báčsko-Bodrožská stolica (Predtisie).

8. Temešská, Čanádska, Aradská, Zarándska, Békešská stolica (Zátisie).

9. Bihar, Krasna, Kóvár a Stredný Solnok (Zátisie).

10. Satmárska, Sabolčská, Ugočská a Mar-marošská stolica (Zátisie).

Pre zahraničného odborníka je viac než potešujúce, že vydanie okrem originálneho textu uvádza v latinskom jazyku aj celý kritický poznámkový aparát pod čiarou. Každý publikovaný diel má aj osobitný úvod s pevne stanovenou štruktúrou (v maďarskom a anglickom jazyku). V jeho prvej časti sa nachádza grafické znázornenie vzájomných súvislostí a vplyvov všetkých známych rukopisných verzií monografie danej stolice, pričom nezachytáva len varianty a odpisy vzniknuté po smrti Mateja Bela, ale aj za jeho života (opravy, korektúry a revízie textov, odpisy vzniknuté z rôznych dôvodov a pod.).

Úvod pokračuje podaním kompletnej genézy vzniku najkompletnejších autochtónnych rukopisov, ktoré sa stali základom pre nové kritické vydanie. Nasleduje fyzická charakteristika zachovaných rukopisných verzií počnúc miestom uloženia, cez signatúru, názov, obsahovú charakteristiku a podobne. Záverečná časť úvodu je venovaná Belovým spolupracovníkom a informátorom. Knihu uzatvára podrobný menný a miestny register (s aktuálnymi inojazyčnými ekvivalentami názvov lokalít) a súhrnný zoznam literatúry, ktorý pozostáva z dvoch častí: literatúra používaná M. Belom a ostatná použitá literatúra.

Gábor Strešňák

ELIÁŠ, Miroslav. **Forgáčovci. Šľachtický rod z Gýmeša.** Trenčín : Občianske združenie Forgach de Ghymes, 2010, 216 s. ISBN 978-80-970635-1-1.

Výskum šľachty a obzvlášť aristokratických rodov pôsobiacich na území Slovenska nepatril v minulosti medzi veľmi preferované témy. O to viac teší, že v poslednom období sa táto téma teší (zaslúžene) čoraz väčšej pozornosti a záujmu slovenských bádateľov. Do tohto okruhu patrí aj práca Miroslava Eliáša o šľachtickej komode Forgáčovcov (autor sa rozhodol v knihe používať priezvisko rodu v tvare *Forgách*). Tento významný šľachtický rod so základnými majetkami v Nitrianskej a Tekovskej župe už od 13. storočia významným spôsobom zasahoval do politických, hospodárskych, spoločenských a kultúrnych dejín Slovenska a dodnes je jeho prítomnosť – hoci jeho potomkovia tu dnes už nežijú – zhmotnená v mnohých umeleckohistorických pamiatkach a architektonických dielach.

Uvedená publikácia nie je však prvou prácou o Forgáčovcoch. Už v roku 1910 vydal obsiahlu monografiu o nich László Bártfai Szabó, správca Národného múzea v Budapešti. Možno konštatovať, že na tú dobu išlo o jednu z najlepších genealogických prác svojho druhu, aj keď jej nemožno uprieť istú neprehľadnosť. Zo slovenských autorov stredoveké dejiny rodu podrobne spracoval v osobitnej štúdiu Ján Lukačka. Na tieto dve základné práce o dejinách rodu nadväzuje Miroslav Eliáš.

Jeho kniha o Forgáčovcoch je rozdelená na dve časti. V prvej viac-menej populárnym štýlom podáva biografie najvýznamnejších i menej významných členov rodu. V tejto časti autor vychádza predovšetkým

Kniha o Forgáčovcoch bola 19. marca 2011 slávnostne uvedená v priestoroch zrekonštruovaného forgáčovského kaštieľa v Jelenci, v ktorom je zriadené Múzeum rodu Forgách. Foto: M. Práznovský

z dostupnej literatúry. Ku genealogickému spracovaniu Forgáčovcov neprináša nové údaje. Je to na škodu veci, pretože aj napriek tomu, že ide o genealogicky dobre „sledovaný“ rod, viaceré biografické údaje o Forgáčovcoch dodnes nie sú známe a kompletne spracované. Ako príklad sa dá uviesť ujlacká vetva Forgáčovcov (z Veľkého Zálužia pri Nitre), z ktorej pochádza aj nitriansky župan a osvietenec Mikuláš Forgáč. Túto vetvu nedokázal spracovať ani Márton Szluha vo svojej genealogickej práci o nitrianskych šľachtických rodoch a v knihe Miroslava Eliáša absentuje (hoci v Szluhovej práci, napriek istým nedostatkom, je publikovaný doposiaľ najkompletnejší rodokmeň Forgáčovcov; štúdiu o tejto vetve publikujeme v tomto čísle GH-hlasu na s. 25 – 37, pozn. red.).

Genealógia rodu je v knihe prezentovaná iba zjednodušenými tabuľkami. Kontroverzne v nich pôsobí prilepenie „nemšovskej“ a „trenčiansko-čachtickej“ (či „súčasnej slovenskej“) vetvy (menovcov) Forgáčovcov k tomuto aristokratickému rodu, k čomu neexistujú žiadne dôkazy. Ide tak trochu o genealogické zavádzanie.

Druhá časť práce je na tom kvalitatívne lepšie. Autor v nej stručne predstavuje jednotlivé majetky a kaštiele Forgáčovcov a upozorňuje na kultúrno-spoločenský význam rodu. Autor približuje bohaté mobiliáre forgáčovských kaštieľov, približuje donátorské aktivity rodu (aj keď zďaleka nie kompletne), všima si aj priekopnícke aktivity rodu, napríklad v poľovníctve, knižnej kultúre či v hospodárstve (sklárstvo, zakladanie manufaktúr a pod). Robí tiež sondy do ich umeleckých zbierok a diel v prostrední slovenských múzeí a galérií, nechýba ani pohľad do zberateľských aktivít niektorých členov rodu. V tejto časti, ako aj v celej knihe, treba oceniť autorovu námahu sústrediť zaujímavý fotodokumentačný materiál o Forgáčovcoch – fotografie ich kaštieľov, vybavenia, umeleckých zbierok, diel, portrétov a fotografií jednotlivých členov rodu. Tento materiál prispieva k peknej vizuálnej podobe knihy.

Ambíciou autora bolo uceleným spôsobom spracovať poznatky o rode a priniesť nové spracovanie jeho dejín. To sa mu podarilo splniť iba čiastočne. Dokázal však v knihe sústrediť a opísať podstatnú časť výsledkov kultúrohistorických a zberateľských aktivít jednotlivých členov rodu, pamiatok, ktoré sa dodnes zachovali v slovenských múzeách, galériách a na architektonických dielach. V tom možno vidieť najväčší prínos tejto publikácie.

Peter Keresteš

**Barokový úradník a jeho šľachtic.
Tobiáš Anton Seeman, František Anton
Špork a jeho dediči v polovici 18.
storočia.**

Pardubický zámok sa v dňoch 26. – 28. mája 2011 stal miestom konania konfe-

rencie s názvom „Barokový úradník a jeho šľachtic“, ktorú usporiadal Ústav historických vied Filozofickej fakulty Univerzity Pardubice. Podujatie, na ktorom sa stretli zástupcovia rôznych vedných odborov, bolo tematicky rozdelené na štyri hlavné okruhy.

Prvý deň rokovania bol z prevažnej časti venovaný osudom šľachtickej rodiny (Sweerts-)Šporkovcov s dôrazom na postavu výstredného grófa Františka Antona Šporka. Jeho osobnosť bola predstavená z rôznych uhlov pohľadu a to najmä prostredníctvom unikátneho historického prameňa – kalendárových zápiskov Tobiáša Antona Seemana, úradníka v službách Šporkovcov, ktorý si takmer denne zaznamenával postrehy zo života na šľachtikom dvore. Kalendáre so Seemanovými zápiskami sa zachovali s drobnými medzery súvisle z obdobia takmer dvadsiatich rokov (1730 – 1747), čo ešte zvyšuje ich výpovednú hodnotu. Na ich základe bolo možné okrem iného sledovať otázku výskytu rôznych chorôb na Šporkovom dvore, ich priebeh či liečbu (*Radmila Pavlíčková: Choré telo v denníkoch Tobiáša Antonína Seemana*), stav farmácie a medicíny v 18. storočí (*Jan Babica – Václav Rusek: Liečivé prípravky na stránkach Seemanových denníkov*), ako aj poveternostné pomery na vymedzenom geografickom území (*Jan Munzar – Vítězslav Prchal: Počasie v Čechách v 30. a 40. rokoch 18. storočia*).

Druhým tematickým okruhom, ktorým sa zaoberalo niekoľko prednášajúcich, bola komunikácia barokovej šľachty na jej dvoroch. Informácie boli v minulosti rovnako vzácne ako dnes a pre konkrétneho šľachtica mali zásadný význam nielen z hľadiska vytvárania obrazu o spoločnos-

ti, ale ovplyvňovali aj jeho ďalšie konanie, napomáhali prenikaniu na cisársky dvor alebo získavaniu rôznych funkcií a budovaní kariéry. Informačnú sieť šľachticov v období baroka netvorili iba ich rodinní príslušníci a priatelia, patrili do nej i rôzni zamestnanci a dokonca platení agenti (*Jiří Hrbek: Hľadať a nachádzať. Barokoví Valdštejnovci a ich informačná sieť; Lenka Maršálková: Zdroje informácií grófa Jeronýma Colloreda. Korešpondencia grófa s Kinskými a viedenským agentom Sachsom*).

Pozornosť účastníkov konferencie sa sústredila aj na problematiku postavenia úradníkov v službách vrchnosti. Úradník bol predstavený buď ako jednotlivec (*Martin Krummholz: Gallasovský dvormajster Johann Heinrich Dienebier (1677 – 1748); Eduard Maur: Angelo Soliman – čierny otrok, komorník, slobodomurár a múzejný exponát*), alebo bol zasadený do prostredia svojej spoločenskej vrstvy a to na rôznych stupňoch kariérneho rebríčka. Predmetom výskumu bol vzťah medzi úradníkom a jeho pánom, prostriedky, akými si úradník budoval svoju pozíciu, či to, ako sám zemepán vnímal svojho úradníka a čo od neho očakával (*Josef Hrdlička: Vernost' – prospech – sebavedomie. Kategória služby barokového vrchnostenského úradníka na príklade vzťahu Ladislava Hynka Vejtmilera a Viléma Slavatu*). Boli analyzované spôsoby, akými sa vrchnosť usilovala usmerňovať a kontrolovať svojich úradníkov, načrtnuté metódy vyšetrovania v prípade odhalenia sprenevery, potrestanie prevínilcov, ako aj dôsledky, ktoré vyplynuli z odhalenia finančných podvodov (*Tereza Siglová: Vrchnosť verzus úradník. Prípady defraudantov z radov úradníkov pardubického panstva z 1. polovice 18. storočia*).

Niekoľko príspevkov sa zaoberalo štruktúrou a zložením úradnickeho aparátu, resp. určitého vybraného typu personálu na feudálnych panstvách v Čechách, na Morave a na Slovensku, hlavne kompetenciám a povinnostiam úradníkov voči vrchnosti (*Marie Macková: Úradník lichtenštajnských panstiev poslednej štvrtiny 18. storočia; Jakub Nobicht: Lesný personál na slávkovskom panstve Kaunicov v roku 1785; Ivana Fialová: Úradnícky aparát na cisárskych panstvách Holíč a Šaštín v druhej polovici 18. storočia*).

Posledný deň rokovania bol zameraný na problematiku šľachtických rezidencií, stavebnej činnosti a mecenátu šľachty. Boli prezentované nové objavy v oblasti výtvarného umenia v Kukse (*Martin Pavlíček: POPVLVM RELIGIONE TVETVR. Niekoľko poznámok k umeleckej výzdobe špitálu v Kukse*), predstavený súbor katalógov kolekcii prírodnín, rarít, kníh, mincí a umelecko-remeselných prác, ktoré patrili staršej rodovej línii Pálfiovcov, sídliacej na hrade Červený Kameň (*Ingrid Štibráná: Pálfiovské katalógy zbierok a inventáre ako pramene k poznaniu umeleckého zariadenia rezidencie Červený Kameň v polovici 18. storočia*). Stavebná aktivita šľachty bola prezentovaná na niekoľkých vybraných príkladoch z českého i slovenského prostredia, zdôraznila sa úloha rezidencií manifestovať spoločenské postavenie svojho majiteľa, ako aj podiel staviteľov či vrchnostenských úradníkov na vzhľade týchto stavieb (*Tomáš Janura: Rezidencie oravských a liptovských stoličných úradníkov ako prostriedok vyjadrenia ich spoločenského statusu; Jan Ivanega: Pavol Ignác Bayer, Adam František zo Schwarzenbergu a zámok Ohrada; Vladislava Říhová – Jana*

Na 11. stretnutí Kováčikovcov v Trenčíne sa zišlo 152 záujemcov.

*Stráníková: Stavba kostola vo Veliši a šli-
kovský úradník Karel Říha).*

Organizátorom sa podarilo usporiadať podnetné vedecké podujatie, ktoré umožnilo porovnať stav výskumu v Čechách a na Slovensku a otvorilo cestu pre diskusiu o ďalších postupoch v tejto oblasti bádania.

*Ivana Fialová,
Slovenský národný archív*

11. celoslovenské stretnutie nositeľov priezviska Kováčik

Štafeta stretnutí „malých kováčov“ dorazila v sobotu 25. júna 2011 do perly Považia. V samotnom Trenčíne žije 60 rodín Kováčikovcov a v širšom okolí okolo 270 osôb s našim priezviskom. Domáci organizátori najprv pri prezentácii označili každého účastníka visačkou, na ktorej bolo len meno a bydlisko. Priezvisko sme mali rovnaké, tak ho ani ja ďalej nebudem uvádzať.

Positívnu energiu a spolupatričnosť, ktorá sa prejavovala už pri príchode a stretnutiach starých známych, nám nemohlo pokaziť ani odvolanie viceprimátora mesta Trenčín a jedného z organi-

zátorov stretnutia JUDr. Milana, ktoré sa udialo vo štvrtok pred stretnutím. Zobral to s nadhľadom a postavil sa s manželkou do čela 152-členného sprievodu, ktorý sa so spevom v sprievode harmoniky vybral cez historické námestie. Cieľom bol Trenčiansky hrad, sídlo Matúša Čáka. Tu nás čakala prehliadka a spoločné fotografovanie, ale bola to aj skúška kondície.

Oficiálny program pokračoval vo veľkej vojenskej jedálni pod hradom: prípitok, obed, predstavovanie účastníkov a program, ktorý sme si pripravili z vlastných zdrojov. Najprv domáce talenty Májka a Katka v tanečných kreáciách, ľudový rozprávač Milan z Detvy, dievčence z Dolného Kubína zaspievali oravské piesne, ženy z Čierneho Balogu pridali spevom hymnu „malých kováčov“, ktorú si natočila aj trencianska televízia. Nálada gradovala, dobré vítko ju umocňovalo a živá hudba vyhánala do tanca všetkých. Visačky prezrádzali, že sa tu pri dobrej zábave stretlo z nositeľov jedného priezviska – 34 Trenčanov, 36 Čiernobaločanov a Brezňanov, 30 účastníkov z Ponitria, najmä Chynorancov, 10 Detvancov, 7 Bratislavčanov, 10 Oravcov, 5 Kysučanov, 4 Žilincania, tiež

záujemcovia z Myjavy, Nitry, Martina, Lučenca... a jeden mladý pár, ktorý si všetko natáčal na kameru a ako bydlisko mal napísané Olomouc. K osobnostiam určite patrili zborový farár evanjelickej cirkvi a. v. Mgr. Dušan s manželkou Alenkou, tiež farárkou, ktorí už druhýkrát merali cestu na naše podujatie z Bratislavy-Rače. Pri prípitku nám dali aj svoje požehnanie. V zábave trochu viac inklinovali k Oravcom, odkiaľ pochádzajú. K osobnostiam nakoniec patrili všetci, ktorí prijali pozvanie a prišli. Pre zdravotné problémy medzi nimi nemohol byť čestný predseda samosprávy, 75-ročný jubilant, spisovateľ Peter Kováčik.

Štatistika, ktorú robíme počas každého stretnutia, hovorí, že nás každoročne na Slovensku ubúda, v priemere o 30 osôb. V súčasnosti nás je 7 286, 17. priečku najpočetnejšieho priezviska Slovenska však stále obhajujeme. Riešenie a východisko z tejto situácie ukázali manželka Marcelka a Jozef z Banskej Bystrice, ktorí predstavili svoje dvaapoločné trojičky Adelku, Jakubka a Hanku, už do života schopných tanečníkov. Svojou veselosťou nakazili aj ostatných. Potešilo to aj najstaršieho účastníka, 79-ročného Štefana s prímenom Lasica z Čierneho Balogu. Štefan spolu s ďalšími 8 menovcami sa súčasne predstavili ako verní účastníci všetkých doterajších stretnutí. Naopak 18 účastníkov prišlo na stretnutie prvýkrát. Medzi nimi dva manželské páry z Myjavy. Hneď zapadli do kolektívu a nám sa zase páčila aj ich myjavská slivovica, ktorú priniesli. Z prítomných mien znova vyhrali Jozef a Mária, zhodne po 11 osôb. Milanov bolo sedem.

Pred odchodom do autobusu sme najprv ďakovali Májke a Jaroslavovi z Trenčí-

na a všetkým sponzorom – za príspevky a odvedenie skvelej organizátorskej práce a vytvorenie príjemného prostredia. Súčasne spontánne padali návrhy, kde sa stretneme na budúci rok. Vyhral Čierny Balog, zrejme aj vďaka atraktívnej čierňohronskej železničke a lesníckemu skanzenu. Stretnutie sa tu teda bude opakovať znova po desiatich rokoch.

Brezno, 26. júna 2011.

*Text Ing. Milan Kováčik z Brezna,
foto domáci profesionálny fotograf*

POSLEDNÁ ROZLÚČKA s pánom Ing. Milanom Pálkom, dlhoročným aktívnym členom našej spoločnosti, sa konala 12. júla 2011 v bratislavskom krematóriu. Pán inžinier Pálka sa dlhodobo venoval výskumu rodín Pukanca. Príspevky o nich publikoval v Pukanských a Pohronských novinách. Zomrel vo veku 83 rokov. Česť jeho pamiatke.

MEZINÁRODNÝ KONGRES O DEJINÁCH PAPIERA A VODOZNAKOV sa 3. – 5. mája 2010 uskutočnil v Národnej Széchenyiho knižnici v Budapešti. Pri príležitosti 700. výročia používania papiera v Uhorsku usporiadala ho Maďarská spoločnosť pre výskum papiera a vodoznakov. Organizácia pôsobí od roku 2008 (<http://mapavit.extra.hu>).

JUBILEJNÉ XV. ARCHÍVNE DNI V SLOVENSKEJ REPUBLIKE sa konali v tomto roku 24. – 26. mája v Humennom. Cieľom bolo priblížiť tvorbu, odborné spracúvanie, sprístupňovanie a využívanie zbierok v archívoch. Hovorilo sa aj o zbierkach cirkevných matrík (Mária Hešková: *Využívanie zbierky cirkevných matrík v Štátnom archíve v Bytči*) a tradične aj o otázkach, ktoré trápia slovenských archivárov.

AJ TOHTOROČNÝ XIV. ZJAZD SLOVENSKEJ HISTORICKEJ SPOLOČNOSTI sa konal na východe Slovenska 26. – 28. apríla 2011 v Prešove. Spoločnosť v roku 2008 evidovala 329, ku koncu roka 2009 však len 227 platiacich členov. Novým predsedom sa stal historik Dušan Kováč.

MAĎARSKÁ SPOLOČNOSŤ PRE RODO-PISNÝ VÝSKUM (Magyar Családtörténet-ku-

tató Egyesület) vznikla 15. januára 2011 v Budapešti. Pri založení mala 55 a v súčasnosti eviduje 120 členov. Tí chcú lobovať za prijateľnejšie právne podmienky domáceho genealogického výskumu, pomáhať genealógom a spolupracovať aj medzinárodne. Predsedom je profesionálny genealóg László Hunyady, tajomníkom Aurél Rhimer. Kontakt: MACSE, 1022 Budapest, Bimbó u. 55, Maďarsko, *hunyady.laszlo@chello.hu*, www.macse.org.

ČESKÁ GENEALOGICKÁ A HERALDICKÁ SPOLOČNOSŤ pokračovala v organizovaní kurzov čítania starého písma a putovnej genealogickej výstavy. 772 individuálnych a 106 kolektívnych členov, ktorých evidovala na sklonku minulého roka, svedčí o pretrvávajúcom záujme verejnosti o jej aktivity. Valné zhromaždenie organizácie sa konalo 26. marca 2011 v Prahe na Vinohradoch.

SRBSKÁ VLÁDA schválila 5. novembra 2010 sadu nových štátnych symbolov. Predstavuje ich štátna a národná zástava, štandardy prezidenta a predsedu Národnej rady a štátna hymna. Podklady vytvoril heraldik Ljubodrag Grujić (www.ljubodrag-grujic.com).

JAPONSKÝ GENEALÓG Masakacu Jonamine (nar. 1950) vytvoril alebo dohliadal na vytvorenie viac ako 20-tisíc japonských rodokmeňov. Vychádzajúc z nich, od 80-tych rokov minulého storočia sledoval vplyv správania predkov na osudy japonských rodín a dejín. Výsledky v roku 1990 publikoval v diele *Science of Genealogy*, ktoré nedávno vyšlo v českom preklade

V októbri 2010 v Olomouci oslávil 90-te narodeniny svetoznámy český heraldik p. Dr. h. c. Jiří Louda. Na obrázku (v strede) s manželkou a členmi výboru Moravskej genealogickej a heraldickej spoločnosti. Foto: Pavel Vrba.

v Prahe (pod názvom *Výzkum rodové linie. Otevření nové budoucnosti vyjasněním pravidel opakování rodokmenů*). Na vydání spolupracovali aj viacerí pôvodom slovenskí sponzori a tvorcovia. Jeden z nich, pán Anton Uhnák, knihu v tomto roku predstavil v Bratislave a Banskej Bystrici.

TÉMA TVORBY GENEALÓGIÍ rezonovala v posledných mesiacoch v mnohých regiónoch Slovenska. 20. januára 2011 pritiahla záujemcov do galérie v Malackách (prednášal historik Pavol Vrablec), 25. januára do štátnych archívov v Šali (besedovali archívni riaditelia R. Ragač a V. Nováková), 8. marca v Nitre (prednášali Š. Drahošová a P. Keresteš) a 10. júna v Poprade. Záujem o všetky tieto podujatia bol značný, referencie priaznivé.

TÉMU RODOV reflektovali tiež viaceré múzeá. Pracovníci Mestského múzea v Senci od januára do apríla 2011 napr. sprístupnili výstavu *Šľachta v Senci* a na okolí (so sprievodným cyklom prednášok), v Múzeu mincí a medailí v Kremnici od 1. júna do 2. júla 2011 pripravili príťažlivú výstavu Kremnický rytec Ján Allerám a jeho rod.

ODBORNÝ SEMINÁR STANOVCI V SLOVENSKEJ KULTÚRE A POLITIKE pripravila 27. apríla 2011 Katedra histórie Filozofickej fakulty Ružomerskej univerzity. Genealógiu rodu priblížil Zdenko Ďuriška. Príspevky vyjdú v samostatnom zborníku.

TRI GENERÁCIE POTOMKOV MLYNÁRSKEJ RODINY KUBÍKOVCOV sa v sobotu 28. mája 2011 stretli v zrekonštruovanom mlyne pod

Skalkou v Lubine. Okrem tejto budovy sa po Kubíkovcoch zachovali v obci aj lavice v evanjelickom kostole. (Podľa Obec Lubina – informátor, roč. 12, 2011, č. 4, s. 1)

SÚKROMNÝ ZBERATEĽ LIBOR KRATOCHVÍL predstavil verejnosti svoju zbierku historických pečatí. Na zámku v Rosiciach pri Brne tak od 1. apríla do 8. mája 2011 bolo možné vidieť vyše tisíc kusov týchto artefaktov, prevažne z rakúskych častí niekdajšej monarchie. Zbierka je jedinou svojho druhu v Českej republike. Kontakt na majiteľa: libkratochvil@seznam.cz.

SEMINÁR HERALDIKA A SFRAGISTIKA OČAMI SÚČASNÍKA usporiadali 3. mája 2011 v Prešove. Témy Špeciality spišskej heraldiky a sfragistiky a Historické symboly obecných pečatí ako dôležitý prameň pri tvorbe súčasných obecných erbov Šariša priblížili Dr. František Žifčák z Levoče a Mgr. Jozef Petrovič z Bardejova. Podujatie organizovala Katedra archívnictva a pomocných vied historických Prešovskej univerzity s partnermi.

PÄŤ ROKOV pôsobí na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave odbor reštaurovania fotografií. V marci 2011 sa pripomenul výstavou, ktorú usporiadali v priestoroch školy. Služby absolventov tohto štúdia azda raz ocenia aj rodinní historici.

V ROKU 1992 sa v Martine zastavil p. doc. Peter Andráš z Banskej Bystrice a prekvapil nás štyrmi zväzkami strojopisu o Meškovcoch. Už vtedy išlo o pozoruhodné dielo (pod názvom Dejiny rodu Meško 1190 – 1992 sme ho anotovali v GH-hlase 2/93, na s. 42 – 43). Po čase prišiel autor s rozšíreným „vydaním“ a potom sa odmlčal. Začiatkom leta nás prekvapil opäť – teraz už knižným vydaním *Dejín rodu Meško 1190 – 2010* (Martin 2011). O nové rozšírenie a publikovanie diela sa zaslúžil prof. Dušan Meško z Martina. Monumentálna monografia o jednom z najstarších liptovských a oravských rodov je teda dostupná už aj širokej verejnosti. Objednať sa dá v internetovom kníhkupectve www.martinus.sk.

Spracoval Milan Šišmiš

Medzinárodný ohlas diela prof. Nováka

Profesor Jozef Novák je u našich severných susedov nestorom pestovania pomocných vied historických. Odborní predstavitelia týchto disciplín, ktorí vyrástli v minulých desaťročiach, sú v každom ohľade jeho žiakmi a spolupracovníkmi.

Profesor Novák sa po celý život venoval predovšetkým komunálnej heraldike a sfragistike. Podrobným výskumom jednotlivých tém sa začal zaoberať v roku 1955. Bádania v archívoch vtedajšieho Československa rošíril aj na maďarské archívy. Svoje prvé sumarizujúce výsledky uverejnil v práci *Slovenské mestské a obecné erby* (1967), v druhom vydaní v roku 1972. Tieto publikácie vysokej heraldickej a sfragistickej úrovne poznajú a využívajú aj maďarskí bádatelia.

V posledných rokoch sa zamerával predovšetkým na napísanie posudzovanej práce (*Pečate miest a obcí na Slovensku 1 – 2*, 2008 – pozn. red.). Úprimne dúfal, že sa mu – vzladom na pokročilý vek – zodpovedne podarí dokončiť obrovskú prácu, že svoje „veľké dielo“ dovedie do konca. Dielo považuje za zavŕšenie svojho životného úsilia. Súčasne dúfa, že bude dôveryhodným východiskom pre ďalšie výskumy.

Dva vydané zväzky sú významnými príručkami a pramennými publikáciami aj z medzinárodného hľadiska. Podľa mojich vedomostí do dnešných dní ani jeden z jestvujúcich štátov nepripravil pre svoje územie takýto sfragistický a heraldický kataster. Uvedená publikácia nemá v medzinárodnej odbornej spisbe obdobu.

*Z recenzie Doc. Attilu Pandulu
v renomovanom maďarskom periodiku
Klió (Budapešť), 4/2010, s. 50 – 54*

K pôvodu básnika Emila Boleslava Lukáča

Ohlasujem sa kvôli zaujímavému zisteniu ohľadne informácie publikovanej v štúdiu o Braxatorisovcoch (GHH 1/2007, s. 31). Týka sa známeho slovenského básnika Emila Boleslava Lukáča (1900 – 1979), rodáka z Hodruše, dnes časti obce Hodruša-Hámre v okrese Žiar nad Hronom.

Vít Priesol vo svojej knihe Najstaršie dejiny obce Hodruša-Hámre v roku 2005 uviedol, že E. B. Lukáč pochádzal z tamojšej kováčskej rodiny Lukáčovcov, v ktorej Andrej Sládkovič jeden rok pôsobil ako učiteľ. Túto informáciu prevzal z odborných prednášok, ktoré odzneli pri príležitosti 100. výročia narodenia E. B. Lukáča (v novembri 2000).

Ja som možnosť, že by E. B. Lukáč patrila do tejto rodiny Lukáčovcov vylúčila a zasadila som ho do rodiny Jána Lukáča, garbiara z Pukanca, ktorý sa roku 1866 v Hodruši oženil s Hermínou Planderovou, dcérou Samuela Plandera z Vyhní.

Pán Priesol sa mi ozval s poďakovaním za upozornenie na jeho omyl. No niektoré nejasnosti nás oboch viedli k ďalšiemu pátraniu a v konečnom dôsledku k zisteniu, že E. B. Lukáč nepatrila ani do jednej z uvedených rodín Lukáčovcov v Hodruši, pretože sa pôvodne volal *L u k á č e k*. Jeho matka Hermína Lukáčeková sa narodila v Pukanci 17. júna 1863 v rodine evanjelického učiteľa Štefana Lukáčka a Zuzany Silnickej ako jedno z ôsmich detí z jeho druhého manželstva.

Štefan Lukáček bol v provládných novinách Svornosť, ktoré vychádzali v Banskej Bystrici (ich vydavateľom a redaktorom bol

Kelt: Hodruševan
 1900 (ezer vilamosvár) évi
 november hó 4 (negyedik) napján.
 Megjelent az alulírott anyakönyvvezető
Országos Könyvtartás és Levéltársaság elnökének Petrovics István
 a kinek állása (foglalkozása): oklevelesszámviselő
 lakóhelye: Hodruševan 342. házában
 s a ki az alulírott anyakönyvvezető
 személy személyesen
 és bejelentette a következő születést:

A törvényes anyja

oszládi és utóneve: _____
 vallása: _____
 állása (foglalkozása): _____
 lakóhelye: _____
 születésbelye: _____
 életkora: _____ éves.

A nyja

oszládi és utóneve: Országos Könyvtartás és Levéltársaság
elnökének Petrovics István
 vallása: evangelikus hitvallású evangélikus
 állása (foglalkozása): háztartásvezető

Lukácsok Emil anyakönyvvezető
 mel. „Lukács”-ról születésbéli
 [15074/1918. B. old. n.] 1918. augusztus 8.
 Matyasovszky
 asztó

Záber zo štátnej matriky narodených z Hodruše (1. 11. 1900), na ktorom je zachytené v dolnej časti meno matky E. B. Lukáča, vľavo hore meno oznamovateľa jeho narodenia a vpravo hore záznam o zmene jeho mena.

bývalý evanjelický učiteľ z Krupiny Karol Kubány), pisateľmi z Pukanca označovaný za jedného z troch najzarytejších panslávov v meste. Pravdepodobne musel z Pukanca aj odísť, pretože záznam o sobášii jeho dcéry Hermíny s Matejom Štelclom z Hodruše sme v Pukanci nenašli.

Hermína Lukáčeková mala s manželom len jednu dcéru Augustu, narodenú 30. júna 1886 v Hodruši. Po smrti manžela však porodila ešte syna Emila Boleslava a dala mu svoje rodné meno Lukáček. Otec ostal neznámy, aj keď rodina vie, kto ním bol.

Ôsmeho mája 1918, teda ani nie 18-ročný, zmenil si Emil Boleslav priezvisko na

L u k á č (záznam o zmene na ministerstve vnútra pod č. 5074/1918 B. M. je poznačený v štátnej matrike z Hodruše pri zázname o jeho narodení). S ktorou rodinou Lukáčovcov z Hodruše sa chcel stotožniť, či s tou, v ktorej účinkoval Andrej Sládkovič, alebo s tou, ktorá pochádzala z Pukanca, rodiska jeho matky, ostane nezodpovedané.

Skutočnosť, že si zmenil meno, dlho nebola známa ani v rodine, čo ma viedlo k jeho nesprávnemu zaradeniu do rodiny Jána Lukáča, garbiara z Pukanca (jeho staršia sestra Anna Lukáčová sa vydala za kováča Alexandra Lukáča, švagra Anny Pischlovej). E. B. Lukáč navštevoval v Brati-

slave rodinu mojej starej matky, lebo dvaja z jej troch synov tu v rovnakých rokoch ako on (1918 – 1922) študovali bohoslovec-tvo. Každý ho spomínal len ako Lukáča. O jeho pôvodnom mene sa dlho nevedelo ani v literárnych kruhoch.

Eva Furdíková, Banská Bystrica

O matrikách na internete

K môjmu príspevku (o podmienkach vý-skumu v Českej republike v Príručke ku ge-nealogickému výskumu 2 – pozn. red.) už bych měl zase plno novinek: na matrikách mohou už zápisy zainteresovaným žadate-lům kopírovat a myslím dělají i výpisy. Je možno žádat i pradědečky a prababičky.

V archivech budou povinné bílé ru-kavičky. Zámorsk razí novou metodu ve

zpřístupňování matrik: jsou ke stažení ce-lé do vlastního počítače. Pak se náhledy chovají jako obrázky jpg a „listování“ je velmi rychlé. Ale chce to pořádný počítač.

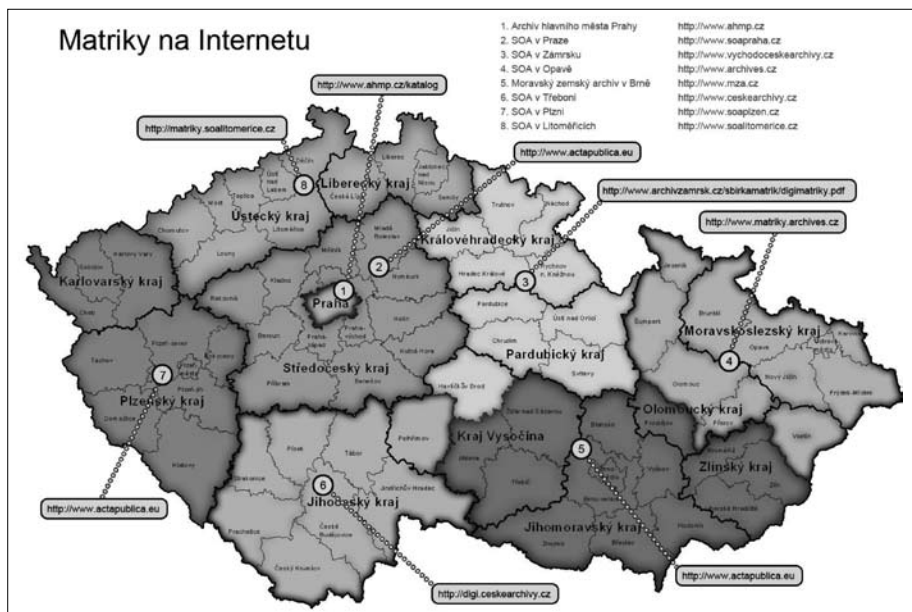
Chystá se digitalizace sčítacích operátů z r. 1921 (nejmíň v Zámrsku a v Třeboni). Tím se obejde nepřístupnost rodných matrik. Informace jsou zatím bez záruky...

Tak už to spustili i v Litoměřicích! Zatím prý asi třetina matrik, do konce roku vše.

*Jiří Ošanec, Olomouc,
16. 11. 2010 a 15. 2. 2011*

Práve som na stránke www.familyse-arch.org našiel pridané nové matriky zo Slovenska.

*Braňo Faško,
Brezno, 27. 3. 2011*

Prehľad českých stránok, na ktorých sú zverejňované matriky na internete. Slovenské sú predbežne zverejňované na stránke www.familysearch.org, odkazy na poľské pozri v príspevku A. Krzemińskiej v tomto čísle.

Návšteva nitrianskych seniorov v Štátnom archíve v Ivanke pri Nitre

Dňa 8. marca 2011 Štátny archív v Nitre zorganizoval pre vyše dvadsať členov Združenia kresťanských seniorov z Nitry-Kalvárie prehliadku svojich priestorov a besedu. Záujem bol veľký, v poslednom období bola to už naša druhá návšteva archívu.

Vypočuli sme si podrobné informácie o najcennejších dokumentov archívu z úst pani riaditeľky Drahošovej. Dr. Keresteš nás zoznámil so svojou knihou – Lexikónom erbov šľachty na Slovensku IV, Nitrianska stolica. V prednáške a následnej besede sa hovorilo o rôznych prameňoch, ale najviac rezonovali údaje o tých, ktoré sa týkali významných osobností a genealógií.

Niektorí už mali za sebou hodiny štúdia matrík a pochválili sa dosiahnutými výsledkami. Vypočuli sme si tiež informáciu o činnosti genealogicko-heraldickej spoločnosti (niektorí sme jej členmi). Všetci dostali posledné číslo jej časopisu.

Touto cestou vyslovujeme vďaka pani riaditeľke Drahošovej aj pánovi Kerestešovi za výklad a čas, ktorý nám venovali. Z archívu sme odchádzali plní dojmov, nadšenia a podaktorí aj s odhodlaním zamyslieť sa nad svojim rodostromom.

Juliana Brezinská

Genealógia v televízii a rozhlase

Česká televízia pripravuje a vysiela dokumenty s rodopisnou tematikou. Zoznámuje divákov o tom, čo sa dá v minulosti vypátrať, ako to robiť, inšpiruje príbehmi genealógov. Môžeme si to pozerať aj na internete: Hledáme své předky <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10267569851-hledame-sve-predky/210572233610001/>

Slávo Vokoun, Bratislava, 8. 1. 2011

Dozvěděl jsem se, že na Silvestra se opět rozjel rozhlasový seriál Kořeny s genealogem Aloisem Sassmannem a tak si můžete letošní i loňský silvestrovský speciál poslechnout zde: http://www.rozhlas.cz/iradio/archiv?p_po=2782. Od minulého pondělí budou Kořeny po celý rok 2011 ke slyšení na stanici Český rozhlas – České Budějovice FM 106,4 a sice v 16:30 hod.

Martin Slaboch, Praha, 12. 1. 2011

Zaujímavý je tiež americký a britský program, v ktorom hľadajú svojich predkov známe osobnosti showbiznisu, väčšinou herci. Sú to vlastne dokumentárne filmy o pátraní v archívoch, knižniciach a v pôvodných lokalitách, kde pôsobili ich predkovia, súčasťou pátrania je zostavenie rodostromu.

Pre nás je mimoriadne zaujímavý napr. príbeh britského herca Stephena Frya, ktorého predkovia pochádzali zo Šuriana a utiekli do Británie. Časť dokumentu natáčali v Šuranoch a v jednom našom archíve. Našla som k nemu aj článok: <http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-3208625,00.html>.

Momentálne produkuje takýto seriál televízia NBC pod názvom „Who do you think you are?“ Majú tam aj úvodné diely, kde sú návody na genealogický výskum. Sú prístupné na nete: <http://www.nbc.com/who-do-you-think-you-are/video/categories/newest/p/1/>

Srdečne,

Gaba Dudeková, Nitra, 6. 2. 2011

NENÍ DOBRĚ BÝTI ČLOVĚKU SAMOTNĚMU... O MANŽELSTVÁCH

V Bošackej doline žije mladý muž Adam Fraňo, o ktorom spískali poverčivé ženy, že má *bielu pečeň*, a preto mu každá žena do roka umrie. S prvou ženou, ktorá bola silná roba a nevedela ani, čo je choroba, žil ani nie celý rok, lebo mu po pôrode umrela v prešporskej nemocnici.

Nezadlho potom oženil sa po druhý raz a vzal si dievku dobráka, o ktorej sa hovorilo, že ani žľč nemá, lebo sa s nikým nikdy nevadila, kriky nerobila a bola ku každému zdvorilá a úslužná. Na jar sa vybral s ňou na poľné roboty do Mošonskej stolice, kde v pozdné leto na horúčku (týfus) ochorela, takže musela byť dodaná do prešporskej nemocnice, kde o pár dní umrela.

Keďže v dome ženské ruky nevyhnutne potreboval, oženil sa po tretí raz. Táto ženba mu už išla ťažko, lebo sa ho slobodné dievky báli pre jeho údajne bielu pečeň. Konečne si nahovoril staršiu dievku, na jedno oko slepú, ktorá už bola mala za slobodna dieťa, a dobre s ňou nažíval, lebo bola pracovitá a domácnosť mu viedla dobre. Ale aj s touto žil len asi jeden rok, lebo minulej jeseni i tá mu umrela.

Teraz je tam mnoho ľudí, ktorí tomu sväto veria, že tento Fraňo má *bielu pečeň*, lebo veď, hľa, umreli mu tri ženy, keď každá sotva rok s ním prežila. Som zvedavý, či slobodná (panna alebo *prespanka*, *deflorata*) pôjde za neho, alebo to vdovec bude probovať s vdovou, ktorá sa ani jeho *bielej pečene* nenaláká.

Pri tejto príležitosti spomeniem, že v Haluziciach žil asi 40-ročný muž J. K., ktorý mal roku 1866 tri ženy, jednu po druhej. Prvá mu umrela v januári, hneď nato na fašiangy oženil sa po druhý raz. Táto druhá žena mu umrela koncom leta na cholera, keď s ňou sotva sedem mesiacov prežil. Keďže býval v svojom domku sám ako prst, pomyslel si, že „není dobre býti člověku samotnému“ a oženil sa v jeseni po tretí raz. Táto tretia žena ho však prežila. O tomto sa nehovorilo, že má *bielu pečeň*.

Jozef Ľudovít Holuby, 1911

Holuby, J. Ľ. *Národopisné práce*. Bratislava 1958, s. 266 – 267

„My moslimovia,“ hovorí Mansúr Míján, „máme právo mať naraz štyri ženy. Ale Korán žiada, aby sme sa rovnako správali ku všetkým.“

„Ako rovnako?“ pýtam sa ho.

„Nuž tak. Keď jednu obdarujete, treba ostatné obdarovať rovnocenným darom. Keď jednu poláškaš, treba poláškať aj ostatné. Slovom, rovnako vo všetkom. To však nemôže vydržať ani jeden muž. Zaiste preto vydal Prorok, nech je sväté Jeho meno, zákon, aby si muž nebral zbytočne veľa žien. Rozvod je u nás veľmi jednoduchý. Muž povie žene alebo žena mužovi pri svedkoch tri razy slovo ‚talak‘ – a už sú roz-

vedení. No keď muž oľutuje svoj čin a chce ženu naspäť, môže to urobiť iba potom, keď sa tá vydá za iného a rozvedie sa s ním. Vtedy sa s ňou môže znovu oženiť. Robí sa to preto, aby sa zbytočne neplytvalo ‚talakmi‘, keď vzplanie hnev.“

Od nášho spolucestujúceho sa dozvedáme, že titul haidarabádskeho vládcu je „Jeho Najsvetlejšia výsosť Nizám“, že sa volá Osman Alí a pokladá sa za najbohatšieho človeka na svete. ... Nizám má päťdesiatosem oficiálnych žien a ešte dvesto polooficiálnych. Po smrti jeho otca ostalo tristošesťdesiat žien; stareny ubytovali v mimomestských palácoch a mladé ženy znovu povydávali.

So zimnou sviežosťou sa začínajú v paláci zábavy. Pricestuje mladý mahárádža z Balsaru. ... sympatizuje s nacionálnou Indiou, vydáva pokrokové zákony, zrušil v Balsare mnohoženstvo – a sám porušil svoj vlastný zákon. Ako ženatý sa zalúbil do vydatej príbuznej siligurského mahárádžu. Hinduisti nemajú rozvod, preto balsarský mahárádža žiadal, aby jeho vyvolená prestúpila na islam, rozviedla sa so svojím manželom, vydala sa za moslima, rozviedla sa s ním, prestúpila opäť na hinduizmus a vydala sa zaňho, čo ona aj urobila.

*Viera Lubošinská, 40-te roky minulého storočia
Lubošínská, V. Indický denník. Piešťany 2006 – 2007, s. 41 – 42, 103, 110, 219*

„So sobášmi sa kšeftuje veru aj dnes – napríklad v arabských krajinách či Turecku,“ hovorí režisér o tom, prečo je aj v 21. storočí Predaná nevesta stále aktuálna téma.

*Z rozhovoru s českým choreografom Pavlom Mikuláštičkom,
ktorý v Slovenskom národnom divadle režíroval Predanú nevestu Bedřicha Smetanu.
Jozef Švolík, Facka za Predanú nevestu. Žurnál, 12/2009, s. 44*

V niektorých častiach Tibetu neexistuje manželský zväzok a tiež sa tam nevykytuje žiarlivosť, napriek tomu, že chápeme, že manželstvo je ďaleko vyšší stav. Tibeťan nepozná onen povznášajúci pocit, že má cnostnú, počestnú ženu, rovnako ani nedokáže prežívať onú stravujúcu žiarlivosť počestného manžela či výčitky vzbudzované neverou.

*Svámí Vivékánanda, 1896
Vivékánanda, S. Čtyři knihy o józe. Práslavice 2006, s. 133*

Na jar roku 2011 vyšla dlho očakávaná publikácia M. Glejteka *Súčasná cirkevná heraldika, venovaná známej, no doposiaľ menej viditeľnej časti tvorby nášho popredného heraldika, zakladajúceho a čestného člena Slovenskej genealogicko-heraldickej spoločnosti Zdenka G. Alexyho (1922)*. Po vydaní diela sme pána inžiniera Alexyho požiadali o osobné spomienky, týkajúce sa jeho pôsobenia v oblasti heraldiky.

POL STOROČIA ZASVÄTENÉHO HERALDIKE

Zdenko G. Alexy

Keď sa zamýšľam nad svojou heraldickou činnosťou, vyvstáva mi tiež otázka, odkedy sa venujem tejto pomocnej vede historickej a tiež umeleckému stvárneniu erbov. Väčšina mne známych, ktorí pôsobia na tomto poli, študovala na filozofickej fakulte históriu a taktiež jej pomocné vedy. U mňa tomu tak nebolo. Do tejto oblasti ma uviedol môj otec Gustáv (1892 – 1956).

Neviem, v čom korenila jeho záľuba, nezabudnem však na to, že pamiatkou na jeho pôsobenie na talianskom fronte bol erb nájdený v kamenných troskách domu niekde v kraji Friuli. Ako cisársky dôstojník nemal ťažkosti s jeho dopravou do rodného Liptova a tam umiestnil tento artefakt na priečelie poschodového domu svojho strýka Emila Alexyho (1860 – 1937) v Liptovskom Mikuláši. Už v mladých rokoch som ho obdivoval pri občasných návštevách týchto končín. Po úmrtí môjho prastrýka Emila dom predali, neskôr zvalili a po heraldickom artefakte neostala stopa.

Tento ojedinelý prípad nebol však jediný, ktorým ma otec uviedol do tejto problematiky. Ako začínajúceho stredoškoláka brával ma na poučné prechádzky starým mestom bratislavským a tam ma upozorňoval na staré paláce, ktoré mali na priečelí erby. Zašli sme tiež viackrát do Dómu sv. Martina, kde ma upozornil na erby cirkevných hodnostárov v chráme samom a najmä v oblokokoch. Poukazoval tiež na rozdiely medzi šľachtickými a cirkevnými erbami. Takto som prišiel k základným poznatkom, za čo všetko vďačím svojmu otcovi. Po rokoch mal som možnosť zoznámiť sa s prácou Jany Oršulovej *Heraldické pamiatky Bratislavy* (Vydavateľstvo A. Marenčin, 2007), ktorá obsahuje mnohé pre mňa doplňujúce údaje a vysvetlenia.

Nemožno sa preto diviť, keď ako maturant som vyslovil želanie zapísať sa na filozofickú fakultu a študovať históriu a niektorý z cudzích jazykov. Táto myšlienka narazila však na odpor mojej matky, ktorá presadila, aby som sa zapísal na nedáv-

no založenú bratislavskú vysokú obchodnú školu. Viedlo ju k tomu viac dôvodov, okrem iného vtedy už zhoršujúci sa zdravotný stav môjho otca. Od jesene 1942 som študoval na ekonomickej vysokej škole vo Švajčiarsku, neskôr som bol činný v Británii. No záujem o erby som prejavoval i naďalej. V rámci možností daných vojnovými rokmi som sa snažil kupovať zahraničnú heraldickú literatúru.

Od roku 1950 bol som s rodinou opäť usadený v Bratislave a v nových podmienkach som hľadal uplatnenie. Nebolo preto veľmi času myslieť na erby. No prekvapil ma rad príspevkov R. Kuneša uverejnených v roku 1957 postupne vo viacerých číslach periodika *Tatranské noviny*. Podľa môjho úsudku tam publikované erby desiatich tatranských osád neboli v súlade s pravidlami heraldiky a okrem toho nenadväzovali na symboly miest a obcí, v chatároch ktorých sa nachádzajú. Usúdil som, že nemá zmysel vyjadriť v tomto periodiku alebo inde svoj kritický nesúhlas, ale že jedine správne bude vypracovať a predložiť na patričnom mieste inú alternatívu.

Poznal som vtedy v levočskom archíve činného Ivana Chalupeckého, ktorý mi ochotne poskytol informácie o týchto komunálnych erboch a v roku 1958 som mohol Národnému výboru v Smokovci predložiť svoju predstavu o erboch vtedajších mestských častí a chát vo Vysokých Tatrách. Všetky boli akceptované a postupne vo farbe mnou poskytnuté. Podľa poznatkov, ktoré som vtedy mal o súčasnej tvorbe nových komunálnych erbov v Nórsku a vo Fínsku, považoval som za správne vkladať do týchto novotvarov prvky z rastlinnej a živočíšnej ríše a, ak možno, symboly prevzaté z artefaktov (väčšinou pečiatok) príslušných obcí.

Komunálna heraldika na Slovensku zaoberala sa v tej dobe len štúdiom mestských a obecných erbov. Nemožno sa preto diviť, že moje novotvary nenachádzali kladné prijatie ani na Filozofickej fakulte bratislavskej univerzity, ani, na dlhší čas, v Heraldickej komisii. K publikovaniu týchto vecí došlo až v roku 1982, keď som mal možnosť zúčastniť sa XV. kongresu Académie internationale d'héraldique v Madride, kde som predniesol obširny referát o nových erboch vo Vysokých Tatrách, ktorý bol zverejnený v materiáloch kongresu. V roku 1988 publikovala vo svojej ročenke tento text a vyobrazenia heraldická spoločnosť Der Wappen-Löwe v Mníchove. V slovenskom znení je táto štúdia k dispozícii v čísle 2/1991 *Genealogicko-heraldického hlasu* na stranách 9 – 18. Na okraj sa žiada pripomenúť, že člen fínskej heraldickej spoločnosti, prítomný na madridskom kongrese, mi prišiel tam gratulovať k riešeniam, ktoré som prijal a venoval mi vtedy práve vydanú knihu *Suomen Kuunnallisvaakunat* o fínskych komunálnych erboch.

Ako bolo spomenuté, mnou aplikované riešenia obsahu erbových štítov sprvoti nenachádzali súhlas najmä v akademickej obci, no mesto Vysoké Tatry erby začalo čoraz častejšie používať napr. na informačných tabuľkách a na tlačенých propagačných materiáloch. K formálnej registrácii Heraldickým registrom však nedochádzalo. Zlom nastal až vtedy, keď po vytrhnutí celého historického štrbského chatára z „područia“ mesta Vysoké Tatry vplyvným starostom Sýkorom, vyhovel Heraldický register jeho žiadosti a registroval moje erby Tatranskej Štrby (T-133/2008) a Štrb-

ského Plesa (S-395/2008), lokalít ležiacich v spomenutom chotári. Oba boli publikované v ôsmom zväzku *Heraldického registra Slovenskej republiky*. Je pravdepodobné, že pod vplyvom tohto sa rozhybalo aj mesto Vysoké Tatry a začiatkom roku 2011 požiadalo Heraldický register o registráciu erbov ostatných svojich mestských častí. Tejto žiadosti bolo vyhovené. Po vyše päťdesiatich rokoch od vzniku týchto erbov na objednávku vtedajšieho MNV. Publikované by mali byť v deviatom zväzku HR SR.

Do oblasti komunálnej heraldiky spadajú aj erby vyšších územných celkov, na Slovensku ide o kraje. V roku 2001 bolo zákonom stanovené, že symboly krajov (erby, vlajky, štandardy predsedu) si kraje určujú samy. Na rozdiel od miest a obcí Heraldická komisia tu tieto symboly nemohla určovať, rozhodnutie príslušného krajského orgánu jej prichodilo len registrovať. Považujem za potrebné na tomto mieste oceniť prístup vtedajšieho vedenia Heraldickej komisie vzdor tomu uplatniť svoju autoritu v tejto oblasti, zaoberať sa týmito symbolmi a predložiť vedeniam krajov svoje príslušné návrhy.

Z troch návrhov vybrala komisia moje ako najvhodnejšie. Mali zjednodušený obsah erbových štítov stolíc, ktorých územia úplne alebo sčasti spadali do príslušného kraja. Dva kraje túto koncepciu neprijali. Trnavský umiestnil do štítu mestský znak Trnavy, znak prešporskej stolice a symboly troch riek. U Nitry došlo k neočakávanému povýšeniu znaku Nitrianskej stolice na symbol kraja, aj keď územne je táto koncepcia nemiestna. Ostatných šesť krajov prevzalo moje návrhy s nepodstatnými úpravami.

Takto riešené erby krajov následne Heraldická komisia registrovala a boli zverejnené v treťom zväzku Heraldického registra SR (2003) na stranách 230 – 245. Obširnú štúdiu o vzniku erbov krajov som napísal a bola publikovaná s mnohými farebnými a čiernobielymi ilustráciami v periodiku *Archivum Heraldicum – Archives Héraldiques Suisses* v zošite 2002-II na stranách 133 – 140.

Viac ako desiatku mnou navrhnutých mestských a obecných erbov prijal Heraldický register a boli zverejnené v jeho príslušných zväzkoch.

Pri príprave obsahu erbov slovenských krajov využil som aj poznatky získané štúdiom heraldiky aplikovanej vo viacerých krajinách pri tvorbe erbov väčšinou samosprávnych územných jednotiek. V tejto práci som pokračoval aj po schválení mojich návrhov erbov našich krajov a definitívnu podobu získala, keď boli zhromaždené informácie zo všetkých európskych krajín. Ide vcelku o 1050 erbov. Ich pôvod je nerovnaký. Od stredovekých erbov švajčiarskych kantónov a britských grófstiev až po erby francúzskych regiónov prijatých v polovici 20. storočia. Táto práca presahujúca dvesto strán je pripravená na vydanie v knižnej podobe. Je svojou povahou blízka knihe Viliama Mruškoviča *Európa jazykov a národov na prahu tretieho tisícročia*, ktorú vydala Matica slovenská v roku 2008. Obe sú zamerané na všetky európske krajiny.

Ťažiskom mojej heraldickej činnosti sa stali erby cirkevných ustanovizní a hodnostárov. Miroslav Glejtek sa podujal v roku 2009 zhrnúť a vyhodnotiť tieto moje

aktivity. V roku 2011 uzrela svetlo sveta jeho kniha s titulom *Súčasná cirkevná heraldika v tvorbe Zdenka G. Alexyho* (151 s.), ktorú vydala Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť v Martine. Je v nej vyobrazených 340 mojich heraldických artefaktov, z toho je 33 exlibrisov biskupov a iných cirkevných hodnostárov. Jadro tvoria mnou vytvorené erby diecéz, kapitúl, dekanátov a farností. Žiada sa upozorniť, že 134 z nich sa týka ustanovizní a osôb v Čechách, na Morave a v Sliezske.

K obsahu mnou vytváraných erbových štítov v oblasti cirkevnej heraldiky žiada sa poznamenať, že ho tvoria zásadne atribúty svätých. U osôb to môže byť svätec, ktorého meno armiger nosí, prípadne zasvätenie kostola, v ktorom bol pokrstený. Komplikácie nastanú často pri mariánskych atribútoch, ktorých počet je obmedzený a nezodpovedá veľmi častému zasväteniu chrámov Panne Márii. U erbov dekanátov nemožno bez ďalšieho prevziať za heraldický symbol atribút zasvätenia farského kostola mesta alebo obce, podľa ktorého je pomenovaný dekanát, pretože na tento atribút má nárok predovšetkým erb farnosti sídliacej v tejto lokalite. Prax ukázala, že pre erb dekanátu je vhodné zvoliť atribút najstaršieho chrámu na území dekanátu.

K problematike cirkevných erbov som sa dostal v roku 1975 pri návšteve Spišskej Kapituly, kde som bol prijatý Mons. Š. Garajom-Revajom, toho času apoštolským administrátorom diecézy, ktorý prejavil súhlasný záujem o moju koncepciu spišskej diecézy, znakov jej dekanátov a farností. Ide úhrnom o 55 erbov. Ich pôvod, popis a vyobrazenia spracoval Glejtek rovnako ako u ostatných diecéz. Nepovažujem preto za vhodné opakovať tu jeho zistenia a závery a odkazujem na jeho spomenutú knižku. Pre úplnosť chcem v skratke spomenúť len toľko, že takto som spracoval erby ustanovizní v diecéze košickej, rožňavskej, gréckokatolíckej prešovskej a košickej. Glejtekov som bol radami nápomocný pri jeho rovnakej práci venovanej diecéze žilinskej a nitrianskej a s Markom Ghilányim sme riešili túto problematiku v arcidiecéze bratislavskej, kde viacero farností má erby mnou stvárnené pred polstoročím. Predmetné erby som nedávno navrhol aj pre diecézu banskobystrickú, kde by sa mal v krátkej dobe uzavrieť schvaľovací proces.

Moje artefakty z tejto oblasti boli uverejnené vo viacerých schematizmoch a tiež v rade odborných periodík. Musím v tejto súvislosti spomenúť knihu Pawla Dudzińskiego *Współczesna heraldyka i zwyczaj heraldyczny w kościołach chrześcijańskich*, 2 zväzky, Varšava 2007, kde je publikovaných a komentovaných 14 mnou vytvorených erbov cirkevných hodnostárov a 24 erbov takýchto ustanovizní, všetky vo farbe.

Ďalšou oblasťou, ktorej som sa venoval, sú náprsné dekorácie kanonikov. Ako artefakty patria ony do faleristiky, tiež jednej z pomocných vied historických. Ako stredoškólak, ovládajúci čím ďalej, tým lepšie latinčinu, chodieval som do dómu na pontifikálne omše a v pobočných vyvýšených sedadlách v sanktuáriu boli na týchto službách božích vždy viacerí kňazi, ktorí mali na hrudi zvláštny kríž na zelenej páske. To bol môj prvý kontakt s náprsnými kanonickými dekoráciami. O desiatky

rokov neskôr oboznámil ma Lubomír Jankovič so svojou zbierkou exlibrisov, medzi ktorými boli viaceré patriace ostrihomským kanonikom. Vyznačovali sa tým, že erbový štít majiteľa bol v spodnej časti ovinutý páskou, na ktorej bola zavesená križová dekorácia. Najstaršie z nich pochádzali z konca 18. storočia. Keďže bolo zrejmé, že tu ide nielen o faleristický, ale aj o heraldický artefakt, zaujímal ma pôvod týchto dekorácií a tiež odkedy a prečo ich nositelia považovali za primerané vložiť vyobrazenia dekorácie do erbu.

Keď som sa začal zaoberať pôvodom týchto dekorácií, dostal som sa v Rakúskom štátnom archíve k materiálom, ktoré sa týkali podujatia viedenskej Spojenej dvorskej kancelárie z roku 1832. Bolo ním uložené všetkým guberniám oznámiť a doložiť okrem iného tiež existenciu kanonických dekorácií na ich území. Z tohto obširného archívneho materiálu bolo možné tiež zistiť, že pred rokom 1753 dostali niektoré katedrálna a kolegiátne kapituly privilégium týkajúce sa takýchto dekorácií od Svätej stolice alebo od príslušného diecézneho biskupa. No po roku 1753 to bola nie cirkevná vrchnosť, ale panovník, ktorý takéto privilégiá udeľoval.

Ako prvá dostala takéto privilégium katedrálna kapitula v Tournai v dnešnom Belgicku. Keďže písomná komunikácia bola neúspešná, vycestoval som do Tournai, kde som získal prístup k príslušným archívnym materiálom, z ktorých vyplynulo, že kapitula v Tournai bola dobre informovaná o dianí v tejto sfére v susednom Francúzsku. Tam totiž kráľ, po predchádzajúcom odsúhlasení Svätou stolicou, udelil v roku 1745 takéto privilégium metropolitnej kapitule v Lyone. Krátko nato, v roku 1752, adresovala kapitula v Tournai panovníčke Márii Terézii svoju žiadosť, v ktorej upozornila na to, že francúzsky kráľ získal súhlas Svätej stolice. Dokument udeľujúci cisárske privilégium kapitule v Tournai je datovaný 14. 7. 1753. Podľa francúzskeho vzoru boli tak na svetskú vrchnosť prevedené oprávnenia, ktoré dovtedy náležali cirkevným hodnostárom.

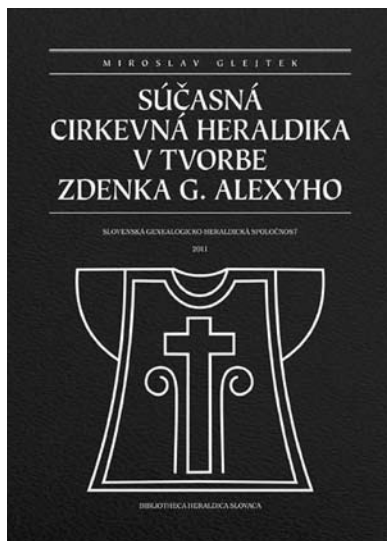
Ďalšou otázkou je, ako sa táto dekorácia dostala do erbov jej nositeľov. Z ilustračných materiálov, ktoré má Jankovič, možno usúdiť, že potom, čo ostrihomska kapitula dostala cisárske privilégium (1777), ako jeden z prvých Martin Görgei (zeman zo spišského Hrhova), ako kanonik ostrihomský, začal aplikovať ako súčasť svojho erbu vyobrazenie tejto dekorácie. Je zrejme na mieste domnieť, že alebo armiger sám alebo kreslič, ktorý pripravoval podklady pre tlač exlibrisu, poznal aj mimouhorsku prax, ktorá takto do erbu vkladala vyobrazenie náprsnej dekorácie. Podrobne o tom informuje Otfried Neubecker vo svojej štúdii *Ordensritterliche Heraldik* (periodikum INFO, Mníchov 1985), kde dokladá, že nielen svetské rytierske rády, ale aj cirkevné, medzi iným kapituly, v nemeckom priestore vkladajú svoje rádové dekorácie takýmto spôsobom do osobných erbov. Je preto možné, že toto je cesta, akou sa v ostrihomskej (a nadväzne celouhorskej) praxi uviedli kanonické dekorácie do erbov aplikovaných najprv v exlibrisoch, neskôr všeobecne.

Na rozličných medzinárodných konferenciách a kolokviách som sa zoznámil s radom heraldikov, s inými som bol v písomnom styku. Skrsla vo mne otázka, či

títo v heraldike činní majú aj vlastný erb. Oslovoval som ich a výsledok bol nečakaný, pretože až na výnimky všetci erbové znamenie mali a používali ho na svojom exlibrise. Niekoľkí ma požiadali, aby som im heraldický exlibris navrhol a dali mi k dispozícii svoj erb. Bolo mi ľúto nezhrnúť toto množstvo výtvarných informácií vhodným spôsobom a začal som pripravovať ich knižné vydanie, kde okrem heraldického exlibrisu budú aj životopisné údaje o jeho užívateľovi. Keďže pochádzali z radu krajín, rozhodol som sa textovú časť prezentovať alternatívne v niektorom zo svetových jazykov. Názov zbierky musel byť jazykovo neutrálny, znel preto *Ex Libris Armales curriculis vitae adnexis contemporaneorum de arte et scientia armorum bene meritorum*. Vyšli tri zväzky, v rokoch 1983, 1984 a 1985; vydal ich Böhlau Verlag vo Viedni v náklade 300 exemplárov. Každému z prezentovaných úhrnom 219 armígerov je venovaná jedna dvojstrana, naľavo text, napravo vlepенý exemplár exlibrisu, čiernobiely alebo farebný.

Bol som milo prekvapený, keď mi navrholo dánske vydavateľstvo Forlaget Exlibristen vydanie súborného prehľadu mnou vytvorených heraldických exlibrisov. Pod titulom *Heraldiske Exlibris Zdenko G. Alexy* vyšiel roku 1990 tento prehľad ako samostatná knižka. Obsahuje 150 exlibrisov, ktoré som vytvoril v rokoch 1974 až 1986. U každého je reprodukované plné znenie textu nachádzajúceho sa pri erbom vyobrazení. Ako príklady sú k textu vlepенé postupne exlibrisové lístky týchto nositeľov: Mons. J. Plank – 1974, Louis Mühlemann – 1982, W. E. P. L. Drummond-Murray – 1984, Sean O'Driscoll – 1986, Arthur Stuart Daley – 1986, von Halem – 1986, Antonius Marchio Toraldo – 1985, Paulus Franciscus Princeps Boncompagni Ludovisi – 1986, Roman Kováč – 1987, Clara Nevéus – 1985.

Týmto prehľadom končím informáciu o svojej doterajšej heraldickej činnosti, ktorá nezostáva uzavretá najmä v oblasti cirkevnej heraldiky.

Miroslav Glejtek

**SÚČASNÁ CIRKEVNÁ HERALDIKA
V TVORBE ZDENKA G. ALEXYHO**

Zdenka Alexyho, uznávaného heraldika a heraldického výtvarníka zo Slovenska, preslávili najmä heraldické exlibrisy a publikácie vydávané v zahraničí. Úspešný bol však aj v oblasti cirkevnej heraldiky. V priebehu niekoľkých desaťročí vytvoril stovky erbov pre inštitúcie a predstaviteľov rímsko- a gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku, v Čechách, na Morave i inde. Publikácia približuje autora a jednu pozoruhodnú oblasť jeho celoživotnej tvorby.

*Pevná väzba, 152 strán, formát A5, vyše 350 kresieb
a farebných vyobrazení*

Vyšlo v máji 2011

Cena: 12,50 € (+ poštovné)

Členovia majú 10% zľavu

Objednávky

www.genealogy-heraldry.sk/slo/objedna.html

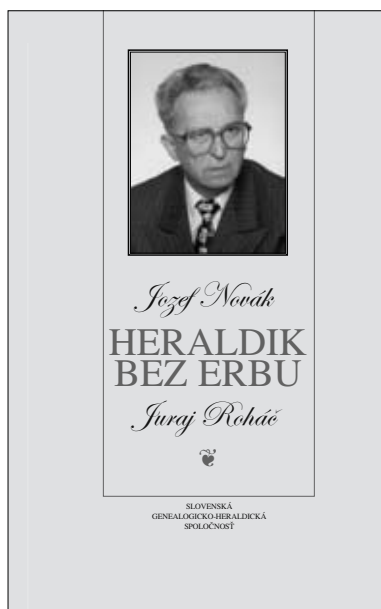
genealogy@snk.sk

TEL.: 043-245 14 59

SGHS, Nám. J. C. Hronského 1, 036 01 Martin

NOVINKY Z KNIŽNEJ PRODUKCIE

Slovenskej genealogicko-heraldickej spoločnosti

Jozef Novák – Juraj Roháč **HERALDIK BEZ ERBU**

Životný príbeh popredného slovenského heraldika, univerzitného profesora Jozefa Nováka jeho vlastnými očami a očami jedného z jeho žiakov (s kompletnou bibliografiou jeho prác). Dielo získalo Cenu Slovenskej historickej spoločnosti pri Slovenskej akadémii vied (2011) a titul Kniha Turca 2010.

Pevná väzba s prebalom, 152 strán

vyšlo v novembri 2010

Cena: členská 10,00 € (+ poštovné)

Členovia majú 10% zľavu

Objednávky

www.genealogy-heraldry.sk/slo/objedna.html

genealogy@snk.sk

TEL.: 043-245 14 59

SGHS, Nám. J. C. Hronského 1, 036 01 Martin

PRÍRUČKA KU GENEALOGICKÉMU VÝSKUMU na Slovensku a v slovacikálnom zahraničí 1

(pevná väzba, 250 strán, bohato ilustrovaná)

Prvá slovenská príručka ku genealogickému výskumu. Prináša podstatné fakty o rodopise a základné informácie o tom, ako a kde nájdete údaje o svojich predkoch a príbuzných.

*Cena: 15,00 € (+ poštovné)**

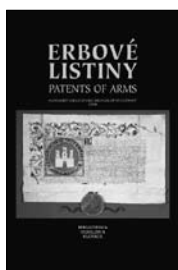

PRÍRUČKA KU GENEALOGICKÉMU VÝSKUMU na Slovensku a v slovacikálnom zahraničí 2

(pevná väzba, 270 strán, bohato ilustrovaná)

Dielo voľne nadväzuje na čitateľsky úspešný prvý zväzok rovnomennej práce. Popisuje trasy, ktorými kráčali naši predkovia a príbuzní po svete, sprevádza čitateľa po našich i zahraničných archívoch.

*Cena: 15,00 € (+ poštovné)**

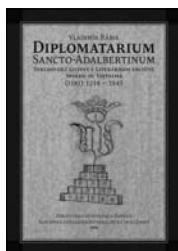

ERBOVÉ LISTINY

(pevná väzba, 240 strán, početné farebné vyobrazenia)

Dokumenty, ktoré priťahujú pozornosť každého, koho zaujímajú dejiny šľachty. Ako vznikali, kto ich udeľoval, čo obsahujú, kde sa dajú nájsť? Na tieto i ďalšie otázky odpovedá kolektív autorov v jedinečnom zborníku z medzinárodnej konferencie.

*Cena: 10,00 € (+ poštovné)**

DIPLOMATARIUM SANCTO-ADALBERTINUM

Stredoveké listiny v Literárnom archíve Spolku sv. Vojtecha (1181) 1214 – 1543

Vladimír Rábik

(pevná väzba, 360 strán)

Práca zverejňuje listiny z archívov Medňanských, Drágfiovcov a Vl-kovcov. Prináša mnohé doposiaľ neznáme údaje o uhorských a iných rodoch.

*Cena: 10,00 € (+ poštovné)**

Z KNIŽNEJ PRODUKCIE

Slovenskej genealogicko-heraldickej spoločnosti

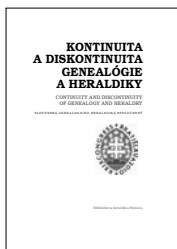

MEDZI MLYNMI A BANKAMI **Dejiny rodu Makovickovcov** **Zdenko Ďuriška**

(pevná väzba, 380 strán, 22 tabuliek, 350 fotografií)

Sága slovenského podnikateľského rodu, ktorého členovia výrazne zasiahli do života Slovenska a Slovákov. Dielo ocenené prvým miestom v súťaži Najlepšie genealogické práce (2005)

*Cena: 15,00 € (+ poštovné)**

KONTINUITA A DISKONTINUITA **GENEALÓGIE A HERALDIKY**

(pevná väzba, 240 strán, formát A5)

Kolektív autorov komentuje a ilustruje vývoj bádania v oblasti heraldiky a genealógie na Slovensku aj iných krajinách. Dielo reprezentovalo Slovensko na XXIX. Medzinárodnom kongrese genealogických a heraldických vied roku 2010 v Stuttgarte.

*Cena: 10,00 € (+ poštovné)**

K DEJINÁM GENEALOGICKÉHO VÝSKUMU **na Slovensku**

(lepená väzba, asi 100 strán)

Stovky jednotlivcov a desiatky inštitúcií sa podieľali na výskume príbuzenských vzťahov našich predkov. Táto publikácia – zborník z rovnomennej konferencie z roku 2006 – približuje pôsobenie mnohých z nich.

*Cena: 6,00 € (+ poštovné)**

Objednávky

www.genealogy-heraldry.sk/slo/objedna.html

genealogy@snk.sk

TEL.: 043-245 14 59

SGHS, Nám. J. C. Hronského 1, 036 01 Martin

** Členovia majú 10% zľavu*

V Ý Z V A

Milí bádatelia!

MÁTE DOMA HISTORICKÚ ERBOVÚ LISTINU?

Vlastníte jej kópiu, odpis, alebo viete o niekom,
kto vlastní takéto dokumenty?
Upozorníte nás na ne, prosím.

Tri roky v spolupráci s našimi archívami,
múzeami a ďalšími inštitúciami pripravujeme monumentálny
SÚPIS ERBOVÝCH LISTÍN NA SLOVENSKU.

Dielo chceme vydať tlačou.

Radi by sme doň zahrnuli aj vyobrazenia erbových listín
z vašich či iných súkromných zbierok.

Ďakujeme vám za akékoľvek informácie.
Poskytnite nám ich, prosím, na adrese:

Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť
Nám. J. C. Hronského 1, 036 01 Martin
milan.sismis@snk.sk
Tel.: 043-245 14 59

Ďalšie informácie nájdete na
www.genealogy-heraldry.sk/slo/supis.html

FROM THE CONTENTS

Bernard Jozef Meliš: *Several specifying notes on the family tree of magister Donč* 3

Magister Donč (Donch, 1277/78 – 1345), the head (count) of Zvolen, Győr and Komárno counties, belongs to the most prominent personalities of the Slovak and Hungarian history of the 14th century. He came from a family whose members held notable state offices from the first quarter of the 13th century. In the beginning we see him among the aristocracy supporting Matúš Čák (Matthias Csák), whom he parted from around 1312 and he became a follower of the king Charles Robert. The king used Donč's services in the diplomatic and military fields, acknowledged him as a good advisor and in 1333 he granted him Komárno Castle (with the estate), located only a stone's throw from the royal seat in Visegrád. After publishing an extensive study on the life of magister Donč, in this contribution, the author gives some more precise data about the family tree published by the Hungarian historian P. Engel. Based on the contents of the documents concerning the village of Zumberg (today a part of Pezinok), he narrows the time of Donč's death and the death of his eldest son Ladislav. Donč died very shortly after making his 'will' of 20th June 1345, Ladislav sometime between 19th October 1345 and 22nd March 1347, or 26th February 1349.

Libor Bernát: *The Kalinka family* 7

In the 16th century, Reformation brought about changes in Hungary (in Slovakia), which influenced life of one major and authoritative societal elite. Preachers and teachers, who accepted Reformation, began to start their own families. In that time, the Kalinkas were among the most prominent ones too. They came from Ružomberok in the north of Slovakia. They devoted themselves to teaching, preaching and clerical-organisational activities within several generations. Many of them became high clerical (evangelical) dignitaries. They nurtured relations with influential magnate families and scholars; they were active in the field of literature and in 1620 nobilified. The most powerful ones of them lived in exile in Germany in the town of Zittau in Lower Saxony after the start of Counter-Reformation. The author follows their origin, family relations and fortunes. He describes the seal of the evangelical superintendent Joachim Kalinka (1601/2 – 1678), so far the only one imprinted with the coat of arms of the Kalinkas. It is deposited in the Austrian State Archives in Vienna.

Peter Keresteš: *Unknown Ujlak branch of the Forgáčs* 25

In the past, the Forgáč family (Forgách, Forgács) of Gýmeš (Jelenec) belonged to the most influential aristocratic families of Slovakia and Hungary. They had local background and as late back as from the 13th century they continually contributed to political, economical and cultural development in their homeland. Although their

history was most probably dealt with already at the beginning of the 20th century and also in the publication published recently, their Ujlak branch named after the Ujlak estate near Nitra (since 1948 Veľké Zálužie), however, surprisingly slipped the attention (data about it are missing, for example, in the latest, so far the most detailed genealogic chart published by the Hungarian researcher M. Szluha). The most important representative of this lineage was the earl Mikuláš Forgáč (1731/33 – 1795), “the hereditary lord of the estates Sečany, Halič and Ujlak”, the first secular head (count) of Nitra county, a prominent Enlightenment politician, patron and bibliophile. The author clarifies the historical context of the start of this branch of the Forgáčs and brings new information about their life. It was made possible also by the recent discovery of church registers of Veľké Zálužie parish dating from 1691 – 1828. Many members of the described lineage rest in the crypt of Roman-Catholic church in Ujlak. The descendants of this family do not live in Slovakia any more.

Marek Ďurčo: *Noble families from Zemianske Mitice until the 18th century*

38

Records about families from Zemianske Mitice (at present a part of Trenčianske Mitice, Trenčín district, Western Slovakia) first appeared in the 13th century. Although so far they have not allowed reconstruction of detailed genealogies, they can serve as materials for the future research. It is assumed that families in this village with the lower gentry were the branches of originally the only ancient noble family of the Mitickýs (of Mitice).

Peter Brindza: *Coats of arms and seals of nobiles from Trnovo 1599 – 1701*

50

Hungarian lesser nobility apparently did not start to use coats of arms until the development of county administration activities, i. e. in the second half of the 14th century. In that time counties (seats) did not have own seals, officials used only their own ring seals. If the particular official did not have one, the circumstances forced him to have it made. Their descendants usually took on the selected coat of arms on it too, thus making it a symbol of the whole family. The author illustrates this process with an example from a later time – with development of the seal symbols of the descendants of related families from the village of Trnovo (in Martin district, Central Slovakia).

The issue also deals with genealogic services of the Polish State Archives (A. Krzemińska), unusual Hungarian names of months as they appear in the church registers of some areas of Slovakia in the 19th century (M. Rímsky), proposals by the Catholic priest-healer František Madva (1786 – 1852) to change marriageable age limit from 12 (in women), or 14 (in men) to 20. In March 2011, the publication called *Súčasná cirkevná heraldika v tvorbe* Zdenka G. Alexyho (The Contemporary Ecclesi-

astical Heraldry by Zdenko G. Alexy) was published. In the conclusion of the issue, this leading Slovak heraldist and heraldic artist recalls his beginnings and lifelong activities in the field of heraldry.

Translated by Žaneta Halgašová

ADRESY AUTOROV

Ing. Zdenko G. Alexy, Havlíčkova 3, 811 04 Bratislava, zdenko.g.alex@gmail.com

PhDr. Mgr. Libor Bernát, CSc., Slovenská technická univerzita, Materiálovo-technická fakulta, Katedra humanitných vied, Paulínska 16, 917 24 Trnava, libor.bernat@gmail.com

Mgr. Peter Brindza, 020 54 Lysá pod Makytou 14, genealogus@gmail.com

PhDr. Marek Ďurčo, Katolícka univerzita v Ružomberku, Filozofická fakulta, Katedra histórie, Hrabovská cesta 1, 034 01 Ružomberok, marekdurco@gmail.com

PhDr. Peter Keresteš, PhD., MV SR – Štátny archív v Nitre, Novozámocká 273, 951 12 Ivanka pri Nitre, peter.kerestes@sanr.vs.sk

Dr. Anna Krzemińska, Archiwum Instytutu Farmakologii Polskiej Akademii Nauk, ul. Smętna 12, 31-343 Kraków, Poľsko, krzemin@if-pan.krakow.pl

Bernard Jozef Meliš, OP, Dominikánsky konvent, Novozámocká 73, 960 01 Zvolen, melis.jozef@googlemail.com

Mgr. Marek Rímsky, Sofijská 19, 040 13 Košice, marek.rimsky@gmail.com

SLOVAK GENEALOGICAL-HERALDIC SOCIETY

Member of the International
Confederation of Genealogical
and Heraldic Societies
www.genealogy-heraldry.sk

The Slovak Genealogical-Heraldic Society (established 1991 in Martin) encourages those interested in genealogy, heraldry, and related branches, in particular researchers of the origin of Slovakia related families and persons. For this purpose it gives consultation, organizes scholarly and educational undertakings, publishes semi-annual "Genealogicko-heraldický hlas" and other publications, launches various research projects concerning investigation into sources, and maintains its own library and archives.

MEMBERSHIP

The Society is open to members both from Slovakia and foreign countries. The individual or institutional member will be registered after filling a membership form and paying a membership fee.

MEMBERSHIP FEES

EUR 9,- p.a. (Austria, Hungary, Poland, Ukraine)
EUR 11,- p.a. (other Europe)
EUR 20,- p.a. (outside of Europe)

CONTACT

Slovak Genealogical-Heraldic Society
Nám. J. C. Hronského 1, 036 01 Martin
Phone: +421-43-245 14 59
E-mail: genealogy@snk.sk

BANK CONNECTION

Recipient: Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť
Address: J. C. Hronského 1, 036 01 Martin
IBAN: SK6302000000000017237362
BIC (Swift code): SUBASKBX
Bank: Všeobecná úverová banka, a. s.
Address: M. R. Štefánika 2, 036 01 Martin

POKYNY PRE PRISPIEVATEĽOV GENEALOGICKO-HERALDICKÉHO HLASU

Genealogicko-heraldický hlas je odbornopopularizačný časopis. Usilujeme o to, aby jednotlivé príspevky mali svoju odbornú úroveň a boli súčasne zrozumiteľné a čitateľsky príťažlivé pre širokú verejnosť. Rozsah odborných štúdií by nemal presiahnuť 10 normalizovaných strán. Pri ostatných typoch príspevkov uprednostňujeme menší rozsah. Oceníme, ak správy o nových publikáciách a uskutočnených podujatiach spracujete čo najstručnejšie. V záujme efektívnej spolupráce pri spracúvaní príspevkov, dodržte, prosím, nasledujúci postup.

- 1) Texty spracujte ako samostatný súbor Wordu.
- 2) Vytvorte základný text (bez tabelácie a obrázkov). Ak chcete, vyznačte v ňom rez písma (kurzíva, tučné, ap.), prípadné indexy a exponenty. Všetky ďalšie úpravy technicky komplikujú prácu s textom v redakcii.
- 3) Na záver príspevku pripíšte svoje meno, presnú adresu (vrátane PSČ, e-mailu a pod.), rodné číslo a vaše bankové spojenie.
- 4) Obrázky, grafy a tabuľky spracujte ako samostatné obrázkové súbory vo formáte TIF alebo JPEG (v rozlíšení 300 dpi) alebo ich pripojte v bežnej forme.
- 5) Ak máte osobitné požiadavky na grafickú úpravu svojho príspevku, vytvorte aj verziu graficky upravenú podľa vašich predstáv.

Podklady nám môžete poslať:

- a) elektronickou poštou na adresu: genealogy@snk.sk
- b) poštou na adresu: SGHS, Nám. J. C. Hronského 1, 036 01 Martin

Ak chcete poskytnuté materiály vrátiť, upozornite nás na to. Nevyžiadané materiály nevraciamy. Príspevky redakčne upravujeme a honorujeme podľa možností SGHS.

*...chcete získať viac informácií?
Navštívte internetové stránky*

<http://www.genealogy-heraldry.sk>

*Dozviete sa z nich to,
čo sa nezmestilo
na stránky tohto časopisu.*

*Nájdete tam
niektoré podrobnosti
o aktuálnom dianí,
užitočné adresy,
zoznamy rodín
i tých,
ktorí skúmajú ich dejiny.*